

WEGEN NA ROME

*het Nederlands elftal
WK 1978 t/m EK 1980*

Gerard Tuk

Wegen na Rome

het Nederlands elftal
WK 1978 – EK 1980

Gerard Tuk

2018

Wegen na Rome
Copyright © 2018
Auteur: Gerard Tuk
Omslagontwerp: Gerard Tuk
Lettertype: Georgia
Tekst afgerond: 25 juni 2018

Druk: www.pumbo.nl

ISBN 978-90-823962-1-8
NUR-code: 480
NUR-omschrijving: Sport en spel algemeen
www.pumbo.nl/boek/wegennarome
www.wegennarome.nl

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, door middel van druk, fotokopieën, geautomatiseerde gegevensbestanden of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Over dit boek

Toen ik in het voorjaar van 2013 *So Wurden Wir Europameister* van Karl-Heinz Rummenigge kocht bij het tweedehands boekwinkeltje van Dipl.-Ing. Architect Frank Wiedemann uit Braunschweig, was dat bij mijn weten het enige boek ter wereld over het EK van 1980.

In het Duits. '*Viele Grüße!*' had de verkoper handgeschreven via de bubbeltjesenvelop toegeroepen. In de maand van deze aankoop won Nederland met 3–0 van Estland en met 4–0 van Roemenië. Het zou die zes punten uiteindelijk niet eens nodig hebben om zich te kwalificeren voor het WK van 2014.

Pas in het voorjaar van 2016 verscheen er een tweede kroniek over datzelfde toernooi: *De Grote Duivels* van Geert De Vriese en Frank Van Laeken. In het Nederlands, geschreven door twee Vlamingen. Het vaderlandse voetbal stond er toen anders voor. Oranje was een grote afwezige op de Europese eindronde van datzelfde jaar. Het zou ook het WK van 2018 gaan missen.

Maar in 1980, toen waren we er toch wel bij? Waarom wordt er zo weinig met Hollandse ogen op dat toernooi teruggekeken?

In 2008 wordt *het vergeten EK van 1980* door VI TV uitgezonden. Ernie Brandts komt aan het woord in de documentaire, die nog net geen vijf minuten duurt. 'Van het WK 1978 weet ik nog heel veel', zegt de Brabander. 'Dat wordt ook steeds herhaald, maar...' Ernie schudt zijn hoofd. 'Van EK '80 weet ik gewoon wat minder. Ik weet nog dat we met 3–2 gewonnen hebben... Even kijken, 2–0 achter, 3–2 voor dacht ik.' De voormalige PSV'er schudt opnieuw verontschuldigend zijn hoofd. 'Ik zou niet meer weten wie de doelpunten gemaakt heeft.' Aldus Brandts, die kennelijk de laatste kwalificatiewedstrijd bedoelt. Gekleed in trainingspak en gezeten op een lege tribune reageert hij vervolgens op de suggestie van de journalist dat het aan de zware voorbereiding van Zwartkruis gelegen zou hebben. De speler valt hem niet echt bij.

Boeken over het Nederlands elftal vertellen ook vrij weinig over dit toernooi. Neem de biografie van Jan Zwartkruis: daarin staat veel te lezen over Argentinië '78, toen Ernst Happel de eindverantwoordelijke was. Het EK van 1980 beslaat echter maar één bladzijde; minder nog dat het officiële mini-WK in Uruguay, een half jaar later.

In de biografie van Arie Haan ligt die verhouding iets minder scheef, maar ook daar is het EK '80 slechts twee pagina's toebedeeld, tegenover twaalf voor het WK '78. *Oranje, de neergang* heet het hoofdstuk en de beide bladzijden gaan vooral over de vraag of Arie zou meedoen, niet over het voetbal zelf. Van de eerste wedstrijd wordt alleen de uitslag vermeld, het verslag van de tweede is niet meer dan een analyse van die tegentreffer waaraan Haan zelf schuld had.

De biografie *De Gebroeders* van Willy en René van de Kerkhof bevat nog wel een apart hoofdstuk over dit toernooi, maar het aantal bladzijden (net iets meer dan vijf) is opnieuw mager ten opzichte van 1978 (31 pagina's). Twee broers die beiden alle drie de wedstrijden in de basis startten, en dan toch zo weinig te melden hebben.

Het eigenlijke voetbal wordt beschreven in amper één pagina, met als openingszin: 'Tja.' De tweede zin luidt: 'Het EK van 1980 in Italië.' En de derde en vierde: 'Weinig toernooien zijn zo ver weggezakt in het Nederlands voetbalgeheugen als dit. Het EK was namelijk een regelrechte deceptie.'

Ook hier over het eerste potje niet meer dan de uitslag en bij de wedstrijd tegen West-Duitsland een boetekleed. 'Jongeling Bernd Schuster veegt de vloer aan met Willy, die na het beëindigen van zijn voetballoopbaan zal zeggen dat Schuster en George Best de enige spelers zijn die hem echt weggespeeld hebben. Met een afstandsschot scoort Willy in de tweede helft nog wel een van de twee Nederlandse tegendoelpunten, maar die mogen niet meer baten.'

Het boek *Een Elftal Bondscoaches* van Koen Greven en Erik Oudshoorn is eveneens illustratief voor de belangstelling die er achteraf nog is voor het Europees kampioenschap in Italië. Het bevat een hoofdstuk van 21 pagina's over Jan Zwartkruis. Niet slecht; zeker niet als je ziet dat Rinus Michels er maar een paar meer heeft, verspreid

over twee hoofdstukken. Maar van die 21 pagina's worden er slechts twee aan het EK in 1980 besteed. Het gaat vrijwel alleen maar over randzaken als het hotel en de sfeer.

Was dit EK dan zo oninteressant? Nou, een mooi toernooi was het zeker niet. Matig gevulde stadions, weinig doelpunten, omkoopschandalen in het gastland, supportersgeweld. Dat het te warm was om goed te voetballen was misschien nog wel het beste nieuws.

Die volley van Marco van Basten in 1988 was inderdaad schitterend. Maar wie herinnert zich de prachtige kopbal van Michel van de Korpuit in de slotminuten tegen Tsjecho-Slowakije? Afgekeurd – was het wel buitenspel eigenlijk? Het had de stap naar brons kunnen zijn.

Dit boek begint in 1978, met een terugblik op die beroemde bal tegen de paal. In een gedetailleerd hoofdstuk wordt uit de doeken gedaan hoe Rensenbrink daar door de jaren heen tegenaan keek. De grootte van de kans wordt tot ware proporties teruggebracht. Pertinente onjuistheden in boeken en kranten worden aangegeven. De kwalificatie voor het EK wordt opgehaald. Beschreven wordt hoe Nederland vraagt naar de vedettes van weleer en zich ternauwernood – maar verdiend – plaatst voor de eindronde. Met meer overtuiging dan België. In een veel sterkere poule dan West-Duitsland.

En dan die eindronde zelf: één wedstrijd gewonnen, eentje krap verloren en één gelijkspel. Dezelfde cijfers als het WK van 1978 en het EK van 1988. Ook Denemarken zou later met zulke resultaten de hoofdprijs in Europa halen. Was het eigenlijk zo slecht? Als die 3–2 tegen West-Duitsland omgekeerd was geweest, had Oranje in de finale gestaan. Als het in de groep van België geloot had misschien ook wel.

Overdoen kunnen we het niet.

Het allemaal nog eens goed op een rij zetten wel.

Gerard Tuk

Delft, juni 2018

Inhoud

1. Tegen de paal!	13
2. Mythen en sagen	39
3. Degradatiegevoel	61
4. Niet alles goud wat er blinkt	75
5. Winterdip '78/'79.....	103
6. Puntverlies	113
7. Argentinië '79.....	129
8. Het wordt spannend	149
9. Wonder van Leipzig	171
10. Winterdip '79/'80	197
11. Via Oostenrijk	213
12. De wegen van België	241
13. Griekenland.....	261
14. Die ene strafschop	281
15. Mulders kippenhok.....	303
16. West-Duitsland	309
17. Dat ene kansje	335
18. Tsjecho-Slowakije	357
19. Einde van een tijdperk.....	383
20. De strijd om het brons.....	405
21. Buren in de finale.....	411

1. Tegen de paal!

Als heel Nederland op zondagavond 25 juni 1978 huiverend aan de buis gekluisterd zit voor de zinderende finale van het wereldkampioenschap voetbal in Argentinië en de digitale klok in de bovenhoek van het beeldscherm 44:44 vertoont, heeft het hele vaderland even één ding gemeen: de gedachte dat er een verlenging aankomt.

Commentator Theo Reitsma is bezig met een korte analyse, waarin hij Willy van de Kerkhof prijst als ‘degene die ervoor gezorgd heeft dat Mario Kempes niet echt uit de verf gekomen is’. De gevreesde ster van de tegenpartij heeft de 1–0 gescoord, maar daar is het meteen ook bij gebleven. Het doelpunt van Dick Nanninga, acht minuten voor tijd, betekende dus de gelijkmaker. De strijd is, een kwart minuut voor het verstrijken van de reguliere negentig minuten, verre van verloren. Sterker nog: de Hollanders hebben een fase achter de rug waarin ze de betere ploeg waren.

Niet alleen Reitsma, maar ook zijn Britse collega Hugh Johns is voor de televisie bezig de loftrumpet te steken over de uitblinkende middenvelder van PSV. *‘Kempes... And there’s Willy van de Kerkhof again. Tremendous player, this Willy van de Kerkhof. Came in to the Dutch side after his brother René... Has two fewer caps, one fewer goals, but he is some player.’*¹

Terwijl twee Europese commentatoren de rol van de opponent van Kempes analyseren, straalt alles in het veld uit dat de spelers zich opmaken voor een korte pauze en daarna tweemaal vijftien minuten langer doorvoetballen. Jan Jongbloed heeft de bal opgeraapt die *de Stofzuiger* zojuist behendig inpikte van die befaamde tegenspeler aan wie

¹ Kempes... En daar is Willy van de Kerkhof weer. Geweldige speler, deze Willy van de Kerkhof. Kwam in de Hollandse ploeg na zijn broer René. Heeft twee interlands minder, één doelpunt minder, maar hij is me een speler.

trainer Ernst Happel hem gekoppeld heeft. De doelman stuitert eens rustig en kiest voor een lange en vooral ook hoge uittrap. Tarantini ontvangt die vol op zijn voorhoofd, onder het toeziend oog van René van de Kerkhof. De Argentijn kopt net zo bot naar voren als Jongbloed zojuist de andere kant op schoot. De Nederlandse verdedigers zijn alert en doen tijdig een stapje vooruit. Leopoldo Luque blijft staan; aanvoerder Krol appelleert terecht voor buitenspel. Ernie Brandts rost de bal weg, als mosterd na een maaltijd die in afwachting is van een zware laatste gang. Een nagerecht, het toetje: de verlenging. Scheidsrechter Gonella fluit gedecideerd voor een vrije trap.

‘De officiële speeltijd zit erop... straks’, zegt Reitsma, en meteen nadat hij het woordje ‘straks’ heeft uitgesproken, springen de cijfers van het klokje in de hoek op 45:00. Gallego poogt een hakje in de richting van de plek waar de spelhervatting gaat plaatsvinden. De altijd bedrijvige Arie Haan zet het op een drafje. Hij heeft een prima toernooi gespeeld en is ook nu, op dit moment waarop het spel even stilligt, gretig. Dat de beide speelhelften verstreken zijn, doet er voor hem niet toe.

Rechts in beeld sjokken Rob Rensenbrink en Dick Nanninga naar voren. Zij gaan nog één keer hun posities innemen, aan het front, waar doorgaans de doelpunten vallen. Rensenbrink heeft er al vijf gemaakt in dit toernooi, al moet daarbij gezegd worden dat vier ervan strafschoppen waren. Nanninga scoorde er eentje, als invaller, in de finale die vanavond gaande is. Het is dankzij die noeste kopstoot dat Oranje nog steeds kans maakt op de hoofdprijs. Natuurlijk ook dankzij René van de Kerkhof, die de perfecte voorzet gaf, en Arie Haan, door wiens geplaatste balletje de snelle rechtsbuiten naar de achterlijn gestuurd werd.

Drie weken eerder legde Johnny Rep aan journalisten uit waarom zijn concurrent voor de spitspositie weinig kans had om tijdens het WK veel in actie te komen. ‘Nanninga heeft maar één gevaarlijk wapen,’ had de beoogde basisspeler gezegd: ‘zijn keiharde kopballen bij hoge voorzetten voor het doel. Als we tegen de echte toppers in actie moeten komen, is dat niet veel waard. Vooral Argentijnse en Braziliaanse verdedigers zijn meedogenloos. Ook Italiaanse, Duitse en Poolse verdedigers zijn getruct genoeg om een speler als Nanninga onschadelijk te maken. Die

bikkelharde jongens zorgen er wel voor dat hij geen centimeter van de grond komt. Bij iedere voorzet houden ze hem aan het shirtje of gewoon met een greep om het lichaam aan de grond. Desnoods slaan ze twee armen tegelijk om hem heen.'

Armen had Dick wel om hem heen gehad in deze wedstrijd. Van ploeggenoten. Ze vlogen hem om de hals, na die gelijkmaker. Rep, de man wiens woorden op 2 juni de kranten haalden, zat toen op de bank. Hij was gewisseld. Voor Nanninga.

Het Goudhaantje was gewend geraakt aan grote prijzen bij Ajax en had voor Oranje alle wedstrijden van het WK '74 volledig gespeeld. Tijdens het toernooi in Argentinië had hij al een eerste helft moeten missen. In de finale werd hij voor de tweede achtereenvolgende keer naar de kant gehaald. Tegen Italië was PSV'er Adrie van Kraaij in zijn plaats gekomen. Bijna had ook die wissel tot een doelpunt geleid, toen de invaller een voorzet gaf op een andere PSV-verdediger, Jan Poortvliet.

Er zijn twee Nederlandstalige biografieën van Johnny Rep: eentje uit 2010 en een andere uit 2016. In die laatste beklaagt de hoofdpersoon zich over zijn geringe aantal treffers op de wereldkampioenschappen, ook al is er niemand die het verder schopte dan hij. 'Die zeven WK-doelpunten hadden er eigenlijk veertien moeten zijn, dan was ik tevreden geweest', reflecteert hij. 'In de twee finales, tegen Duitsland en Argentinië, had ik eigenlijk twee keer moeten scoren.'

Rep zat in de finale van 1978 inderdaad tweemaal heel dicht bij een goal. 'Vijf centimeter aan de verkeerde kant van de paal', zegt hij over zijn eerste kans. De doelman stond nogal ver van de bekogelde hoek en ook nog eens op het verkeerde been. John had alleen iets meer naar het midden moeten mikken; Fillol was kansloos geweest. 'Die Argentijnse keeper haalde ook nog een bal van mij uit de kruising' is wel een beetje overdreven als hij het over die tweede kans heeft. Het was inderdaad net onder de lat, maar niet in het hoekje.

Rep beweert in 2016 dat Oranje echt álles tegen kreeg in die finale, maar wie kijkt naar hoe die vrije trap in de zesde minuut tot stand kwam, zal hem dat niet nazeggen. Rechtsachter Jorge Olguín legt héél

lichtjes zijn hand op de arm van Haan. Goed, het is een overtreding, maar wel eentje die je door de vingers zou kunnen zien.

Over zijn wissel wordt in *Buitenbeentje* ook nagekaart. ‘Daar ben ik nog steeds boos over’, zegt Rep in dat boek. ‘Wie er dan uit ontmoeten had? Weet ik veel. Een minder doelgerichte middenvelder misschien?’

In die eerdere biografie *Een roerig voetballeven* lopen de emoties minder hoog op als de vervanging door stormram Dick Nanninga ter sprake komt. ‘Dat vond ik op zichzelf een hele goeie wissel’, zei de spits toen. ‘Niet dat ik minder goed kon koppen dan Dick, ik denk dat ik zelfs nog wel hoger sprong dan hij, maar hij was natuurlijk veel sterker. Hij maakte vlak voor tijd dan ook prachtig die 1–1. Maar ik vind het nog steeds jammer dat er geen verdediger uitgehaald is, zodat ik achter hem kon gaan spelen. Dan hadden we aanvallend nog meer kracht gehad.’

Het zijn verhalen achteraf, over wie had moeten spelen en wat er dan gebeurd zou zijn. Je hebt ook verhalen vóóraf, zoals die eerdergenoemde opmerking van Rep in de krant van 2 juni 1978. Of ruim twee maanden daarvoor, in *NRC Handelsblad*. ‘Cruijff en Geels hebben bedankt, Kist en Van Leeuwen lijken vooralsnog te licht bevonden en Nico Jansen is voorlopig al blij met een plaatsje in de spits bij Feyenoord’, schreef journalist Henri van der Steen toen. ‘Veel keus heeft Ernst Happel dus niet. Moet het een “voetballende” spits worden, die veel beweegt en bovendien regelmatig scoort, dan komt zeker Johnny Rep in aanmerking. Zoekt Happel gewoon een rommelaar, die zijn kwaliteiten voornamelijk terugvindt in het strafschoopgebied, dan is er eigenlijk nog maar één mogelijkheid: Dick Nanninga, de spits van Roda JC.’

Dick had zijn zesde competitiewedstrijd gespeeld na een afwezigheid van een half jaar als gevolg van een operatie aan zijn rug. Hij stond in de belangstelling: er werd gesproken over een eventuele transfer naar PSV, voor 1,2 miljoen gulden. ‘Ik moet eerst eens zien of ik nog in het Nederlands elftal kom’, zei De Lange. Dat gebeurde. Hij viel in tegen Iran en Peru, na zeventig minuten, tegen West-Duitsland na tachtig minuten en moest er in diezelfde wedstrijd al heel snel uit met rood. Nu, tegen Argentinië, is hij na 58 minuten ingevallen en heeft hij na 82 minuten de 1–1 binnengekopt.

De reguliere speeltijd is voorbij. De centrumspits van Roda JC staat voorin, voor die laatste vrije trap, net als de linksbuiten van Anderlecht. De lange verdediger Ernie Brandts, die toen ze achter stonden veelvuldig mee naar voren trok, heeft zich weer laten zakken. Olguín en Galván vergezellen hun tegenstanders. René van de Kerkhof ziet op de rechtervleugel wat minder heil in die laatste seconden. Of zullen het toch nog minuten zijn? Theo Reitsma verwacht van wel.

Tarantini, de directe tegenstander van René, neemt zijn plek in de verdediging in. Je weet maar nooit. Terwijl de scheidsrechter met zijn rug naar hem toe staat, legt Willy van de Kerkhof de bal neer voor Ruud Krol. De Helmonder, die eerder forse kritiek geuit heeft op de libero, heeft net als wie dan ook geen enkel benul van wat hem de komende seconden te wachten staat. De voorbereidingen worden getroffen, een meter of tien te ver naar voren, ruim voorbij de plek waar Luque buitenspel stond, op de middencirkel, een meter of vijf van de middenlijn.

Gonella kijkt op het horloge om zijn linkerpols en vervolgens over zijn rechterschouder. Hij fluit. Een lange, sierlijke trap van Ruud Krol jaagt de bal door de lucht. Tijdens de bijna drie seconden die het projectiel nodig heeft om zijn bestemming te bereiken, is de commentator stil. Ook Hugh Johns zwijgt. Naast hem heeft Jackie Charlton het woord genomen. Hij zet de analyse voort over de klasse van de Van de Kerkhofs. Het geluid van het publiek zwelt aan. Wat gebeurt hier? Nanninga ziet de voorzet over zich heen gaan en schat in dat die niet te belopen is. De pass is ook niet voor hem bedoeld. De spits blijft net buiten het strafschopgebied staan. Johan Neeskens, rechts van hem, ziet meer perspectieven en sprint in de richting van het doel. Op het moment dat Nanninga zijn opmars staakt, staan Gallego en Galván naast hem.

Bijna een half voetbalveld overbrugt Krol met zijn verre trap door de lucht. Op tien meter van de doellijn stuit de bal op. Rensenbrink sprint en Olguín rent mee. De vleugelaanvaller is vlugger en kan op de rand van het doelgebied zijn linkerbeen nog precies op tijd strekken. Fillol is uit zijn goal gekomen en gooit zich net te laat voor de Nederlander. Ze botsen tegen elkaar. Rob landt voorbij de achterlijn; het schot stuit via de grond op.

‘Rensenbrink... *tegen de paal!* Rensenbrink tegen de paal in de... slotfase van deze wedstrijd.’

Er zit een pauze van zo’n driekwart seconde tussen ‘Rensenbrink’ en ‘tegen de paal’. Iets meer dan zevenhonderd milliseconden houdt de wereld zijn adem in. De stilte voor het woord ‘slotfase’ duurt zelfs nog langer: een volle tel. Het is alsof de verslaggever even zoekt naar wat hij zeggen moet. ‘Slotfase’, dat is veel te zacht uitgedrukt nu de blessuretijd al is ingegaan. Als hij gezeten had... er had nog afgetrapt moeten worden, voor de laatste paar minuten. Alleen de blessuretijd nog.

‘Tegen de paal!’ Historische woorden van Reitsma, met haast overslaande stem, op zondag 25 juni 1978. ‘*And that was at the post*’, brulde de BBC een fractie later. ‘*From Rensenbrink... Good gracious me!*’

In Nederland is het vijf minuten voor tien. De digitale aanduiding op tv zegt 45:15 als de bal terugkaatst van die stugge staander, in opwaartse richting, als gevolg van het feit dat het schot via de grond ging.

Diezelfde klok staat op 46:07 als Gonella affluit. Hij trekt nogal weinig tijd bij. Alleen al de verzorging van Johan Neeskens, zeven minuten eerder, duurde bijna drie keer zo lang als dat doorspelen. Die volle ram in z’n gezicht door Passarella, terwijl de bal al weg was – een absolute rode kaart waard, daar had Frits Kessel best even voor nodig gehad.

Het gebeurde allemaal vijftien seconden in de blessuretijd, die in totaal zevenenzestig tellen zou duren. *De Volkskrant* had het een dag na de finale over 22 seconden. Arie Haan plaatst in zijn biografie dat ene moment ‘luttel minuten voor het einde van de reguliere speeltijd’. *Het Parool* heeft het in 1990 over ‘twee minuten voor het eindsignaal’. Dezelfde krant is op 20 juni 2001 ook bepaald niet nauwkeurig. ‘Na Kempes’ openingstreffer en de gelijkmaker van invaller Dick Nanninga, zes minuten voor tijd, volgen die woorden van Theo Reitsma, de belangrijkste die hij ooit heeft uitgesproken: “Rensenbrink? Op de paal! Rensenbrink op de paal!” Die gelijkmaker van Nanninga, die viel heus wel meer dan zes minuten voor tijd. Nog voordat de Argentijnse regie de juichende Jan Poortvliet in beeld nam en zijn naam vermeldde alsof hij het was die het doelpunt maakte, verscheen er ook zo’n klokje. Dat stond toen op 36:18, twee seconden na de treffer.

Wat gebeurt er precies, in deze dertig daverende tellen? Fillol is al uit zijn doel gekomen op het moment dat het schot van Krol nog maar net aan het dalen is. Hij loopt nogal robuust uit, houdt op het laatste moment zelfs nog iets in. Hij mist de bal volledig, maar ramt Rensenbrink met zijn volle gewicht omver.

Misschien is dat nog wel het merkwaardigste als je die paar beladen seconden jaren later beeldje voor beeldje terugziet. Een doelverdediger die volledig mistast maar wel meteen een aanvaller onderuit loopt: heet zoiets geen overtreding? Kun je nou echt zeggen dat die doelman de bal beoogde te spelen? Misschien, maar hij deed het niet. Betekent dat binnen het strafschoopgebied dan geen penalty? Toch hebben we daar zelden iemand over gehoord, in de vele nabeschouwingen van deze spannende slotseconden.

Zowel tijdens die heikele halve minuut als bij het herbekijken van de beelden gaat alle aandacht naar die opstuitende knikker die tegen de paal klettert. Waar blijft dat ding? Wie neemt de *rebound* voor zijn rekening? Liggend achter de doellijn ziet Rensenbrink zowel Passarella als Neeskens aanstormen, maar die twee zijn inmiddels zó hard op het doel af komen rennen dat ze de bal als spookrijders in volle vaart passeren. Kansloos.

Heel de voetbalwereld weet de naam te noemen van die ene speler die in de 91e minuut van de finale tegen de paal schoot. Maar minstens zo belangrijk is wie er als eerste daarna zijn voet tegen zette: Américo Gallego, de 23-jarige centrale middenvelder van Newell's Old Boys. Hij peert het leer met zijn rechterschoet naar de zijkant van het veld. Larrosa is er eerder bij dan Haan. Je zou verwachten dat de Argentijnse invaller geschrokken de bal de tribune in rost, maar dat doet hij niet. Hij probeert hem binnen te houden, naar voren te spelen zelfs. De bal rolt na zijn tikkie bijna evenwijdig aan de zijlijn en gaat er ter hoogte van de Nederlandse reservebank overheen. Een bank waarop een man of twaalf onbewogen oogt. Uit de verte dan. Vijf tellen eerder stuitte de wedstrijdbal terug het veld in. Nu hobbelt datzelfde ding wat onbeholpen over een krijtlijn waar dat weinig gevolgen kan hebben. 'Ingooi, Nederland', constateert Reitsma droog.

Achteraf praten is makkelijk en dat hebben velen ook jarenlang gedaan. Over wat er gebeurd zou zijn als de *Adidas Tango* een stukje meer naar rechts had gedanst. Een forse pol gras was voldoende geweest om daarvoor te zorgen. Een uit de kluiten gewassen stuk klei, gunstig gezind, op die grillige grasmat die meer van een geploegde akker dan van een gemaaid gazon weghad. Misschien had een andere schoenmaat al de doorslag gegeven, voor die ene linkerslof, die tegenwoordig publiekelijk ten toon gesteld wordt in het Nationaal Voetbalmuseum in Roosendaal. Welke medewerker van Adidas zal hem ontworpen en gemaakt hebben? Wat denkt die schoenmaker als hij dit leest?

‘Krol ziet dat de Argentijnen niet goed staan’, zeggen Iwan van Duren en Marcel Rözer in hun qua omvang indrukwekkende *Voetbal in een vuile oorlog*. Wat er verkeerd aan is, vermelden ze er niet bij. Passarella staat centraal achterin. Op de vleugels Tarantini en Olguín, met aandacht voor Van de Kerkhof en Rensenbrink. Galván en Gallego bekommeren zich over Nanninga en Neeskens. Iedereen bevindt zich een stukje buiten het strafschoepgebied.

Eigenlijk staat het gewoon prima bij de vrije trap van Krol, die Meindert van der Kaaij met meer detail beschrijft dan de beelden rechtvaardigen. ‘Olguín twijfelde tussen Rensenbrink en de bal,’ beweert de auteur van *Een vuile oorlog*. In dit boek met als ondertitel *WK 78 – De nabeschouwing* suggereert de schrijver aarzeling bij de rechtsback, ‘waardoor hij beide liet gaan’. De beelden beweren anders: de Argentijn kiest er gewoon voor om die voorzet te onderscheppen. Althans, dat te proberen. ‘De bal stuiterde en schoot met een vreemde draai door’, vervolgt Van der Kaaij, maar uit de televisiebeelden is geen rare baan af te leiden. Eerder kun je zeggen dat het schot juist minder doorschiet, alsof Krol wat effect in de bal legde. Hoe bijzonder het moment ook is: eigenlijk is het allemaal heel gewoon wat er gebeurt. ‘Net voordat de bal aan de linkerkant over de achterlijn zou rollen, strekte Rensenbrink zich en raakte hem met de punt van zijn schoen’, gaat het verslag verder. Dat ‘net voor de achterlijn’ – vier meter – is overdreven. De hoek is niet eens zo heel klein: een graad of dertig. Van rollen is geen sprake. En die punt van de schoen klinkt wel spannend, maar was het dat wel?

‘Je had hem erin moeten *rammen*’, zei Jongbloed later in een interview. ‘Jij altijd met je binnenkant voet...’ Hij vloekte erbij. Zou hij het goed gezien hebben, dat het binnenkant voet was? Jan droeg contactlenzen, maar stond wel op meer dan tachtig meter afstand.

‘Op de grond liggend zag hij de bal onder de keeper doorgaan’, gaat Van der Kaaij verder. Het is de moeite waard om eens te kijken of dat klopt. De televisiebeelden laten zich ontleden in losse plaatjes. Er zitten 43 *frames* tussen het moment waarop de paal wordt geraakt en het moment waarop een Argentijnse voetbalschoen dat ding onschadelijk maakt. Gedurende die 1,7 seconde is de *Tango* tijdelijk voor niemand. De helft van die tijd is het stil... dan brult Theo ‘tegen de paal’ en wijkt het gevaar. Op het moment dat de staander bereikt is, ligt Rob nog niet op de grond. Zijn ogen volgen het schot. Het terugstuiten ontgaat hem: zijn blik is dan gericht op het gras waar hij een buiklanding maakt. Hij schuift door tot buiten de lijnen, rolt verder op zijn rug en ziet dan dat niet een ploeggenoot, maar een tegenstander aan zet is.

Het klopt niet, het verhaal van Van der Kaaij. ‘Op dat moment werd Rensenbrink geraamd door de uitkomende Fillol’ is ook onjuist: dat gebeurt vlak daarvóór. ‘Nanninga stond aan de grond genageld. Rensenbrink zag Neeskens inlopen, maar de bal kwam niet Neeskens’ richting uit.’ Hij en Passarella staan vlak voor het doel; laatstgenoemde precies tussen Johan en Rob in.

Niemand heeft dit moment van zo dichtbij meegemaakt als Daniel Passarella, de aanvoerder van Argentinië. Hij speelt geen echte rol in het verhaal, maar dat geluid van het leer tegen het aluminium moet de adrenaline toch door zijn lijf hebben gejaagd. De enige man op aarde die kan zeggen dat hij zich in het doelgebied bevond toen dit gebeurde. Een meter of vier van de achterlijn, midden voor een leeg doel. Alles ging langs hem heen. De bal voorlangs, Neeskens achterlangs.

De twee Nederlanders die centraal voorin staan als Krol de vrije trap neemt, verdienen extra aandacht. Vooral dat aan de grond genagelde dat Van der Kaaij noemde. Daar slaat hij namelijk de spijker op zijn kop. Als er *iemand* is die hier iets te verwijten valt, dan is het Dick

Nanninga. Op het moment dat de voorzet zijn daling inzet, is hij het die zich samen met de blauw-witte nummers 6 en 7 in het cirkelboogje net buiten het strafschoopgebied ophoudt. Vijf Argentijnse veldspelers zijn in de scène betrokken, vier Nederlandse. Aan de rechterkant is René van de Kerkhof gestopt met lopen. Links is Rob Rensenbrink in volle vaart. Neeskens spurt naar de tweede paal.

Wat zou er gebeurd zijn als Nanninga naar de eerste paal gerend was, iets sneller dan het sukkeldraffje van Gallego rechts naast hem? Het antwoord op die vraag is simpel: hij zou de bal recht in zijn voeten gekregen hebben. Voor een volledig open doel zou de Groningse spits in Limburgse dienst zijn tweede treffer in deze enerverende WK-finale hebben gescoord.

Johan Neeskens was wel meegelopen, maar had de pech dat die bal anders terugkaatste dan hem van pas kwam. Hij was er héél dichtbij, maar zit er in zijn biografie wel erg ver naast. ‘Rob Rensenbrink kwam door de verdediging en schoot net tegen de paal; we waren op dat moment slechts een centimeter van de wereldtitel verwijderd. Fillol was al verslagen; die wist zelfs niet goed waar de bal was. Hij draaide zich om en volkomen toevallig kwam de bal vanaf de paal precies in zijn handen terecht.’

Zo verwoordt Neeskens het, letterlijk! Een bal die in de handen van de doelman belandde. Terwijl die keeper toch echt op z’n buik op de grond lag na zijn aanvaring met Rensenbrink. Neeskens is dat kennelijk ontgaan. Misschien heeft hij de beelden nooit gezien. ‘Weg wereldkampioenschap. Het is zelfs zo dat, als Fillol die bal niet toevallig in zijn handen had gekregen, ik de bal er zo in had kunnen lopen, maar helaas lagen de feiten anders.’

De biografie *De Lange* die Jeroen Siebelink schreef over Dick Nanninga laat zich lezen als een roman, verteld in omgekeerde volgorde. Het boek begint bij de crematie van de hoofdpersoon en eindigt bij zijn jeugd in de Groningse buurt Het Blauwe Dorp. Dat levert fraaie portretten op, literair vormgegeven, maar niet altijd historisch correct.

‘Tot slot nog een lage bal van Krol’, begint de schrijver. Dat ‘lage’ zal een tikfout zijn, want die boog was behoorlijk hoog. Een *lange* bal, dat

was het. ‘Dick staat al klaar voor het doel, maar tussen hem en Robbie staan ook twee Argentijnen’, vervolgt Siebelink en dat klopt toch echt niet. Hij staat niet voor het doel. Ja, op ruim zestien meter, maar dat kun je met deze woorden niet bedoelen. Er *staan* ook geen twee Argentijnen: er *rennen* er vijf. Neeskens is naast Rensenbrink de enige spurtende Hollander. ‘Het is al een wonder dat Rob de bal weet binnen te houden. Robbie schiet de bal onder de keeper door en raakt de paal.’ Het is een beschrijving die je vaker tegenkomt, maar hij is gewoonweg niet juist. Het schot gaat *niet* onder de keeper door. De oude televisiebeelden – analoog en overgeseind via een satelliet, vastgelegd op een vergankelijke videoband – zijn onscherp, maar wel duidelijk genoeg om te laten zien dat de baan van het schot niet onder Fillol door gaat.

Echt opmerkelijk wordt het verhaal daarna pas. ‘Meteen fluit Gonella af. Dick kijkt op naar de cijfers op de stadionklok. 45:15. Slechts vijftien seconden blessuretijd, meer durft de scheidsrechter kennelijk niet aan. Anders gaat Nederland nog echt scoren ook. En wordt hij morgen boven de zee uit een vliegtuig gegooid, zonder ingewanden. Verlenging, uitstel van executie. Iedereen blij.’

Siebelink zou zich kunnen verdedigen door te zeggen dat je in een roman mag romantiseren, maar zo is het toch echt niet gegaan. De klok van River Plate was analoog en had geen secondewijzer. Er was een digitale aanduiding die aangaf in welke minuut het spel zich bevond, zonder seconden en doortellend tot 90. Dat is duidelijk zichtbaar in een BBC-documentaire over deze finale. Na de goal van Nanninga komt het bord in beeld: *tiempo de juego 81* staat er, de speeltijd in hele minuten. De wijzers van de klok staan op veertien voor vijf. De wedstrijd was tien minuten te laat begonnen door die beruchte discussie over de manchet van René van de Kerkhof.

Ook het vervolg van Siebelinks versie berust op fantasie.

‘Robbie ligt nog altijd op de grond, bij te komen van zijn grote kans. Zijn ene arm ligt ongemakkelijk onder zijn lijf, zijn hoofd is verborgen in de kom van zijn andere arm. Een vrijgekomen witte veter, die een oranje kous zou moeten ophouden, is nog brandschoon. Verder is alles aan Robbie zwart en smerig. Dick buigt zich over hem heen. Een troostende hand op zijn rug. “Rob, even wat drinken. We moeten door.”’

Een vrijgekomen witte veter? Er is van die hele finale inclusief verlenging geen videofragment of foto te vinden waar Rensenbrink een veter om zijn kous heeft. Wel eentje waar Johan Neeskens op de grond ligt terwijl hij getroost wordt door Nanninga. Of hij op dat moment ‘Rob, even wat drinken. We moeten door’ zei, is niet te horen. Maar het is wel Neeskens die daar ligt. Hoe we dat zo zeker weten? Johan is de enige die op andere foto’s met die genoemde witte veter is gesignaleerd. Ook de bandage om zijn enkels komt overeen. Die had Rensenbrink ook al niet. De hele alinea hierboven – hoe fraai ook geschreven – is gebaseerd op één plaatje van een andere speler op een ander moment.

Wat niet zo vaak verteld en vertoond wordt, is dat Nederland in de ruime minuut blessuretijd nóg een doelpoging doet. Samenvattingen van deze wedstrijd laten meestal meteen een herhaling zien, maar *live* had de Argentijnse regie daar destijds geen gelegenheid toe. De buiten de lijnen gewerkte bal wordt namelijk al snel weer in het spel gebracht. Een inworp op de opgekrabbelde Rensenbrink, die door Tarantini in de rug wordt gelopen, voor de ogen van Kempes. ‘Bijna de wereldbeker voor Nederland’, verzucht Reitsma, die net als iedereen nog druk bezig is om dat moment van net te verwerken. Hoewel, iedereen... Haan legt de bal gereed voor de vrije trap, terwijl de klok op 45:40 staat. Je ziet hem kijken wat hij ermee gaat doen, maar zijn plannen zijn vergeefs. Krol komt aangestormd en rost het leer recht op Fillol. Zijn schot van dertig meter gaat een beenlengte voor Nanninga langs. Als Dick daar net een voetje tegen gekregen had, was het alsnog prijs geweest.

‘Rensenbrink komt aansprinten’, zeggen Van Duren en Rözer over dat eerdere en beroemdere moment. ‘Hij gooit zijn benen naar voren en raakt de bal nog net.’ Nou, nee. Hij gooit niet zijn benen naar voren, in ieder geval niet in het meervoud. Hij strekt gewoon zijn linker. ‘Fillol zal hem niet meer halen, een verdediger probeert nog tussen doellijn en bal te komen...’ Het klinkt spannend; het klopt niet. Die ‘een verdediger’ is Jorge Olguín en als je het zo zegt, suggereer je dat die na het schot van Rensenbrink en het missen van Fillol nog iets probeert. Maar zijn poging tot blokken was net ervoor.

Hoe hebben de spelers van het thuisland dat moment eigenlijk beleefd? Hebben zij het er ook nog steeds over, al die jaren later?

De Engelstalige autobiografie van Osvaldo Ardiles laat alles met Argentijnse ogen bekijken. In de twee hoofdstukken die op de finale betrekking hebben staat te lezen dat hij het was die over de veelbesproken manchet van René begon – velen weten dat niet, schrijft Osvaldo zelf – en hoe hij tegen de reacties daarop aankeek. Hoe zwaar geblesseerd hij eigenlijk was en hoe de spuit uitkomst bood. De beleving van de wedstrijd en vooral ook het doelpunt van Kempes. Over het harde spel, de overtredingen en de enorme druk, die maakte dat hij niet kan zeggen dat hij heeft genoten van de wedstrijd.

Ardiles beleefde dat historische tegen-de-paalmoment vanaf de bank. Hij was gewisseld voor Omar Larrosa. *'I almost saw it in slow motion'*, zei hij. *'It bounced and bounced again, it was going in, it was going to be a goal.'*² Maar het werd geen *goal*. Trouwens: de bal stuitte ook geen twee keer tussen die linkervoet en die rechterpaal. Hij stuitte één keer.

Ossie telde 'm al, maar zag – naar eigen zeggen – het schot van zijn baan afwijken. Bij het lezen vanuit zijn perspectief ga je haast denken dat de bal er zelf niet in durfde. Zouden tienduizenden schietgebeden in het stadion en miljoenen vloeken thuis voor de buis dan een bovennatuurlijk effect hebben gehad? Ardiles suggereert dat niet, maar heeft het wel over grassprietten die het verschil kunnen maken. De stilte in het stadion en de zucht van verlichting die klonk.

Jack van Gelder, die als verslaggever merkwaardig genoeg in de dug out zat, heeft het ook over geluiden als hij terugblijkt tijdens een uitzending van *Andere Tijden Sport* op 6 juli 2014. 'Je ziet die bal, die gaat er zo en...' Van Gelder maakt met zijn hand een beweging alsof dat leren object al hobbeland een hele weg aflegt. 'Boem! En dat geluid dat je niet hoort, dat klinkt door op het moment dat je het ziet gebeuren. Echt zo van 'toeff' en dan... dan spat eigenlijk een droom uiteen, want het was nog een paar minuten te spelen. Het zou normaal gesproken gebeurd hebben moeten zijn.'

² Ik zag het haast in vertraagde opname. Hij stuiterde en stuiterde nogmaals, hij ging erin, het zou een doelpunt worden.

Die vreemde stuit, volgens Van der Kaaij vóór Rensenbrink eraan kwam en volgens Ardiles ná de tik met de binnenkant van zijn voet: hoe goed hebben ze het gezien? Ardiles en Van Gelder waren ooggetuigen, de meeste anderen moeten het doen met oude videobeelden. Telkens vanuit die ene hoek, want herhalingen van achter het doel zijn onvindbaar. Er zijn beelden van een 8 mm-camera opgedoken, maar die zijn van een laag standpunt vanaf de zijlijn en zeker niet duidelijker. Bij het bekijken ervan begin je je zelfs nog meer af te vragen wat ze op de bank – aan de andere kant van het veld trouwens – nu eigenlijk precies gezien en gehoord kunnen hebben. De afstand was een half voetbalveld.

Wie zoekt naar foto's van die bal tegen de paal, vindt heel vaak dat andere net-nietmoment. In de eerste helft was Rensenbrink nog dichterbij een treffer, toen Johan Neeskens tussen verdedigende Argentijnen een kopduel won en goed teruglegde. De hoek was aanzienlijk groter, maar Rob kwam wat slechter uit met zijn pas. En Fillol reageerde beter. Niet in de extra tijd, maar 35 seconden voor het einde van de eerste helft. Rensenbrink kwam een stap tekort. *One small step for a man.*

Dat moment aan het einde van het eerste bedrijf is minder besproken dan dat ene aan het slot van die andere helft. Begrijpelijk, want het onderbeen van een doelverdediger voelt wat minder als 'pech' dan zo'n onbeweeglijke paal. Het zou bovendien slechts de gelijkmaker zijn geweest. En belangrijker dan dat: als je halverwege de wedstrijd scoort, volgt er nog een hele helft.

Hoe keek Rensenbrink er zelf tegenaan eigenlijk? Wie de kranten van de dag na de finale openslaat, krijgt het beeld van een enorme gemiste kans. 'Normaal gesproken is dat een doelpunt', zei de linksbuiten meteen na afloop. 'Ik wilde ook al gaan juichen. Het volgende moment kon ik wel door de grond zakken. We waren er zo dichtbij en nu, nu hebben we niets.'

'Normaal gesproken' suggereert dat acties als deze aan de lopende band plaatsvinden. Dat hij 'door de grond kon zakken' is een vreemde opmerking van iemand die op eigen kracht al viel en ook nog eens door een doelman omver gewalst werd. De aanvaller lag languit buiten de

lijnen, op zijn buik. ‘Normaal gesproken is dat een doelpunt’, in de krant van maandag. Als je het zo zegt, is ‘kans’ wat zwak uitgedrukt. Eerder komt ‘misser’ in je op.

Het is interessant om te zien dat Rensenbrink er door de jaren heen anders over is gaan denken. Die indruk krijg je tenminste bij het lezen van het boek *Voetbalvrouwen* van Bram de Graaf. Daarin staan gesprekken met vijftien echtgenotes van oud-internationals. De periode wordt in de ondertitel aangegeven: *De glorie tijd van het Nederlandse voetbal 1970–1978*. Het hoofdstuk waarin Corrie Rensenbrink aan het woord is, heeft als titel: *Die bal op de paal? Was geen kans, zegt Rob*.

Dat boek uit 2008 suggereert dat we er dertig jaar later niet al te zeer mee moesten zitten. ‘We waren zo dicht bij de wereldtitel geweest. Of niet?’, probeert De Graaf als hij Robbie en Corrie interviewt. Ze hebben net nog even die beelden gezien, op de laptop, aan de keukentafel. Op de vraag ‘of niet?’ reageert de vrouw des huizes met schouderophalen. ‘Robbie vond die bal op de paal geen kans, dus daarom had hij er vrede mee.’ Haar man bevestigt dat.

‘Het was geen kans. Als mensen nu mijn naam horen, denken ze altijd aan die bal op de paal. Of ik dat vervelend vind? Neuh.’

‘Vroeger wel’, zegt Corrie. ‘Zei je: “Weer dat gezeik over die paal.” Nu je ouder wordt en een ander leven krijgt, begin je het weer leuk te vinden. Zou dat niet, Rob?’

‘Ik denk het.’

‘Tijdens die finale dacht ik wel: ik hoop dat ze nu wél winnen. Maar wéér die tweede plaats. Jij was alleen maar blij dat je naar huis kon.’

In *De Telegraaf* van 26 juni 1978 sprak haar man daar echt anders over: ‘Tien centimeter meer naar rechts en hij zit erin. Dan brengen we die beker naar huis. Het lijkt wel of we dat ding gewoon niet mogen winnen. We waren toch duidelijk de betere ploeg. Verschrikkelijk.’

Tien centimeter: Johan Neeskens heeft het in zijn biografie over één centimeter. De Antilliaanse krant *Amigoe* schreef vlak na het toernooi dat het twaalf centimeter scheelde. Het *Nieuwsblad van het Noorden* blikte tien jaar later terug en had de misser toen al opgevoerd tot twee decimeter.

‘We mochten deze wedstrijd niet winnen. Daar kwam bij dat ook alle goden tegen ons waren’, zegt Jan Zwartkruis in zijn biografie *Kapitein van Oranje*. ‘Neem het schot op de paal van Rob Rensenbrink, pal voor tijd. Ik vroeg na afloop hoe hij die simpele kans had kunnen missen. Hij antwoordde: “Meneer Zwartkruis, het was niet simpel. Ik heb mijn gewicht helemaal moeten verdraaien om bij die bal te kunnen en toen kwam hij nog net tegen de paal. Die bal kon er helemaal niet in!”’

Tijdens het sportjaaroverzicht van 1978 in *De Telegraaf* weet de schutter het allemaal al wat te relativiseren: ‘Nou ja, dat hoort nu eenmaal bij voetbal. Ik geloof niet dat ik er erg wakker van zal liggen.’ Drie jaar later wordt dezelfde sportman in dezelfde krant geïnterviewd. Als het gesprek op ‘het moment der momenten’ komt, wordt duidelijk dat de kans door de tand des tijds kleiner is geworden. ‘Zo’n moment spookt eens in de zoveel tijd weer door je hoofd’, zegt de aanvaller. ‘De dieptepass van Krol... Uit een haast onmogelijke hoek weet ik Fillol te passeren. Een echte kans was het niet, maar ik raakte de bal perfect.’

Het schot van Rob verdient alle respect, maar ‘perfect’ suggereert dat het inderdaad onmogelijk was vanaf die plek. ‘Een centimeter meer naar rechts...’ Ook hier die schromelijke overdrijving, die alleen zou kloppen als de bal zo ongeveer via de andere paal eruit stuitte, maar in werkelijkheid kwam hij vrijwel recht het veld in. Eerder nog wat naar de zijkant dan naar het midden. Dat het ‘in de laatste seconde’ was, zoals *De Telegraaf* schrijft, is ook een tikkie overdreven.

‘Een centimeter naar rechts en Nederland was wereldkampioen geweest en automatisch geplaatst voor Spanje’, verzuchtte de linksbuiten in de genoemde krant. Opvallend is wat hij daarna zegt over de ploeg die het toernooi van ’82 misliep: ‘Laten we blij zijn dat het niet zover gekomen is. Als je al na één ronde uit Spanje had moeten vertrekken, was de desillusie nog groter geweest...’

Lezen we dat goed? Ja, dat lezen we goed. Volgens Rob Rensenbrink is het maar beter dat Oranje zich niet automatisch plaatste. De vernedering – na één ronde naar huis, kennelijk een vanzelfsprekendheid – bleef het vaderland en zijn keurkorps nu tenminste bespaard.

In juni 1992 citeerde *Trouw* de astroloog Ed Noordman, die in *Pendel*, een maandblad van de New Age-beweging, op grond van een blik naar de sterren aangaf waar het misging. 'Wij waarschuwdan dat de bondscoach er goed aan zou doen de aanvoerdersband van Ruud Krol over te dragen aan Robbie Rensenbrink om de finale te winnen.' Happel deed dat niet, 'kennelijk onwetend omtrent de mogelijkheden die de kosmos had ingebouwd.' De heren astrologen onderbouwden dit met dat ene moment. 'Het was juist Robbie Rensenbrink die enkele minuten voor tijd tegen de paal schoot en daarmee voor Nederland de overwinning blokkeerde. Hij was nu eenmaal ondergeschikt aan aanvoerder Ruud Krol, dus mocht het niet zo zijn...'

Astrologisch gezien kan het kloppen, maar chronologisch niet. Het was niet enkele minuten voor tijd, maar 14 seconden in de blessuretijd, 53 seconden voor het affluiten. In *Pendel* hebben ze weinig moeite om in de toekomst te kijken, maar vinden ze het nog lastig om het verleden correct weer te geven.

In april 1988 verbaast Herman Kuiphof zich in *NRC Handelsblad* over het feit dat Nederland zo ver gekomen was. 'De ploeg was kwalitatief een stuk minder dan in West-Duitsland en elk punt was meegenomen. Tamelijk miraculeus lag er toch een finaleplaats op Oranje te wachten. En tegen de stijf van de zenuwen staande Argentijnen was het elftal lang niet kansloos. Twee minuten voor het einde van de normale speeltijd bij een 1-1 stand kwam Rensenbrink alleen voor de Argentijnse keeper te staan, de bal aan de schietgrage linkervoet. In plaats van te scoren, trof hij van slechts enkele meters afstand de paal.'

Die twee minuten kloppen niet, maar zijn te overzien. Maar *alleen voor de keeper*? Dan moet je op zijn minst één Argentijnse verdediger die erbovenop zat verwaarlozen. De bal aan de voet: ook al zo'n vreemde verwoording van de situatie. Herman Kuiphof, de man die de finale van 1974 van commentaar voorzag... had hij deze beelden ooit gezien, ga je je afvragen. 'Waarom Rensenbrink die enorme kans liet liggen, zal nooit iemand weten', zegt hij berustend.

Twaalf jaar na 1978 staat Nederland eindelijk weer eens wél op een WK. De inmiddels 42-jarige vader van een zoon van negentien en dochter van zestien – acht kilo zwaarder dan toen – lijkt dan niet graag meer aan ‘dat klotemoment’ te worden herinnerd. ‘Als de mensen erover beginnen, krijg ik steeds het gevoel dat ze het me kwalijk nemen dat ik die kans niet heb benut. Ik kan maar niet begrijpen waarom sommigen het een reuzekans vonden. Het was juist een hele moeilijke situatie. De bal stuitte, de hoek was klein en doelman Fillol kwam uit zijn doel rennen. Dan heb je een beetje geluk nodig om te scoren.’

Reservedoelman Pim Doesburg zou acht jaar later in *NRC* zeggen dat Oranje ‘een wereldwedstrijd’ speelde. Dat Robbie die bal nauwelijks kon raken, onderschrijft hij niet. ‘Ik weet nog steeds niet wat Rensenbrink heeft bezielde om op de paal te schieten. Hij kon onbelemmerd met binnenkant voet intikken. Hij had de bal voor het inschieten.’ Net als Ardiles en Van Gelder zag ook Doesburg het met eigen ogen vanaf de bank, ongeveer in het verlengde van het schot, op veertig meter afstand.

Dat Rensenbrink het zat werd om erover te praten, kun je je voorstellen als je leest wat hij erover zegt in datzelfde interview in *Het Vrije Volk* van 7 juni 1990. ‘Een tijdje terug vraag ik in de buurt van Aalsmeer naar de weg. Ik draai het raampje van m’n auto open en het eerste wat die man zegt is: “Jammer van die bal tegen de paal, hè?” Soms word ik er doodziek van.’

Wie het woordje ‘doodziek’ uit dit citaat oppikt, krijgt een ander beeld dan iemand die een interview uit 2004 leest. ‘Ik word op straat nog bijna dagelijks aangesproken dat ik toen in de laatste minuut bij een stand van 1–1 tegen de paal schoot en we geen wereldkampioen werden. Ik vind dat niet vervelend, het is tenslotte een historisch moment geworden.’ Rensenbrink, die in 1990 soms nog ‘doodziek’ werd, zegt veertien jaar later het niet vervelend te vinden. ‘Ik heb ook geen rotgevoel aan die bal tegen de paal overgehouden, omdat het geen kans was. Als het een echte kans op een doelpunt was geweest, op het winnende doelpunt waarschijnlijk, dan zou ik er ziek van geweest zijn. Maar dit was een onmogelijke hoek: die bal kon er gewoon niet in, het was best knap dat ik ’m nog tegen de paal kreeg. Ik heb er dus geen trauma van, ik

droom er ook nooit van. Ik droom sowieso nooit van voetbal.’ Dat laatste is niet strijdig met wat hij in 1990 tegen *Het Parool* zei. ‘Je kunt hooguit zeggen dat ik een paar weken lang wat slechter geslapen heb. In Argentinië was ik me er niet van bewust welke reacties dat moment in Nederland had opgeroepen. Dat merkte ik pas bij terugkeer in Nederland. Zelf denk ik dat die bal tegen de paal me een paar miljoen gulden heeft gekost. Dat heeft me nog het meeste dwarsgezet. Wat waren er een deuren voor me opengegaan als ik matchwinnaar was geworden.’

In een interview in het *Algemeen Dagblad* van 28 december 2015 is het Rob zelf die erover begint. In een zijkamer van zijn woning hangt een grote foto van het Nederlands elftal boven een bureau. De heer des huizes loopt ernaartoe. Hij laat merken trots te zijn. ‘Dat we er stónden. Dat we nooit hadden gedacht dat we die finale zouden halen, zeker niet zonder Crujff en Van Hanegem. We hadden verdorie wereldkampioen kunnen worden. Zo’n stukkie scheelde het.’ Tussen Robs duim en wijsvinger zit maar weinig ruimte. En na al die jaren weer dat antwoord waar hij zich uiteindelijk aan vastklampte: ‘Die bal kon er niet in.’

Opvallend is ook hoe hij zijn positie aanduidde. ‘Ik was uitgeweken naar de zijkant.’ Dat woord ‘zijkant’ wekt de indruk dat de hoek heel klein was. Natuurlijk was hij uitgeweken, maar echt niet ver. Hij zette met zijn rechterbeen ongeveer af op de hoek van het doelgebied, vlak voor hij met links schoot. Ook in deze lezing komt weer die andere onwaarheid voorbij: ‘Kon ’m nog net onder de doelman door tikken.’

‘Ik had mezelf iets kunnen verwijten als het een open kans was geweest. Was het niet, maar hij stuitte wel vol terug. Als er nou iemand meegelopen was...’

Bijna een jaar later schrijft het *AD* weer over Rensenbrink. ‘Het gesprek is al een tijdje onderweg en hét moment uit zijn loopbaan is nog niet op tafel gekomen. Een hele generatie kan zich de woorden van commentator Theo Reitsma herinneren. De lange bal van Ruud Krol, de te late Argentijn Daniel Bertoni, de geklopte keeper Ubaldo Fillol en de bal die terugkiet van de paal. Maar erover beginnen, vergt timing.’

Volstrekt zeker is dat Bertoni niet betrokken was bij dit grote moment. De vier Argentijnse verdedigers zijn – naast doelman Fillol en

middenvelder Gallego – de enige zes blauw-witten die zich in het strafschopgebied bevinden. Rechtervleugelspits Bertoni begeeft zich ter hoogte van de middenlijn op het moment dat Krol de vrije trap neemt.

Rensenbrink: ‘Tuurlijk, ook die finale blijft jammer. Al die zwaarbewapende militairen langs de lijn... Ik heb weleens gedacht: als ik had gescoord, had er maar eentje moeten zijn met een heel gek idee. We waren er zó dichtbij. Ik zag eens op tv gemanipuleerde beelden waarbij ik wel scoorde. Kon ik om lachen.’

De schutters eigen versie van het verhaal zoals het is opgetekend in *Rob Rensenbrink – Het Slangenmens* is te vatten in de woorden ‘onmogelijke hoek’ en ‘een paar centimeter naar rechts’. Rob zegt tussen neus en lippen door nog dat hij ‘veel later’ van ‘iemand’ hoorde dat de grensrechter gevlagd zou hebben toen hij schoot en die vlag weer liet zakken toen hij zag dat de bal het doel niet in ging. Het doelpunt zou dus – volgens de suggestie van deze legende – afgekeurd zijn wegens buitenspel.

In een eerder gesprek met *NRC Handelsblad*, ter gelegenheid van zijn vijftigste verjaardag in de zomer van ’97, beweert redacteur Ward op den Brouw dat Rensenbrink het niet vervelend vindt steeds aan dat moment herinnerd te worden. Hij lacht zelfs als erover begonnen wordt. ‘Die bal was helemaal aan de zijlijn. Ik kon ’m net halen en ik schoot ’m onder de keeper door en toen kwam hij tegen de paal aan.’

Zijlijn?

De kans en de hoek worden dan wel erg klein.

De gebeurtenis wordt een jaar later in de *Provinciale Zeeuwse Courant* nogal dramatisch beschreven als ‘dat onbeschrijflijke moment, waarna Nederlanders hun televisie uit het raam gooiden, zo’n moment waarop voetbal iets gruwelijks wordt, waarbij de hand van God zo partijdig lijkt dat je aan Zijn rechtvaardigheid gaat twijfelen.’ Rensenbrink is zelf in dat artikel aanzienlijk nuchterder. ‘Als het een goal was geworden, had die scheidsrechter hem goed moeten keuren. Ik weet dat er twijfels waren of wij wel mochten winnen. Maar hij had er niet omheen gekund. Ik kreeg die bal uit een dieptepass van Krol; er was niets onreglementairs aan.’

Televisiebeeld uit een BBC-documentaire over de finale van 1978.

De televisiebeelden laten duidelijk zien dat Rensenbrink de bal op de slof neemt als hij zich een meter of vier van de achterlijn bevindt. Fillol is te ver van de achterlijn gekomen en moet in feite een stukje terug. Op een kleurenfoto in hoge resolutie van *Imago Sportfotodienst* is de hoogte van de bal duidelijk te zien. Het bijschrift klopt niet – Olguín wordt verward met Bertoni, wellicht heeft het *AD* het daarvan overgenomen – maar de baan van de bal is onmiskenbaar hoger dan de heup van Fillol, die paniekerig met beide handen zwaait. Hij wendt zijn hoofd af, kijkt niet naar het schot, niet naar zijn tegenstander. Een plaatje dat te koop is bij *Voetbal International* – zwart-wit en veel kleiner, een andere hoek en een fractie later gemaakt – geeft hetzelfde beeld.

In september 1998 heeft Matty Verkamman in *Trouw* een aardig stukje met de bal gesmokkeld. ‘Hij kreeg een lange bal van Krol net voor de achterlijn te pakken’, schreef de journalist, met dezelfde overdrijving als Rensenbrink een jaar eerder in *NRC Handelsblad*. ‘Die bal lag helemaal bij de achterlijn, ik kon hem net halen en onder de keeper door schieten’, zegt de linksbuiten daar. Dick Nanninga haalt in datzelfde artikel,

twintig jaar na de finale, dat andere sterke verhaal er ook maar even bij. ‘Ik heb toen gezegd dat de scheidsrechter dan misschien nog een kwartier had laten doorspelen of Argentinië een strafschop had gegeven. Zo’n sfeer hing er ook wel een beetje. Maar ja, voor het oog van de hele wereld hadden ze het ook niet te gek kunnen maken.’

De zijlijn en de achterlijn: ze zijn allebei al bereikt. Maar waar was het wél? Het lijkt erop dat zijn standbeen op de hoek van het doelgebied landde. Er zit wat vertekening in het beeld, maar dit is heus niet minder dan vier meter van de achterlijn, als je weet dat het doelgebied 5,50 meter is. Laten we ervan uitgaan dat de bal zich op het moment van schieten precies boven die dikke krijtstreep bevindt. Gegeven de afmetingen van het doel en de lijnen kun je met havo-wiskunde – de cosinusregel en de stelling van Pythagoras – uitrekenen dat de hoek waar de bal binnen zal moeten blijven ongeveer 19 graden bedraagt. Dat is de hoek die je krijgt als je op 22 meter afstand recht voor het doel staat.

Laten we niet vergeten hoe dit alles in een paar seconden gebeurde. Je kunt er een hoofdstuk van 26 pagina’s over vol schrijven, je kunt de beeldjes tussen de vrije trap van Krol en de bal tegen de paal een voor een bekijken, maar in het echt gaat het allemaal wat snel en onverwachts. Honderdvijf plaatjes kieke de camera: 4,2 seconde. De bal legt ruim een half speelveld af in 3,5 seconde. Dan heb je het over de snelheid van iemand die de honderd meter in zeven seconden loopt. Die bal gaat harder dan een auto binnen de bebouwde kom mag. Probeer zo’n ding maar eens in één keer vol op je slof te nemen, al dan niet met een vreemde stuit, de uitkomende keeper en die in je nek hijgende verdediger. Dat is klasse en verdient een groot compliment voor de man uit Oostzaan. Maar laten we stoppen met leugens over die achterlijn.

‘Gaaf die bal erin, dan kan niemand ons meer de wereldtitel ontnemen.’ Dat zei Rensenbrink ook, en over dat laatste doen hardnekkig andere verhalen de ronde: dat de Italiaanse arbiter nooit had durven affluiten en net zolang tijd bijgetrokken zou hebben totdat Argentinië op 2–2 gekomen zou zijn. Bijvoorbeeld door voor iets onbenulligs een strafschop te geven. In het café doen zulke verhalen het goed. Met een glas bier in

de hand hoor je weergaves die lijken op hoe Jan Boskamp het beschrijft in zijn biografie. ‘Al hadden we vijf minuten voor tijd met 5–1 voorgestaan, dan hadden we nog verloren. Die druk was zo groot. Er was die dictator en dat publiek en al die belangen. Rensenbrink schoot in de laatste minuut nog tegen de paal. Maar zelfs als het dan 2–1 was geworden, weet ik zeker dat de scheidsrechter had laten doorspelen tot het 2–2 werd, al was het tot de volgende morgen!’

Die Welt besteedde op 9 juli 2014 ook aandacht aan dit onderwerp. ‘*Waren es zwei oder drei Zentimeter?*³’ luidde de vraag voor de halve finale die Oranje zou gaan spelen tegen Argentinië. Het had iets cynisch en die spot was wellicht ingegeven door de euforie van het moment. De Duitsers hadden zelf die andere halve finale een dag eerder gewonnen, met 7–1 tegen Brazilië. Het artikel schuwt de overdrijving niet. Het beschrijft wel erg heftig de sfeer in het stadion. Over een veld dat bezaaid was met confetti en over Ernst Happel die zijn sigaretten niet meer rookte, maar *opurat*.

Hoewel het stuk niet helemaal serieus genomen kan worden, is het toch tekenend hoe ook hier een nogal kras beeld geschetst wordt van die ene bal aan het einde van de reguliere speeltijd.

*Letzter Angriff. Ruud Krol trat einen Freistoß, der Ball fiel Rob Rensenbrink vor den Fuß, der schoss aus spitzem Winkel – und Holland war Weltmeister. Nein, doch nicht ganz. Der Ball landete am Innenpfosten, kullerte auf der Linie, konnte sich nicht entscheiden, aber irgendwie wollte er einfach nicht vollends rein.*⁴

De bal viel niet bepaald voor de voet van Rob en uit die al dan niet scherpe hoek schoot hij zeer zeker niet tegen de *binnenkant* van de paal. Een bal die over de lijn rolde of op twee gedachten hinkte... zo ging het niet, als je de beelden mag geloven.

³ Was het twee of drie centimeter?

⁴ Laatste aanval. Ruud Krol nam een vrije trap, de bal viel Rob Rensenbrink voor de voet, die schoot uit een scherpe hoek – en Holland was wereldkampioen. Nee, toch niet helemaal. De bal landde binnenkant paal, rolde over de lijn, kon niet beslissen, maar wou er op de een of andere manier gewoon niet helemaal in.

Op 8 juli 2014 doet columnist Roel Wiche in de *Provinciale Zeeuwse Courant* een uitspraak die eigenlijk alleen maar het citeren waard is om aan te geven hoe klein het verschil tussen kroeg en krant soms is. ‘De nationale opwinding over de bal van Rensenbrink begreep ik als kind niet zo goed. Het was niet binnenkant maar buitenkant paal, dacht ik, en dus lang niet zo gevaarlijk.’ Buitenkant paal in blessuretijd, vanuit een hoek waar de binnenkant onbereikbaar is. Hoezo niet gevaarlijk?

In *World Cup Argentina* schrijft Colin Malam iets opmerkelijks. Net als Van Duren en Rözer beweert hij dat de verdediging niet goed stond. *Hopelessly out of position*⁵ zelfs, maar ook hij zegt niet wat er dan mis zou zijn. Wel beweert hij dat Rensenbrink de bal met de *buitenkant* van zijn voet inschoot. Als dat waar is, is het wel erg knap dat hij die bal nog met zijn *linkerbeen rechts* van hem op de paal kreeg...

Wat Malam terecht opmerkt, is dat Rob uit de rug van zijn tegenstander kwam. Hij gebruikt het woord *sneaked*, dat slimmer klinkt dan het Hollandse ‘sloop’, dat meer iets van zware hamers of zachte kussens heeft. Opeens is hij er. Olguín is niet zozeer langzamer en hij twijfelt heus niet tussen de man en de bal. Hij schat de baan verkeerd in.

Dat had Robbie ook al eens gezegd, in een televisiedocumentaire in juni 2003. ‘De Argentijnse verdediging verkeek zich op de verre bal van Ruud Krol. Ik joeg erachteraan en kreeg net voor de achterlijn m’n voet erachter. Paal. Natuurlijk heb ik mezelf niets kwalijk genomen. Het was niet eens een open kans. En bovendien ben ik ervan overtuigd dat de scheidsrechter net zo lang zou hebben laten doerspelen totdat de Argentijnen gelijk zouden maken. Want we mochten die wedstrijd gewoon niet winnen.’ Eigenlijk bevat dat verslag van 69 woorden het complete verhaal zoals dat 25 jaar na dato in de geschiedenisboeken stond.

Het is heel begrijpelijk dat die bal tegen de paal zo vaak besproken is. Ervan uitgaande dat Gonella niet de thuisfluiters was waarvoor sommigen hem hielden, zou een doelpunt op dat moment beslissend zijn geweest. Natuurlijk zou de Italiaan tijd hebben bijgetrokken, maar niet onbeperkt toch zeker?

⁵ Hopeloos uit positie

Jan Boskamp besteedt in zijn biografie relatief veel aandacht aan randzaken en verdachtmakingen. Hij viel tijdens het WK van 1978 in voor Johan Neeskens tijdens de wedstrijd tegen Schotland. Het zou zijn tweede en tevens laatste wapenfeit voor Oranje zijn. De manier waarop hij in *Geen Gezeik* verwoordt hoe hij bij RWDM zijn tegenstanders benaderde – bijvoorbeeld in een wedstrijd tegen Anderlecht – maakt dat hij niet meteen in aanmerking komt voor een *fair play award*. Een citaat spreekt boekdelen. ‘Ik zei voor de wedstrijd tegen Rensenbrink: Robbie, als je in de zestienmeter durft te komen, schoppen we je voor je flicker.’

Een schop voor je flicker... Stel je toch eens voor dat Boskamp een Argentijn geweest was en zijn dreigement had uitgevoerd. Dan had Gonnella moeten fluiten voor een strafschoep, vijftien seconden in blessuretijd. Als we dan toch aan het fantaseren gaan, moeten we eens proberen om die situatie voor de geest te halen. Dat Rensenbrink hard geschopt zou zijn, zó hard dat hij geblesseerd – aan z’n flicker, of aan wat dan ook – het veld af gemoeten had. En dat de man die in de finale van ’74 na een minuut spelen een penalty mocht nemen opnieuw had mogen aanleggen op een moment waarop je best zenuwachtig kunt zijn: de eerste en misschien ook laatste minuut van de blessuretijd, finale WK 1978. Misschien ook wel de laatste minuut van de hele wedstrijd: dat zou van die ene knal van elf meter af gaan hangen.

Ruud Krol raapt de bal op en overhandigt die vervolgens met een licht trillende arm aan een medespeler.

‘Zet ’m op, Johan... Je kan het.’

4. Niet alles goud wat er blinkt

Het zou nog vier maanden duren voor Oranje zijn eerste kwalificatiewedstrijd ging spelen, in een groep met Polen, de DDR, Zwitserland en IJsland. De loting die de groepen zo indeelde was op 30 november 1977 in Rome verricht door Giacinto Facchetti, de Italiaanse recordinternational die met zijn land Europees kampioen was geworden in 1968. Facchetti wist hoe belangrijk een loting kon zijn. De halve finale van '68 eindigde in 0-0 en destijds werd de winnaar na gelijkspel via kop of munt bepaald. De Russische aanvoerder Albert Sjesternjov mocht kiezen. Hij koos voor munt. Het Franse tienfrancstuk belandde op de hand van scheidsrechter Tschenschner, met de kop boven.

Een keeper die op de verkeerde hoek gokt: dat had net zo goed andersom kunnen zijn. Een muntje dat de lucht in gaat voor de ogen van 68.582 toeschouwers... Wat als Sjesternjov 'kop' in zijn hoofd gehad had? Scheelt zomaar een kampioenschap. Hoewel, Italië won de finale en Rusland verloor de strijd om de derde plaats.

Piet Schrijvers was over de groepsindeling voor het EK van 1980 niet ontevreden. 'Ik zie ons liever tegen Polen en Oost-Duitsland spelen dan tegen bijvoorbeeld Engeland, West-Duitsland of Italië', zei hij. De keeper had zich kennelijk niet verdiept in de procedure. De deelnemende landen waren over drie bekern verdeeld. Eentje met de 'sterken', eentje met de 'zwakken' en eentje met de rest. In de eerste beker zaten de vier halve finalisten van 1976, samen met Engeland, de Sovjet-Unie en België. De door Schrijvers genoemde tegenstanders waren dus op voorhand al geen optie. België ook niet trouwens. Uit de 'mid-denklasse' trof Nederland Polen en de DDR. De Belgen boften ook niet, met twee WK-gangers: Oostenrijk en Schotland. West-Duitsland lootte aanzienlijk lichter: Turkije, Wales en Malta.

Wegen na Rome

Hoewel Nederland geen mazzel had, zag Ruud Geels goede kansen. Toch waarschuwde hij meteen maar voor 'de kleintjes' in de groep: IJsland en Zwitserland. 'Ook al hebben we dan misschien een geheel ander elftal, dan nog mag je tegen die twee geen punten laten liggen.'

De openingswedstrijd in groep 4, op 6 september 1978, was tussen Oranjes sterkste en zwakste tegenstander. Nederlandse kranten toonden er weinig belangstelling voor. Polen won uit met 0–2 door goals van Kusto en Lato, voor achtduizend toeschouwers. Aanzienlijk meer aandacht was er voor de wedstrijd tussen PSV en Go Ahead Eagles op diezelfde woensdagavond. Voor tweeënhalf keer zoveel toeschouwers als in Reykjavik ontmoette de landskampioen een ploeg die tegen degradatie vocht. De thuisclub kwam niet verder dan een krappe 1–0 overwinning door een buitenspeldoelpunt van René van de Kerkhof.

PSV had destijds een selectie die je gerust tot Nederlands elftal zou kunnen promoveren. Eigenlijk hoefde je alleen maar de rood-witte shirts te vervangen door oranje. Vooruit: bijpassende kousen, maar daarmee was je er dan ook wel. De namen van de spelers maken indruk: Jan van Beveren (uiteindelijk aantal interlands: 32), Huub Stevens (18), Adrie van Kraaij (17), Ernie Brandts (28), Kees Krijgh (3), Jan Poortvliet (19), Willy van der Kuijlen (22), Willy van de Kerkhof (63), René van de Kerkhof (47) en Harry Lubse (1). Slechts één man stond er in dit elftal die uiteindelijk nooit voor het vaderland zou vechten: Paul Postuma. Zijn naam wordt vooral in verband gebracht met die ene wedstrijd in januari 1980: hij nam alle drie de doelpunten voor zijn rekening in de uitwedstrijd tegen Feyenoord.

Precies twee weken na de openingswedstrijd in groep 4 mocht ook Nederland aan de kwalificatie beginnen. Nijmegen was de plaats waar de wedstrijd tegen IJsland gespeeld werd, op woensdag 20 september 1978. Het werd de derde en meteen laatste interland ooit in De Goffert, voor slechts vijftienduizend toeschouwers.

In 2015 zou Nederland twee keer van IJsland verliezen. Zowel uit als thuis; in de Amsterdam ArenA voor 50.275 toeschouwers met 0–1. Zes punten zou het falende nationale elftal verspelen tegen dat kleine

voetballand. Twee keer verliezen in plaats van twee keer winnen: het verschil tussen vierde in de groep of tweede. Dat Nederland zowel uit als thuis verloor van groepswinnaar Tsjechië, was zo erg niet. Dat het tegen Turkije slechts één puntje haalde dankzij een doelpunt ver in blessuretijd, was ook niet onoverkomelijk. Maar dan moet je wel twee keer winnen van een land dat minder inwoners heeft dan de stad Utrecht en zich nooit eerder kwalificeerde voor een eindronde.

In de jaren zeventig lagen de verhoudingen anders. Nederland en IJsland ontmoetten elkaar voor het eerst op 22 augustus 1973 in Amsterdam. Het werd 5–0. De uitwedstrijd werd op verzoek van de tegenstander in Deventer gespeeld, een week later. Toen werd het 1–8. Dertien doelpunten over twee wedstrijden; 42 jaar later bleef de teller op nul staan. Oranje wist in 180 minuten geen enkele keer te scoren.

In de herfst van 1978 kregen Rep en Rijsbergen geen toestemming van hun club Bastia. Neeskens was nog geschorst op grond van zijn optreden tijdens het EK van 1976. Van de oude garde ontbraken verder Jongbloed en Suurbier. Dat had alles met het ‘oude’ van die garde te maken. Zwartkruis kon wel weer beschikken over Johnny Dusbaba, die aanvankelijk tot de selectie voor Argentinië behoord had, maar op het laatste moment wegbleef. Ook die andere afhaker was weer van de partij: Jan Peters. Waarom was hij ook alweer niet meegegaan naar het WK van 1978?

Bronnen uit die tijd geven nogal verschillende verklaringen. Het *Leidsch Dagblad* vermeldt op 11 mei een kort, krachtig, maar ook wel weer vaag bericht. ‘Peters beweert mentaal niet te zijn opgewassen tegen het wereldkampioenschap. Ook privéredenen hebben hem ertoe gebracht af te zeggen voor Oranje.’ Volgens de *Leeuwarder Courant* van een dag later had de middenvelder Zwartkruis via zijn clubleiding laten weten ‘om medische redenen’ niet naar Argentinië te gaan. ‘Jan had al enige weken last van zijn knie’, zei een AZ-bestuurder die toevallig ook Peters heette. ‘De blessure waarvan hij ogenschijnlijk genezen was, is ondanks rust teruggekeerd. Op medisch advies heeft hij in overleg met ons besloten af te zien van deelname.’

Het zou sowieso twijfelachtig zijn geweest of de afhaker zich in Zeist had gemeld. Hij had een gebroken neusbeen opgelopen tijdens een uit de hand gelopen vriendschappelijke wedstrijd van AZ '67 in Málaga. Nou ja, vriendschappelijk: Loek van Ursem werd met een opgezwollen knie van het veld getrapt en invaller Wim van der Horst moest per brancard worden afgevoerd. Rechtsbuiten Jaan de Graaf kreeg na afloop glassplinters in zijn ogen toen de kleedkamer werd bekogeld met keien. In de spelersbus zou de vrouw van Henk van Rijnsoever nog een steen tegen haar oog krijgen.

De Waarheid meldde die dag dat Peters zelf aan Zwartkruis had laten weten niet beschikbaar te zijn 'omdat hij tegen een langdurig verblijf in het Zuid-Amerikaanse land is'. Volgens *NRC Handelsblad* zou het AZ-manager Hans Kraay geweest zijn die de bondscoach in kennis stelde. De *Leidse Courant* van een dag later spreekt van 'wrevel' en dat de speler 'ondanks alle andersluidende berichten officieel geen bericht van verhindering heeft gestuurd naar Zeist.' Voor Zwartkruis was dat bezwaarlijk. Er zou expliciet over gesproken zijn met het AZ-bestuur. 'Ik heb er nadrukkelijk op gewezen dat iedereen zich vrijdagmorgen voor half elf moest melden en dat de wegblijvers onherroepelijk afgevoerd zouden worden.' Ook Ernst Happel was boos. 'Door zijn naam heb ik een dikke streep gehaald.'

Een paar dagen later, op dinsdag 16 mei, zien we in *De Telegraaf* een foto van Jan Peters in een ziekenhuisbed in Torremolinos. Hij zit met zijn neus in het gips. Er zou ook nog sprake zijn van een lichte hersenschudding. 'Die klap is ontzettend hard aangekomen', zei het slachtoffer tegen de pers over de tik van Santiago Lorente Gálvez. 'Ik was aan vakantie toe, maar ben het nu helemaal'.

In dezelfde krant gaat Wim Suurbier op de kwestie in. 'Ik vind Jan een aardige en lieve jongen, maar wat hij de afgelopen week heeft uitgespookt, komt toch wel raar over. Op vakantie gaan om een blessure rust te gunnen, daar heb ik niets op tegen. Maar ga je – als een deel van de Oranjeselectie al volop in training is – wél voor je club spelen, vind ik dat ongepast. Je zet een man als Zwartkruis, die werkelijk het beste met iedere international voor heeft, op een verschrikkelijke manier in zijn hemd.'

In september 1978 kunnen de kranten prettiger nieuws doorgeven. Zwartkruis zou per telefoon weer met Peters op één lijn zijn gekomen. ‘Sommigen vinden het moedig dat ik dit gedaan heb, anderen zullen me een lorrenbaal vinden’, zei de bondscoach zelf. ‘Daar trek ik me niks van aan. Ik wil met een schone lei beginnen.’

Het verhaal rondom Dusbaba is eenvoudiger, omdat het niets met een blessure te maken had. In oktober 1992 gaf hij in het *Nieuwsblad van het Noorden* aan spijt te hebben van zijn weigering om mee naar Argentinië te gaan. ‘Ik had alle voorbereidingen meegemaakt, maar toen puntje bij paaltje kwam, liet ik het afweten. Rensenbrink kwam mij ophalen om naar Zeist te vertrekken en ik bleef thuis. Schrik van de situatie daar in Argentinië. Bomaanslagen aan alle kanten. Robbie heeft achteraf bekend dat hij het in zijn broek deed in Buenos Aires tijdens de finale tegen Argentinië.’ Volgens Dusbaba had de aanvaller daar regelmatig een krasse uitspraak over gedaan: ‘Stel dat die bal aan het slot er ingaat in plaats van op de paal, zie je ons dan al het River Plate stadion verlaten tussen de hysterische menigte?’

Zwartkruis verwachtte niets cadeau te gaan krijgen. ‘Ik heb de IJslanders zien spelen tegen de Verenigde Staten en Polen. Ze zijn de achterstand aan het inlopen. Als ze spelen, doen ze dat negentig minuten lang gedegen. Technisch zijn ze behoorlijk, tactisch groeien ze. Hun loopvermogen is groot. Alleen het spelen in hoog tempo gaat ze nog niet zo goed af. Op dat punt moeten wij toeslaan, maar dat vereist wel honderd procent inzet en concentratie.’

De uitverkoren zestien waren: Dick Nanninga (Roda JC), Ruud Geels, Rob Rensenbrink, Johnny Dusbaba, Arie Haan (Anderlecht), René van de Kerkhof, Willy van de Kerkhof, Jan Poortvliet, Ernie Brandts, Adrie van Kraaij (PSV), Ruud Krol, Piet Schrijvers (Ajax), Pim Doesburg (Sparta), Wim Jansen (Feyenoord), Piet Wildschut (FC Twente) en Jan Peters (AZ ’67).

En toen raakte René van de Kerkhof geblesseerd, in de competitiewedstrijd tegen VVV. Tussen de rij van gelouterde spelers was er op eens ruimte voor een nieuwe naam: Adrie Koster, de rechtsbuiten van

Roda JC. Die vertelde hoe het zo gekomen was. ‘Tijdens de uitzending van *Studio Sport* hoorde ik dat Zwartkruis een tweetal spitsen zocht. Ook hoorde ik de naam van Ling en mij vallen. Dat verraste me nogal. Je moet als voetballer nu eenmaal een beetje geluk hebben. Voor hetzelfde geld krijgt Rep wel vrijaf van Bastia en sukkelt René van de Kerkhof niet met zijn knie. Dan had Adrie Koster hier toch niet gezeten’, zei de 23-jarige Zeeuw over zichzelf.

Misschien was zijn bescheidenheid terecht, maar Zwartkruis zag wel iets in hem. ‘Gezien de ontwikkelingen van Adrie had hij daar gewoon recht op. Aanvankelijk zou Koster morgenavond met Jong Oranje spelen tegen Go Ahead Eagles in Deventer. Ik heb hem zondagavond telefonisch gevraagd of hij er zin in had en of hij, wanneer hij eventueel niet zou worden opgesteld, daar begrip voor op zou kunnen brengen. Nou, dat kon hij.’

Koster zou drie interlands spelen in drie maanden, geen enkele volledig. Het doelsaldo van dat drieluik loog er niet om: 9–1. Er zijn niet veel internationals die kunnen terugkijken op een carrière waarin alle wedstrijden werden gewonnen en 90% van de doelpunten van de eigen ploeg kwam.

Inmiddels liep ook Ruud Geels een blessure op, aan het dijbeen. Zo kreeg Zwartkruis steeds minder keuze. Mensen teleurstellen, dat deed de militair niet graag. Hij was wat dat betreft anders dan Happel, die niet veel tijd nodig had om aan Jan Jongbloed mee te delen dat hij niet langer eerste doelman was in Argentinië. ‘*Du, auf der Tribune.*’ Die vier woorden zouden genoeg moeten zijn volgens de Oostenrijker. Zwartkruis zat anders in elkaar en had er moeite mee om er een paar op de bank te zetten, laat staan tot publiek te verheffen. ‘Het liefst zou je alle zestien spelers opstellen, maar dat kan nu eenmaal niet. Ik vind dat je de jongens die je aan de kant laat je motivatie voor je beslissing moet vertellen. Inderdaad, trainers als Happel en Michels deden dat niet. Het hoort mijns inziens bij je vak.’

Waar Zwartkruis en Happel ook in verschilden, was de visie op ervaring tegenover jeugdig elan. ‘Ernst zweerde bij routine. Hij stelde dat er nog nooit in de geschiedenis een elftal met jonge spelers wereldkampioen was geworden. Hij koos ook voor speels voetbal en niet

voor kracht. Daarom ook stond een man als Nanninga nooit in de basis. Pas als het elftal in de verdrukking raakte, greep hij in.' Zo gezien is het pijnlijk om vast te stellen dat Dick maar liefst vier keer van de bank moest komen in Argentinië. Goed, tegen Iran was dat om de geblesseerde René van de Kerkhof te vervangen, maar toch: de ploeg die de finale haalde, had nogal eens behoefte gehad om te wisselen.

Zwartkruis volgde zijn eigen concept. 'We moeten het karakter van ons spel niet aantasten', zei hij. 'Je kan met het oog op je tegenstander accenten verleggen, maar je moet altijd blijven uitgaan van het specifieke, op de aanval gerichte Nederlandse voetbal.' Dat lukte, zij het met moeite. De IJslandse amateurs hadden wel minder individuele klasse, maar conditioneel bleken ze sterk. Met hard werken wisten ze lange tijd een doelpunt te voorkomen. Nederland speelde te traag. Passes kwamen heel vaak niet aan. Veelvuldig en vergeefs werd het hoofd van Nanninga gezocht. Na een mislukte aanval hield de omschakeling ook niet altijd over.

De doorgaans degelijke Wim Jansen ging in de 18e minuut flink in de fout door de bal te verspelen aan Pétur Pétursson, waardoor er voor de blonde centrumspits een volkomen vrij veld lag. Ruud Krol spurte terug. Doordat de schijnbeweging van Pétursson net even te veel tijd kostte, kon Krol ingrijpen. De Finse scheidsrechter Mattson deed niet anders dan wat wuivende gebaren maken. 'Ik speelde zuiver de bal', zei Krol na de wedstrijd. Pétursson beweerde dat de verdediger wel degelijk tegen z'n hiel had getrapt.

Het was voor Oranje de aanleiding om echt wakker te schrikken. Wim Jansen speelde Dick Nanninga nu maar eens in de voeten aan. Tussen de stevige Jón Pétursson van Jönköpings Södra IF en aanvalser Guðmundur Þorbjörnsson van Valur schoot Nanninga op doel, maar aanvoerder Jóhannes Eðvaldsson redde op de lijn. De verdediger van Celtic, die daarvoor bij het Deense Holbæk Bold- & Idrætsforening speelde, wist Nanninga aardig in bedwang te houden. Hij was vooral uit de Schotse competitie wel wat stevigheid gewend.

Toch speelde Dick bij het eerste doelpunt een niet te verwaarlozen rol. Een fraaie voorzet van Piet Wildschut kopte hij op de vlak bij hem

staande Rensenbrink, die meteen twee withemden bij zich had. Rob bleef met zijn rug naar het doel en legde rustig terug op Krol, die van ruim buiten het strafschoopgebied de bal vol op zijn slof nam. De Nederlandse aanvoerder, die zijn zestigste interland speelde, sprong een gat in de lucht. Hij vierde zijn vierde doelpunt; Wildschut kwam met wapperende manen naar hem toe gerend.

Nanninga zag nog een bal van hem van de lijn gehaald worden door Janus Guðlaugsson.

Het tweede doelpunt viel uit een corner die werd genomen door Rensenbrink. Ernie Brandts kwam ingelopen vanaf een meter of veertien van het doel. Zijn directe tegenstander bleef staan, met de handen in de zij zelfs. De bal belandde in het doelgebied, midden tussen de palen. Twee verdedigers en een keeper op de lijn konden er niets tegen beginnen. Ernie knikte de bal hard omlaag. Voor de tweede keer in dit duel vierde een verdediger zijn vierde doelpunt; Brandts niet in zijn zestigste, maar in zijn zesde interland.

Het derde en laatste doelpunt was van Rob Rensenbrink, uit een onberispelijk ingeschoten penalty. De keeper ging naar de goede hoek, maar het schot was te zuiver om gestopt te worden. De strafschoop was verdiend door Ruud Krol. Die brak door na terugleggen van Adrie Koster. Jóhannes Eðvaldsson maaide zijn tegenstander onderuit in een reactie op een schouderduw. Met een sierlijke zwaai ging de ene aanvoerder onderuit na het ingrijpen van de andere.

Koster werd gewisseld voor Jan Peters. De speler van AZ werd met een fluitconcert ontvangen in Nijmegen. Zijn overstap van N.E.C. naar Alkmaar werd hem nog kwalijk genomen.

‘Ik heb Koster vervangen omdat hij helemaal kapot zat’, legde Zwartkruis na de wedstrijd uit. ‘Die jongen had zoveel kracht gegeven in zijn eerste interland, dat hij mij dankbaar was dat ik hem verving. Ik had opdracht gegeven om vooral veelvuldig via de flanken aan te vallen. Want middenin, daar was IJsland gewoon erg sterk.’ Als er iemand is die dat kon weten, was het Dick Nanninga. ‘Een pechavond, zonder meer’, zei hij. ‘Maar het was ook zo druk in dat strafschoop-

gebied. Ze zaten me vaak met twee man op mijn nek. Ik moet toch zeggen dat die IJslanders het goed hebben gedaan.'

De Nederlandse bondscoach kon dat van zijn eigen team niet volmondig nazeggen. 'De functionele positiewisselingen in het team klopten te vaak niet. Vooral in de eerste helft lag het tempo veel te laag. In de rust heb ik Willy van de Kerkhof en Haan de opdracht gegeven meer initiatief te nemen. Ze moesten meer achter Nanninga zien te komen, die steeds de bal opzocht en probeerde door te koppen. Ik heb toen gesteld dat er meer risico moest worden genomen. Tegen een zo goed gegroepeerd verdedigend team als IJsland is dat nu eenmaal nodig.'

Adrie Koster kon tevreden terugkijken op zijn debuut. Hij ontving een uitbundig applaus toen hij gewisseld werd. Bert Jacobs zag een mooie toekomst weggelegd bij Oranje. 'Adrie wordt een hele grote', voorspelde de trainer van Roda JC. 'Maar ik vind dat hij te weinig in het spel wordt betrokken. Hij is een typische speler die vaak aan de bal moet zijn om te schitteren.' Koster vond zelf ook dat hij wel meer aangespeeld had mogen worden. 'Ik had meer acties vanuit de verdediging verwacht', zei hij. 'Na de rust zat er gelukkig meer lijn in. Dat voelde je. Toen kwamen Haan en Poortvliet wel naar mij toe.'

De tevredenheid van de bondscoach betrof vooral de jongere spelers. 'Er is niemand die mij teleurgesteld heeft', zei hij. 'We kunnen rustig verder bouwen met deze groep als basis. Als die tijd gegeven wordt, kan het niet misgaan.'

De kop was eraf, de eerste winst binnen. Nog drie weken en dan het vervolg, uit tegen Zwitserland. Ondertussen speelde PSV voor de competitie tegen Roda JC. Geen klassieker, in oktober 1978 wel een topper: Roda stond tweede, op één puntje van de koploper, nog geen wedstrijd verloren en een doelsaldo van 16-3. Landskampioen PSV stond derde en verloor een weekend eerder met 1-0 van Feyenoord, door een omstreden strafschoot. Wim Jansen had in die wedstrijd ondanks zijn blessure Willy van de Kerkhof volledig in bedwang, totdat hij gewisseld moest worden.

Dat is het aardige van Oranje anno 1978: er doen zo lekker veel mannen uit de eigen eredivisie mee. Het al genoemde Anderlecht had een grote inbreng, maar verder waren het Nederlandse clubs die spelers leverden. Vandaar ook dat zo'n wedstrijd met de ploegen uit Eindhoven en Kerkrade tussen twee interlands door interessant was. Het was namelijk niet alleen PSV – Roda, maar ook Poortvliet – Koster en Brandts – Nanninga.

Ernie en Dick: hoe goed waren ze eigenlijk? De laatste zou zijn leven lang geassocieerd worden met die ene knal met de kop, op dat meesterlijke moment. Minder vaak hoor je mensen erover dat hij door mee te lopen met Rensenbrink de beslissende 1–2 op zijn schoen had kunnen hebben. Die andere lange voetballer wordt vooral herinnerd door die ene WK-wedstrijd tegen Italië, waarin hij een dubieuze dubbelrol had door in eigen doel te schieten en in diezelfde actie zijn keeper zo te blesseren dat die eruit moest.

Nanninga en Brandts kwamen in de finale herhaaldelijk levensgevaarlijk voor het Argentijnse doel. Hoe goed waren ze, die twee? Ze werden in datzelfde toernooi genoemd als mogelijk wapen tegen de kopsterke Joe Jordan van Manchester United. Happel hield beiden buiten het veld en zette tot veler verbazing Suurbier op die spits.

‘Poortvliet en Koster tegen elkaar’ luidde de grote subkop in de *Provinciale Zeeuwse Courant* van 9 oktober 1978. Nu had dat dagblad onevenredig veel aandacht voor deze jonge voetballers – Koster was bijna een jaar ouder dan zijn tegenstander, die al een WK had meegeemaakt – omdat ze beiden, spelend in het Oostelijke Zuiden des lands, geboren waren in Zeeland: in Arnemuiden en Zierikzee.

De *PZC* van die maandag liet weten dat het een leuke wedstrijd was. ‘Landskampioen PSV en *runner-up* Roda JC hebben zaterdagavond in Eindhoven voor een klantenbindend werkstukje gezorgd’, schreef het nieuwsblad. ‘Hoogstaand voetbal was het allemaal bepaald niet, maar er werd voor Nederlandse begrippen kei- en keihard gewerkt. Dat er uiteindelijk een 2–1 eindstand in het voordeel van PSV op het scorebord verscheen, was voor de Brabanders mooi

meegenomen.’ De Zeeuwse krant citeerde Kees Rijvers: ‘Dergelijke wedstrijden zouden eigenlijk geen verliezer op mogen leveren. Wanneer twee ploegen elkaar met zo veel inzet bekampen, zouden beide teams twee winstpunten aan hun totaal moeten kunnen toevoegen. Jammer genoeg is daarin niet voorzien.’

De onderlinge strijd tussen de Eindhovense verdedigers en Limburgse aanvallers viel gunstig uit voor de winnende ploeg. Waren zij nou zo goed of hield het met die voorhoedespelers niet over? ‘Er mag dan wel gesteld zijn dat Brandts helemaal niet zo’n uitstekende speler is, maar ik kan je verzekeren dat hij in de mandekking uitermate effectief is’, zei Nanninga na afloop. ‘Hard en meedogenloos, maar beslist niet unfair. Bovendien speelt die knaap in het Nederlands elftal. En dan moet je toch wel iets in je mars hebben, lijkt mij zo.’

De keuze wie er op 28 maart tegen Zwitserland zou spelen was niet zonder problemen. Wim Jansen bleek zodanig geblesseerd dat de bondscoach een beroep moest doen op Hugo Hovenkamp, die zelf door een knieblessure Argentinië had gemist. Jan Poortvliet zou doorschuiven naar het middenveld, waar Neeskens nog steeds vanwege een schorsing ontbrak.

Voor de positie van midvoor hield Ruud Geels een zelfanalyse. ‘Ik heb bedankt voor Argentinië en daar heb ik nog steeds geen spijt van’, begon de aanvaller verdedigend. Waar je in Nederland vóór het WK je handen vol had om uit te leggen waarom je meeding, waren degenen die niet durfden of principiële bezwaren hadden achteraf nogal eens bezig met verontschuldigen dat ze dat *niet* gedaan hadden. ‘Het wereldkampioenschap is een afgesloten hoofdstuk’, zei Geels. ‘Donderdag moet ik naar Parijs om de Bronzen Schoen in ontvangst te nemen. In vier seizoenen heb ik achtereenvolgens 30, 34, 31 en 29 doelpunten in de competitie gemaakt: 124 doelpunten in vier jaar. Ik geloof dat niet één spits in Europa dat ook kan zeggen. Kees Kist van AZ is momenteel de topscorer in Nederland. Als Zwartkruis dan Kist buiten de selectie houdt en mij met mijn 30 jaar wel selecteert, zie ik dat min of meer als een zekerheid dat ik tegen de Zwitsers zal aantreden. Bovendien ben ik nu bij Anderlecht uitstekend ingespeeld met Robbie Ren-

senbrink. Daarom ligt het voor mij het meest voor de hand dat het Oranjeteam Tscheu La Ling op rechts, Rensenbrink op links en mij in het centrum in de frontlinie zal brengen.'

De topscorer die Geels noemde, had ook bedankt voor Argentinië. In zijn biografie *Kees Kist Doelgericht* noemt hij daar de overwegingen bij. 'In de voorbereiding kwam ik niet eens meer aan bod. Zelfs in de wedstrijd tegen in Nederland spelende buitenlanders, die nota bene in Alkmaar werd gespeeld, was ik er niet bij. Wel erbij, niet erbij; ik voelde me net een duif in een duiventil. Zo stond je erin, maar aan de andere kant schopten ze je er ook zo weer uit.' Kist zegt achteraf niet zozeer moeite gehad te hebben met het feit dat hij gepasseerd werd, maar wel met het gebrek aan uitleg. 'Toen ik die niet kreeg, heb ik zelf de knoop doorgehakt en bedankte ik voor het WK. Insiders wisten hoe intensief ik me de jaren voor dat WK had voorbereid. Drie jaar voor het toernooi was ik er al dagelijks mee bezig. Het is niet in een opwelling gebeurd, hier heb ik lang op zitten broeden.'

Wie Oranje van dichtbij volgde, kreeg niet de indruk dat het allemaal lekker liep. 'Waar zijn we nu mee bezig?', schreeuwde Zwartkruis tijdens een zware training in het Wankdorf-stadion in Bern. 'Niet als zoutzakken blijven staan, maar bewegen, bewegen, steeds bewegen!' Zijn felheid was nog niet bekoeld toen hij later de pers te woord stond. 'Iedereen die geroepen wordt om in het Nederlands elftal te spelen zal zich zeer nadrukkelijk moeten manifesteren met de grootst mogelijke wilskracht en inzet. Dat is de absolute eis die ik stel.'

Er klonk de nodige emotie door in de woorden van de bondscoach. 'Het is een fabeltje dat vele landen er zich mee tevreden zouden stellen om tegen *vice-Weltmeister* Nederland op een remise te spelen. Van de Argentijnse trainer Menotti hebben we geleerd dat het Oranje-team juist met aanvallend voetbal te bestrijden is. Daarom verwacht ik niet dat Zwitserland zich op zijn eigen stelling zal terugtrekken.'

Overbodig was het niet, dat de bondscoach zo hamerde op de inzet van spelers die hij kon opstellen. Hij miste er wel een paar. Johan Neeskens zou het hele jaar niet voor het Nederlands elftal uit kunnen

komen. ‘Ook tegen Oost-Duitsland, volgende maand, kunnen we niet over hem beschikken, omdat die krachtmeting niet uitkomt voor Barcelona’, legde Zwartkruis uit. Over Rep en Rijsbergen was er evenmin zekerheid. ‘Alleen met Anderlecht hebben we geen moeite’, verzuchtte de bondscoach, die niet blij was met het gebrek aan medewerking van buitenlandse clubs. Hij had bovendien zorgen over de heersende gemakzucht.

‘Ik ben er nog altijd van overtuigd dat Nederland in Argentinië aanvankelijk zo slecht gespeeld heeft omdat er geen grote leider was’, zei hij. ‘De rol van Cruijff was een automatisme geworden. Niemand kon dat overnemen. Het zegt toch wel iets dat in het verleden zelfs grote vedetten als Neeskens, Van Hanegem en Rensenbrink volledig in dienst speelden van Cruijff. In Argentinië moesten we de ploeg al van dat syndroom verlossen. Daar ben ik nu nog mee bezig.’

Zwartkruis: ‘Waar zijn we nou mee bezig?’ Deze foto is overigens van later (26 maart 1979), als Nederland zich opnieuw met een training voorbereidt op een wedstrijd tegen Zwitserland. (foto: Anefo)

Geels had al voorgerekend hoe de voorhoede tegen Zwitserland gevormd diende te worden en zijn sommetje klopte deels: wel met

Rensenbrink, niet met Ling. Nanninga was de derde aanvaller. De bondscoach koos een merkwaardige opstelling. Geels en Nanninga samen voorin als spitsen, zonder vleugelspelers. Rob Rensenbrink werd achter de beide kopsterke mannen geplaatst. Dat bleek geen succes. Zwartkruis had in de rust al spijt, maar had na dertien ongelukkige minuten zijn beide wissels al verbruikt. Hovenkamp raakte half buiten westen na een botsing bij een kopduel. Willy van de Kerkhof kneusde zijn middenvoetsbeentje. Eigenlijk kneusde niet hij het, maar deed zijn tegenstander dat: Markus Tanner van FC Basel. Dusbaba en Peters – geen aanvallers dus – vervingen hun collega's en het inzetten van Ling in plaats van Geels of Nanninga was geen optie meer. Bij gebrek aan echte buitenspelers moesten Hovenkamp en Wildschut voor de aanvallen zorgen. Maar wie moest er dan verdedigen?

We zouden de trainer tekortdoen als we hem alleen de schuld gaven. Rensenbrink vervulde zijn rol als aangever gewoon niet goed en miste ook nog eens een grote kans in de 28^e minuut. Ook Ruud Geels had al in de vierde minuut een mogelijkheid om te scoren gehad na een voorzet van Hovenkamp. Hij kopte mis.

Al zat het dan tegen en al werden er kansen gemist, Nederland kwam binnen twintig minuten toch op voorsprong door een doelpunt van Piet Wildschut. Een niet eens zo hard schot, van een meter of vijftwintig. Het stuiterde drie keer in het strafschopgebied, langs een aan de grond genagelde doelman Erich Burgener.

Piet Wildschut: ook zo'n speler die opeens op het Oranjetoneel verscheen in Argentinië. Hij viel in tegen Schotland na een blessure van Wim Rijsbergen en maakte deel uit van de euforie rondom de veranderde en verjongde ploeg die Oostenrijk met 5–1 afdroogde. Toch zou dat doelpunt tegen Zwitserland meteen zijn laatste zijn. Net als bij Poortvliet duurde de interlandcarrière van Wildschut uiteindelijk maar vier jaar. Hij zou nooit verder komen dan elf *caps* en niet meegaan naar Italië.

De gelijkmaker van Zwitserland kwam na ruim een half uur spelen. Markus Tanner ging een simpel een-tweetje aan met Rudolf Elsener,

kreeg de bal terug tussen maar liefst drie Hollandse verdedigers, speelde van dichtbij Piet Schrijvers uit en scoorde.

Halverwege de tweede helft kwam Nederland opnieuw op voor-sprong. Jan Peters werd strak aangespeeld en gaf vanaf de zijkant, een meter of vijftien van de achterlijn, een voorzet. Ruud Geels, die ogen in zijn kalende achterhoofd leek te hebben, kopte door. Brandts nam aan, net boven zijn rechterknie, ter hoogte van de penaltystip. De bal stuitte één keer; Ernie schoot hard en hoog in.

De derde Hollandse treffer, in de laatste minuut, begon eveneens aan de rechterflank. Jan Peters zette een sprint in, kennelijk in de hoop aangespeeld te worden, maar Nanninga koos anders. Simpel en bepaald niet hard speelde hij naar het midden van het veld, langs drie op rij staande verdedigers. Geels, die een paar meter verder van het doel stond, liet zien wat het is om een goede spits te zijn. Meteen doorhebben wat er gebeurt, de volle snelheid erin gooien. Op de rand van de zestien en op topsnelheid zette hij zijn rechtervoet onder de bal, nog voor de uitlopende Burgener kon ingrijpen.

Zo werd het dus 1–3, met de nodige moeite, maar wel verdiend. Vooral in de tweede helft was Nederland domweg sterker. Twee keer had César Da Luz Dias Correia best een strafschop mogen geven, na een overtreding van Umberto Barbéris op Haan en hands van Jacob Brechbühl. Doelman Erich Burgener stopte even later nog een hard schot van Haan, dat ook best had kunnen zitten.

Terwijl journalisten in koor riepen dat Zwartkruis een mislukt experiment had bedacht met Nanninga en Geels, was de bondscoach zelf genuanceerder. ‘Ik heb de juiste formatie nog niet gevonden’, zei hij. ‘Ik wilde vanuit onze verdediging de aanvallen al laten beginnen. Die opzet is er niet uitgekomen, maar dat wil niet zeggen dat Geels en Nanninga nu hebben gefaald. In Geels heb je een speler die overal in Europa wordt begeerd en die veel scoort. En Nanninga heeft voor en tijdens het WK aangetoond gemakkelijk tot treffers te komen. Ik kon gewoon niet om hen heen. Voor rust liep het niet soepel, maar je moet niet vergeten dat je speelt zoals je tegenstander het toelaat.’ Zwartkruis doelde op het spel van de Zwitsers dat in de eerste helft

‘bijzonder furieus’ was en een hoog tempo nodig maakte. Uiteraard voerde hij ook de twee noodzakelijke wissels aan. ‘Dat brengt aanpassingsproblemen met zich mee’, zei hij. ‘Peters was zonder meer een aanwinst op het middenveld. Hij bracht niet alleen meer vaart, maar ook meer lijn in de acties.’

Jan Peters was de man van het middenveld geworden, als invaller. Hij speelde in 1977 een legendarische – hoewel vriendschappelijke – wedstrijd tegen Engeland en raakte toen een tijdje uit beeld bij Oranje. Maar nu stond hij er weer. ‘Het liep voor mij persoonlijk inderdaad lekker, maar het was dan ook een geknipte wedstrijd voor me’, zei hij. ‘Ik kreeg bijzonder veel vrijheid. In de slotfase van de eerste helft op links en na rust op rechts. De Zwitsers waren erg offensief, maar kwamen zelden snel in hun verdediging terug.’

Zwartkruis was ook zeer tevreden over Haan, ‘omdat hij de rol van breker op het middenveld – een rol die hem niet ligt, maar die ik hem heb opgedrongen – goed heeft uitgevoerd.’

Terug in Nederland werd De Klassieker voor het eerst in de geschiedenis van het betaalde voetbal een doelpuntloze wedstrijd. In Amsterdam kwamen Ajax-aanvallers nauwelijks aan bod, mede door de uitstekend verdedigende Ben Wijnstekers en Michel van de Korput, twee jonge voetballers die nog geen van beiden voor het Nederlands elftal gespeeld hadden.

Rondom twee middenvelders ontstond ondertussen onrust. Johan Neeskens had na afloop van het Europacupduel tussen Barcelona en Anderlecht laten weten er weinig voor te voelen zich nog langer voor het Nederlands elftal beschikbaar te stellen. Zwartkruis gaf aan dat hij niet goed begrepen was. ‘In de toekomst wil ik alleen gebruik maken van spelers die voor Nederlandse clubs uitkomen. Maar dat geldt slechts voor een nieuwe generatie voetballers. Jongens als Neeskens, Rensenbrink en Rep, die veel verdiensten voor het Nederlands elftal hebben, zal ik echt niet aan de kant zetten.’

Anderlecht, Barcelona, Feyenoord en Ajax leverden één speler. Daarnaast waren er twee van AZ ’67 en maar liefst vijf van PSV. Eén van die vijf zou nog worden gewisseld voor een zesde. Wat een

verschil met de wedstrijd tegen datzelfde Zwitserland, ruim dertig jaar later. Op 11 november 2011 zou Oranje het groene gras betreden met elf mannen die allemaal in het buitenland speelden. Elf spelers van tien verschillende clubs. De enige die er twee afvaardigde, was TSG 1899 Hoffenheim.

Rondom Haan ontstond een nieuwe discussie. Arie bleek na afloop van Zwitserland – Nederland van assistent-bondscoach Rob Baan te horen gekregen te hebben dat hij zich iedere keer opnieuw voor het Nederlands elftal diende te bewijzen. Dat schoot bij de Anderlecht-speler in het verkeerde keelgat. ‘Als je al zo vaak voor Oranje uitkomt, vind ik het onzin me elke keer opnieuw te moeten bewijzen’, zei de man met 32 interlands en twee WK’s. Hij speelde alle veertien wedstrijden op beide toernooien, werd in al zijn optredens slechts één keer gewisseld, tijdens een vriendschappelijk partijtje. Hij zou een brief schrijven en om opheldering vragen.

Op de sissende Arie reageerde een sussende Zwartkruis. ‘Ik heb nog geen brief gehad. Daarom houd ik het er voorlopig op dat het allemaal geruchten zijn. De spelers klaagden altijd dat zij tussen de wedstrijden door nooit iets van de KNVB hoorden. We hebben daarin verandering gebracht. We praten meer met de spelers, maar onze opmerkingen moeten dan natuurlijk niet meteen negatief worden uitgelegd.’

De brief kwam, vanuit Brussel, gedateerd 3 november 78. Dankzij de publicatie in het boek van Ruud Doevendans is die nu ook voor het nageslacht bewaard. De toonzetting is opvallend.

Geachte bondscoach,

Lang heb ik hierover nagedacht, maar door uw uitspraken, gedaan tijdens de voorbereidingen van Zwitserland – Nederland jongstleden, ten opzichte van mijn persoon, voel ik mij genooddaakt u mede te delen, dat ik afzie van verdere deelname aan Oranje.

In mijn beslissing ben ik nog meer gesterkt door het korte gesprek met uw assistent de heer Baan. Hierin werd mij meegedeeld dat ik nog één keer werd bekeken, omdat u toch te veel goede spelers zou

Wegen na Rome

hebben. Ik ben daarom zo vrij geweest hieruit te concluderen dat u wat mij betreft nog altijd twijfelt. Ik hoop u met mijn besluit dan ook van een zware last bevrijd te hebben.

Hoogachtend, A. Haan

En dan was er ook nog slecht nieuws rondom een derde grote naam in buitenlandse dienst. Rob Rensenbrink, die al weken tobde met een enkelblessure die hij tegen Beveren had opgelopen, kreeg van manager Armand Schelfhout te horen dat hij niet op toestemming hoefde te rekenen om met Oranje tegen de DDR aan te treden als hij zich zou afmelden voor de topper Club Brugge – Anderlecht.

De afscheidswedstrijd van Cruyff in 1978 toont naast Schrijvers en Krol spelers met weinig internationale roem: Wim Meutstege, Kees Zwamborn, Jan Everse, Hans Erkens, Søren Lerby, Tscheu La Ling, Ruud Kaiser en Simon Tahamata. (foto: Koen Suyk / Anefo)

Was er in Amsterdam een o–o tegen Feyenoord, het afscheid van Johan Cruyff in een ‘vriendschappelijk’ duel tegen Bayern München

bleef in diezelfde novembermaand van 1978 verre van doelpuntloos. Het werd 0–8 in een wedstrijd die in maar liefst tien landen live werd uitgezonden. Sepp Maier, *Torwart* van Bayern én het nationale elftal, legde jaren later uit hoe het zo gekomen was. Op Schiphol was er niemand aanwezig om de Beierse delegatie te ontvangen en het hotel dat door de Amsterdamse gastheer was gearrangeerd, was tweederangs. Dat was bij de bezoekende ploeg in het verkeerde keelgat geschoten.

Paul Breitner vulde dat nog aan, want er was heus wel meer gebeurd. Het publiek nam ook niet echt een vriendelijke houding aan. ‘Tijdens de warming up werd vanaf de tribune al *Nazi-Schweine* geroepen’, zei Breitner. ‘De spelers negeerden ons volkomen, alsof we een noodzakelijk kwaad waren. Toch hebben we afgesproken dat we Crujff zouden laten gaan. Ik geef toe dat we een snelle jongen als Rummenigge niet helemaal in toom hebben kunnen houden. Maar dat lag ook aan Ajax. Moeten we dan niet scoren, als we zo gemakkelijk vrij voor het doel konden komen?’

Terwijl op zondag 12 november Roda JC de koppositie in de eredivisie overnam door de grootste concurrent in Amsterdam met 1–2 te verslaan, bleek het Zwartkruis nog niet echt mee te zitten. Feyenoorder Wim Jansen verreekte bij een trainingspartijtje een spier in zijn dijbeen en bij Jan Poortvliet speelde een oude blessure op.

Rensenbrink had nu daadwerkelijk van het bestuur van Anderlecht te horen gekregen dat hij niet met het Nederlands elftal mocht spelen, maar kwam toch naar Zeist, ‘omdat de medische verzorging daar zo goed is en omdat ik nog altijd plezier heb om voor Oranje te spelen.’ Zwartkruis schreef inmiddels John Metgod van AZ ’67 en John Dusbaba van Anderlecht op zijn lijstje, maar de inkt waarmee laatstgenoemde was genoteerd was nog maar nauwelijks droog of de speler meldde zich af, omdat hij weer last kreeg van zijn gekwetste middenhandsbeentje en daarom met een gipsverband moest lopen. Vandaar dat PSV’er Huub Stevens naar Zeist kwam. O ja, Willy van de Kerkhof was nog steeds geblesseerd.

‘Ik heb inderdaad een tekort aan middenvelders’, zei Zwartkruis op de persconferentie. ‘Er zitten onder de zogenaamde specifieke

verdedigers ook spelers die heel goed op het middenveld uit de voeten kunnen.’ Hij noemde Wildschut, maar ook Metgod. ‘Ik heb hem als laatste man gezien en als vleugelverdediger. Hij heeft ook als hantende rechterspits geopereerd en in Jong Oranje heeft hij enkele keren als middenvelder erg goed voldaan.’

Jan Boskamp leek een optie, maar zijn naam haalde oud zeer boven. Zwartkruis legde dat uit. ‘Hij heeft zich in Argentinië ten opzichte van mij dusdanig gedragen dat ik het met hem niet meer zie zitten. Je kan met mij echt veel kanten op, maar er moet wel respect zijn.’

In *Geen Gezeik* wordt gesuggereerd dat het gebrek aan respect van de andere kant kwam. ‘Drie dagen later moesten we in de tweede ronde tegen Oostenrijk’, zegt Boskamp daar. ‘Neeskens was nog geblesseerd en Happel had me gezegd dat ik zeker zou spelen. Maar voor de wedstrijd zei Zwartkruis plots dat ik toch op de bank zou zitten. Na de bespreking kwam Zwartkruis naar me toe en hij pakte me zo overdreven vast en zei: “We gaan die Oostenrijkers opvreten.” Dat vond ik belachelijk. Hij had me gewoon een uurtje met rust moeten laten, hij moest geweten hebben dat ik pisinijdig was. Maar nee, hij ging een beetje enthousiast doen tegen mij... Ik zei droog: ja, en ik op de bank! Nou, dat pikte Zwartkruis blijkbaar niet. Toen was het over en uit, ik heb nooit meer een interland gespeeld.’

Dat conflict tussen Boskamp en Zwartkruis is een van die verhalen van ’78 waar je maar moeilijk grip op krijgt. *Het Vrije Volk* maakte destijds, na de wedstrijd tegen Schotland, al melding van het voorval. De gepasseerde en teleurgestelde Jan Jongbloed – ‘Het leek wel of ik een klap in m’n smoel kreeg’ – zou het niet meer hebben kunnen opbrengen om te trainen. De Amsterdamse doelman nam het op voor de Rotterdamse middenvelder. ‘Dat ze Jan Boskamp hebben gepasseerd vind ik eigenlijk nog vreemder dan dat ze mij ernaast hebben gezet. Zwartkruis en Happel zijn kennelijk helemaal over hun toeren.’

Boskamp had een prima partij gespeeld en snapte dan ook niet waarom hij er nu naast stond. ‘Na de wedstrijd tegen Oostenrijk ben ik naar Happel toegestapt en heb hem om opheldering gevraagd.

Maar je weet hoe die ouwe is: je krijgt niks uit hem', zei de speler over de trainer die hij uit z'n Feyenoord-tijd kende.

Over zijn eigen rol in het incident deed de bankzitter wat luchtig. 'Het was als een grap bedoeld, maar Zwartkruis werd witheet. Hij kwam vlak voor me staan en hij schold me uit voor lafaard. Op mijn beurt heb ik toen gezegd: zet me maar op het vliegtuig.'

Hoewel Boskamp na afloop van de wedstrijd tegen Oostenrijk al meende dat die aanvaring de reden was waarom niet hij, maar Dick Schoenaker werd ingebracht voor René van de Kerkhof, sprak hij destijds al van een bijgelegde ruzie 'Ik kan nu geen kwaad meer doen bij Zwartkruis. Het is weer Jantje voor en Jantje na.' De derde Jan in het verhaal, doelman Jongbloed, trainde ook weer mee. Hij had een dag eerder nog uitgeroepen geen hand meer uit te steken. Uiteindelijk zou hij van het hele WK maar één en een kwart wedstrijd missen.

Het beeld dat nogal eens wordt geschetst is dat er tussen de wedstrijd tegen Schotland en die tegen Oostenrijk een flinke omwenteling geweest is. Er zouden opeens veel jonge spelers naar voren zijn geschoven en Zwartkruis zou de leiding hebben overgenomen van Happel. Van KNVB-voorzitter Wim Meuleman, die normaal gesproken toch geen bemoeienis met de opstelling had, wordt gezegd dat hij zeven jonge spelers wilde inbrengen. Zwartkruis koos er naar eigen zeggen drie: Poortvliet, Wildschut en Brandts. De werkelijkheid is dat Poortvliet er tegen Peru en Schotland al in stond en dat Wildschut de hele tweede helft tegen Schotland al speelde. Daar was niks nieuws aan. Brandts in plaats van Suurbier was in feite de enige verandering. Piet Schrijvers voor Jan Jongbloed was Happels keuze.

'Ik had het nu voor het zeggen en hield ervan om de spelers tijdens een bespreking aan te pakken', zegt Zwartkruis in zijn biografie. Terloops zou hij gezegd hebben: 'Als we nou nog niet winnen, dan weet ik het niet meer.' Boskamp volgens dit boek: 'Nou, als je zo'n elftal opstelt, winnen we echt niet hoor!' Dat is nogal wat anders dan verzuchten dat je zelf niet meedoet. 'Wat maak jij me nou!', zou Zwartkruis hebben geroepen. 'Dit is verraad aan de jongens die de eerste ronde

hebben gespeeld. Denk je dat het met jou in het elftal soms beter was gegaan? En nu moet je wegwezen, anders sla ik je op je donder!’

Volgens de lezing in *Kapitein van Oranje* sprintte Boskamp weg. ‘We renden over het plein van ons hotel, in de richting van een aanbouw. Jan stooft een glazen deur binnen en net voordat ik hem ingehaald had, greep Schrijvers me vast. Toen kwam ook Jongbloed erbij en gooiden ze me door de glazen deur naar buiten.’

In de versie van Van Duren en Rözer ontbreken Piet, dat plein en de glazen deur. Wel wordt vermeld dat Boskamp het liefst naar huis wou, de hele trip een lachertje vond en dat regelmatig liet weten. ‘Alle spanningen van de afgelopen maanden komen naar buiten. En dat zijn er nogal wat.’ Jan zou naar zijn kamer gerend zijn en nog net op tijd de deur op slot hebben gedaan.

De biografie van Zwartkruis is strijdig met de uitspraak die de trainer in 1980 deed. ‘De voetballer Jan Boskamp had daarmee voor mij niet afgedaan’, zegt hij in 2008. ‘Hij miste gewoon de vorm die nodig was om in de basiself te spelen. Een incident vind ik niet erg.’ En dan met zelfkritiek: ‘ook een trainer moet zich kunnen beheersen.’

De namen van degenen die wel werden geselecteerd voor die kwalificatiewedstrijd aan het einde van 1978 maken duidelijk dat de schade nog wel te overzien was. Schrijvers, Wildschut, Brandts, Krol, Peters, Neeskens, René van de Kerkhof, Geels, Koster. Op de bank: Doesburg, Nanninga, Metgod, Stevens. Maar de oefenwedstrijd – twee helften van een half uur – tegen Xerxes, een dagje eerder, ging niet zo best. Zwartkruis had de tegenstander gevraagd om met twee spitsen te spelen, maar alleen Ernie Brandts kreeg echt met een aanvaller te maken. Ruud Krol schoof daarom op naar het middenveld. Terwijl het in vorige oefenduels tegen dezelfde amateurclub 10–1 en 6–1 werd, was het nu bij rust nog doelpuntloos. Het was zelfs bijna 0–1 voor Xerxes geworden, toen Ton Rijsdijk Piet Schrijvers passeerde en tegen de paal schoot.

Oranje oefende voor rust met de beoogde opstelling tegen de DDR, maar dan met Koster in plaats van Rensenbrink, met wie bondsarts Frits Kessel geen risico wilde nemen. Rob was namelijk nog maar net

hersteld van zijn voetblessure. In de tweede helft werden Schrijvers, Krol, Hovenkamp en Geels vervangen door Doesburg, Metgod, Stevens en Nanninga. Metgod scoorde met een strak en laag schot. Vlak voor tijd maakte Jan Peters het tweede doelpunt. Doelman Hans Sint Nicolaas van Xerxes was toen al vervangen door Jan van Eijnden.

Een povere overwinning dus in Zeist, maar in Rotterdam won Oranje op 15 november met 3–0 van de DDR. ‘Het was een overwinning van de collectiviteit’, zei de blijde en opgeluchte bondscoach. ‘Als je toch ziet wat deze verminkte ploeg vandaag aan arbeidsvreugde heeft opgebracht, dan kan je niet anders zeggen dan formidabel.’ Volgens Zwartkruis gingen ‘de jongens’ gebukt onder hun vormcrisis en gaf hun uitverkiezing voor Oranje een motivatie om alles te geven.

De openingstreffer kwam wat knullig tot stand. Een hoekschop van René van de Kerkhof in de zeventiende minuut werd door Brandts doorgekopt. Gerd Kische probeerde de bal weg te halen, maar raakte die totaal verkeerd en ramde hem onhoudbaar voor zijn eigen doelman Jürgen Croy de touwen in.

De Oost-Duitse coach Georg Buschner beklagde zich over scheidsrechter Eriksson. ‘Een zuiver doelpunt van ons keurde hij een kwartier na rust af. Dat vormde eigenlijk de beslissing van de wedstrijd. En die penalty, dat was er helemaal geen.’ Hij doelde op een moment halverwege de tweede helft. Piet Wildschut werd met een geweldige spurt vanaf randje buitenspel door Jan Peters weggestuurd en ging in het strafschopgebied tegen de vlakte. ‘Eigenlijk passeerde ik die keeper aan de verkeerde kant’, zei de speler van FC Twente na de wedstrijd. ‘Ik had de bal trouwens te ver voor me uit gespeeld en kon er nooit meer bij. Maar een strafschop was het natuurlijk wel, of niet soms?’

‘Neem jij ’m maar’, had Rensenbrink tegen Geels gezegd. Ruud stond als nummer drie op het lijstje. Neeskens was al uitgevallen en Robbie wilde deze pingel dus niet nemen. Geels knalde tegen zijn gewoonte keihard in. ‘Een geplaatst balletje waagde ik niet, want tegen Barcelona schoot ik zo’n secuur genomen penalty tegen de paal’, verklaarde hij later. Tevreden was de aanvaller ook over het derde

doelpunt. ‘Een echt Geelsgoaltje’ noemde hij het trots. De spits had de bal twee minuten voor het einde knap ingekopt. Zoals elke afmaker had ook hij een aangever nodig gehad. De verre voorzet van Johnny Metgod, uit stand geschoten, verdiende minstens zo veel lof.

Ruud Geels kan niet met veel genoegen op zijn loopbaan in Oranje terugkijken. Op zich zijn 11 doelpunten in 22 interlands zo slecht niet, maar er zitten slechts twee wedstrijden op een eindronde bij. Eén en een kwart eigenlijk. Hij speelde de troostfinale op het EK van 1976 in de plaats van de geschorste Cruijff en scoorde toen twee van de drie doelpunten. De bondscoach wilde Jan van Deinsen oproepen, maar die bleek niet te bereiken omdat zijn vakantieadres onbekend was...

In het tijdperk van de mobiele telefoon nauwelijks meer voor te stellen, maar zo ging het in 1976. In *Het waren 18 onvergetelijke minuten* van Tim Nieve wordt het verhaal ook verteld. Over de revalidatie na een blessure, het knokken om terug te komen en de opname in de voorselectie voor het EK van 1976. Jan valt op het laatste moment af, met nog drie anderen. Ze moesten stand-by blijven, voor het geval dat. Jan vond dat hij bij de selectie had moeten zitten. Boos rijdt hij met zijn vriendin naar een camping in Cagnes-sur-Mer, Côte d’Azur. ‘Ik had thuis nog een verschrikkelijk oud tentje liggen en een luchtbed dat ik ’s nachts vier keer op moest blazen’, luidt zijn herinnering. De caravan naast hen is van een Duitser. ‘Die gast had een hele grote radio en luisterde naar het wedstrijdverslag van West-Duitsland. Hij nodigde me uit om bij hem te komen zitten en gaf me een biertje.’ In de rust komt een Duitse nieuwsuitzending op de radio. Er zou wat aan de hand zijn in het Nederlandse kamp... Jan verslikt zich in zijn halve liter. ‘Ik hoorde ineens mijn eigen naam en dat ik *verschwunden* was. Op het Duitse nieuws, dat is toch ongelooflijk! Dit is niet goed, dacht ik. Dus ik snelde naar de receptie om in mijn beste Frans te vragen of ze misschien naar Nederland konden bellen. In die tijd ging dat nog via een centrale met koptelefoons en het letterlijk doorverbinden. Na een uur kreeg ik mijn vader aan de lijn. De KNVB had vijftig keer gebeld waar ik zat.’ Hij krijgt te horen dat er twee vervangers worden opgeroepen vanwege de twee rode kaarten tegen Tsjecho-Slowakije:

Van Hanegem en Neeskens, twee middenvelders dus, naast het afhaken van Cruijff. Of Jan zo snel mogelijk het vliegtuig kan pakken. ‘Ik had zoiets van: ze zoeken het maar lekker uit.’ De consequentie van die keuze was overigens dat hij een premie van 25 duizend gulden misliep. ‘Lag ik daar, met mijn kapotte luchtbed.’

Kees Kist en Wim Meutstege gingen wel en vielen tijdens de laatste wedstrijd in. Voor laatstgenoemde zou het zijn enige interland ooit worden. Hij verving Wim Jansen; het is niet ondenkbaar dat Van Deinsen die rol op zich genomen zou hebben als hij er geweest was.

Ruud Geels speelde sowieso. In zijn biografie *Altijd Raak* vertelt hij in 1974 mee te zijn gegaan naar West-Duitsland als pinchhitter, voor het geval Oranje op een achterstand kwam. Dat gebeurde maar één keer, in de finale. De haast onzichtbare Cruijff werd echter niet gewisseld voor Geels, met z’n merkwaardige rugnummer 1.

Ruud had het mentaal zwaar en zat volgens zijn eigen biografie daarom op de tribune. Hij kon er niet meer tegen om niet te spelen, had moeite met de gedachte dat zijn vrouw en dochtertje in een verhuizing zaten terwijl hij niet bij ze kon zijn.

In zijn boek worden de bekende pesterijen aangehaald, maar niet als hoofdreden voor de mentale crisis. Ruud noemde in 1984 in *Vrij Nederland* het WK ‘een van de dieptepunten uit mijn carrière, de ergste weken uit mijn leven.’ De zogenaamde humor van Israël, Keizer, Rep, Krol, Van Hanegem en Suurbier werd beschreven. Vier weken lang werd hij drie keer per dag vernederd. ‘Ik ging op het laatst met knikkende knieën de trap af als we moesten eten’, zei hij in dat interview. ‘Alles was gericht op vernederen, op het totaal kapot maken van een ander.’ De voorbeelden werden expliciet genoemd. Als Geels een plakje kaas pakte, zei Suurbier dat hij er twee moest pakken, want hij was zo mager. Als hij er twee pakte, zei Krol dat hij niet zo hebberig moest zijn. In 2004 gaat Auke Kok uitvoerig hierop in. Het lijkt wel of Geels zelf het beeld in zijn biografie die drie jaar later verschijnt wil relativeren. De verhalen zouden te vaak naar voren zijn gehaald.

Toch staat zijn eigen boek er uitvoerig bij stil, terwijl het hele voetbaljaar 1978 één alinea van slechts 140 woorden beslaat. ‘Happel

wilde mij er graag bij hebben', zegt Ruud erover, 'maar ik wilde niet in dezelfde situatie terecht komen als vier jaar eerder in West-Duitsland.' Of die situatie de pesterijen of het bankzitten betreft, staat er niet bij. Over de interlands tegen Zwitserland en Oost-Duitsland wordt nauwelijks meer gemeld dan het scoreverloop.

Bij die wedstrijd tegen de DDR was er veel waardering van het publiek, dat enthousiast achter de nationale ploeg stond. Toch was het Feyenoord-stadion met 38.822 bezoekers verre van uitverkocht. Met de uitslag zei Zwartkruis tevreden te zijn, al hadden er dingen beter gekund. 'Die Oost-Duitsers hebben in de eerste helft een geweldige muur opgetrokken en wij stonden voor de taak om die te slopen', zei hij. 'Na rust hebben we de lange bal in de strijd gegoooid. Met René van de Kerkhof, Rensenbrink, Hovenkamp en Wildschut als goede aanspeelpunten konden we toen de genadeklap geven.'

Het had bepaald niet tegengezetten. Bij counters van de DDR kwam Nederland drie keer in gevaar. Vier minuten na de 1-0 faalde de Nederlandse buitenspelval en verscheen Kische oog in oog met de veruitgekomen Schrijvers. Het schot ging maar net voorlangs. Even later werd Martin Hoffmann een mogelijkheid tot scoren ontnomen door de goed reagerende keeper. Zeven minuten voor rust redde die opnieuw, toen Riediger van dichtbij inschoot.

'Ons principe was om veel aanvallend voetbal te spelen', zei Zwartkruis. 'De defensie mocht niet te veel onder druk komen. Met de wetenschap dat Krol, Brandts en Schrijvers de as van de verdediging vormden, heb ik dit aangedurfd. Ik vind dat deze drie de zaak uitstekend in handen hadden.' Hij prees Krol als 'de grote leider' en complimenteerde ook de keeper. 'We hebben niet louter en alleen hard gewerkt, maar er werd bij vlagen ook erg goed gevoetbald. Er werd goed overgenomen en ook de functionele wisselingen die in het moderne voetbal van bijzonder groot belang zijn, liepen keer op keer voortreffelijk. En wat zeker niet mag worden vergeten: de uitvoering van het tactische concept was zonder meer goed.'

In het Oost-Duitse boek *Europameisterschaft – Europacup 1980* van Wolf Hempel en Horst Friedemann, dat in 1981 verscheen, wordt er hoofdschuddend teruggeblikt op deze wedstrijd. Over het vermeende buitenspel dat duidelijk door Van Kraaij werd opgeheven wordt gezegd dat Nederlandse journalisten zich erover verbaasden. UEFA-waarnemer Sir Harold Thompson zou verklaard hebben dat hij zelden een land zo ongelukkig zag verliezen als de DDR hier.

Zo ging het jaar 1978 voorbij. Het spits was afgebeten wat de kwalificatiereeks betrof. In de herfstmaanden haalde Nederland drie overwinningen: een doelsaldo van 9–1. Pas in de lentemaand maart zou Oranje de kwalificatiedraad weer op hoeven te pakken. Tot die tijd kwamen er in de wintermaanden december en februari twee vriendschappelijke uitwedstrijden tegen landen die aanzienlijk meer in hun mars hadden: West-Duitsland en Italië. Interessant als oefening, maar zeker niet het belangrijkste. Hoe – zo was de grote vraag – zou het straks tegen Polen gaan?

	#	W	G	V	D	T	±	Σ
Nederland	3	3	0	0	9	1	+8	6
Polen	2	2	0	0	4	0	+4	4
Oost-Duitsland	2	1	0	1	3	4	-1	2
Zwitserland	2	0	0	2	1	5	-4	0
IJsland	3	0	0	3	1	8	-7	0

13. *Griekenland*

Kees Kist en Arie Haan drementen al om de bal op de middenstip als de kijkers thuis de eerste beelden op de buis binnenkrijgen. De volksliederen zijn gespeeld, de plichtplegingen gedaan. Vol is het bepaald niet, het Stadio San Paolo in Napels: van de 72.800 plaatsen is zo'n 80% onbezet. In dit matig gevulde stadion staan relatief veel Nederlanders op het punt getuige te zijn van 'onze' eerste wedstrijd van het Europees kampioenschap 1980.

'Nederland zal van Griekenland moeten winnen om in de race te blijven voor een toppositie', zegt de 32-jarige commentator Kees Jansma als Oranje de aftrap verricht voor het duel tegen de zwakste tegenstander in de groep. West-Duitsland heeft eerder vandaag, woensdag 11 juni 1980, gewonnen. In een groter, nog slechter gevuld Olympisch Stadion te Rome, in een als 'oervervelend' gekwalificeerde openingswedstrijd tegen Tsjecho-Slowakije, met een magere 1-0. De beide finalisten van het vorige EK, destijds op strafschoppen beslist, kwamen tot weinig boeiends. Vanaf de betonnen tribunes met zijn houten banken besteedden mannen met zonnepetjes, korte mouwen of ontblote bovenlijven hun zomeravond.

Als Kist aftrap en Haan het tikkie terug geeft op Van de Korput, achterin gecentreerd naast Krol, dan is duidelijk dat hier een ander elftal staat dan in 1972, toen Oranje glansrijk won van dezelfde tegenstander. Toch horen we hier wel een paar klinkende namen. Kist is al twee seizoenen achtereen topscorer in de eredivisie en een van beide keren zelfs van Europa, met 34 doelpunten. De spits van AZ '67 staat daarmee in zekere zin symbool voor de hoop die Nederland anno 1980 kan koesteren. Collega Haan zou je mogen zien als representant van de roemrijke generatie die beide WK-finales in de jaren zeventig speelde.

Kist en Haan. Twee stoere Hollandse achternamen van spelers die hier ieder met zijn eigen verhaal voor de aftrap verschenen zijn.

Arie Haan had twee jaar eerder een uitstekend toernooi gespeeld en wordt door velen vooral herinnerd door de afstandsschoten waarmee hij Dino Zoff en Sepp Maier passeerde tijdens de tweede ronde. De regerend wereldkampioen werd mede door Haans optreden uit de finale gehouden, evenals het ijzersterke Italië, het enige team dat in 1978 van het thuisland wist te winnen.

Kees Kist had destijds bedankt voor de eer om mee te gaan naar Argentinië. Zou hij wél hebben kunnen doen wat centrumspits Johnny Rep niet lukte in de finale: een doelpunt maken? Heel Nederland sprak over die bal op de paal en het ontbreken van Van Hanegem en Cruijff. Maar waarom herinnert iedereen zich die ene seconde in die laatste minuut, terwijl Rep halverwege de eerste helft vanuit een veel kansrijkere positie op doel schoot? Hij miste destijds... was Kist geen betere schutter?

Arie en Kees. De ene had geschitterd op het WK van 1978, de ander had bedankt.

Dat zojuist genoemde tikkie terug van Haan komt aan in de achterhoede, bij Michel van de Korput, die afspeelt op links naar Hugo Hovenkamp. Die zoekt een opening op de linkerflank via René van de Kerkhof en Ruud Krol. 'Hup, Holland, hup! Laat de leeuw niet in z'n hempie staan!' zingt de kleine maar enthousiaste aanhang op de warme banken.

Van de Korput speelt naar Hovenkamp, die past op Van de Kerkhof langs de linkerzijlijn. René heeft moeite met aannemen en speelt terug op Krol. Op rechts gebaart een enthousiaste Ben Wijnstekers; Krol beantwoordt zijn vraag met een brede trap. Waar het eerste balcontact van René van de Kerkhof zojuist met moeite terug moest naar de aanvoerder, lukt het op de rechterflank de nieuwe lichting nog minder. De rechtsback probeert de bal te spelen op Martien Vreijksen, maar doet dat slecht. Het eerste balverlies voor Nederland is al na 22 seconden een feit. In leeftijd schelen Wijnstekers en Van de Kerkhof niet eens veel: vier jaar, maar dat staat wel voor een hele generatie.

Die van de WK-finales in de jaren zeventig, en die van de neergang in de vroege jaren tachtig. Ook het verschil in aantal interlands – 37 tegenover 5 – drukt een generatiekloof uit. Om van de 72 *caps* van Krol tegenover debutant Vreijssen maar te zwijgen.

Ondanks de slappe start is binnen een minuut de eerste Oranje-aanval een feit. Huub Stevens geeft een prima pass op Kist, die iets te ver langs zijn directe tegenstander speelt. Er is veel ruimte, maar Giorgos Firos is snel genoeg om de aanval te onderbreken, ten koste van een ingooi.

De eerste echte kans van de wedstrijd doet zich voor in de vijfde minuut. Een kort genomen vrije trap van Krol op Hovenkamp wordt teruggelegd op Haan, die de oprukkende linksachter voortreffelijk aanspeelt. Hij laat de bal één keer stuiten, neemt aan op de rand van het doelgebied, nét niet helemaal lekker, en knalt zijn schot langs Firos op de rechtervuist van doelman Vasilis Konstantinou.

De hoekschop die erop volgt, genomen door René van de Kerkhof, leidt tot niet meer dan een vrije trap voor Griekenland, omdat de aanstormende Huub Stevens te hard inloopt op de doelman.

Even denk je dat Nederland op weg is naar een vroege voorsprong, maar de acties die volgen, dringen die gedachte naar de achtergrond. Martien Vreijssen wordt eenvoudig afgestopt door Ntinos Kouis; Huub Stevens geeft een veel te verre pass, die rechtstreeks in de handen van de Griekse keeper belandt. Vreijssen speelt te hard op Wijnstekers en omgekeerd verdwijnt de rechtsbuiten een keer met bal en al over de lijn als de Feyenoorder hem probeert te bedienen.

In de achtste minuut wordt er zowel van Griekse als van Nederlandse zijde van afstand geschoten. Iosifidis probeert het met even weinig succes als Kees Kist. De schoten zijn te zwak en van te ver.

Als Ntinos Kouis na bijna een kwartier met een trap vanaf eigen helft Thomas Mavros lanceert, worden de Grieken voor het eerst dreigend. De grootste gevolgen blijken uiteindelijk te zitten in het fysieke letsel dat Piet Schrijvers wordt toegebracht. Terwijl Krol met een kleine beroering van de bal het eerste gevaar afwendt, komt de keeper

op de hem bekende wijze – weinig stijlvol, maar zeker stevig – zijn doel uitstormen. In het duel raakt Mavros met een zwaaiende beweging het oog van de Nederlander.

Michel van de Korput lost de problemen prima op door de bal buiten de lijnen te werken. De ingooi wordt genomen en Arie Haan heeft een overtreding nodig om Christos Terzanidis te stuitten. Iosifidis neemt snel de vrije trap met een tikje op diezelfde Terzanidis. Pas als de bal hoog over het doel verdwenen is, geeft Schrijvers met weidse gebaren te kennen dat hij verzorging nodig heeft.

Terwijl de forse keeper met de handen in de zij door Pierre van den Akker en dokter Kessel naar zijn wenkbrauw laat kijken en het aanwezige Nederlandse publiek een bemoedigend ‘Pietje, Pietje!’ scandeert, loopt Pim Doesburg zich warm om voor de vierde keer in zijn carrière het nationale doel te gaan verdedigen. Schrijvers moet – net als twee jaar geleden in Argentinië tegen Italië – al vroeg in de wedstrijd worden gewisseld.

Als Vreijssen in de 19e minuut een hoekschop versiert en die vervolgens zelf te kort neemt, begin je je af te vragen hoeveel goeds deze debutant nu eigenlijk al gedaan heeft. Zijn inbreng en acties vallen tot nu toe tegen, net als de combinaties met Wijnstekers. Ook de andere aanvallers overtuigen nog niet. René van de Kerkhof gaat neer langs de zijlijn, zonder dat duidelijk is waarom of waardoor. Vreijssen stuurt even later Wijnstekers naar de achterlijn, maar die komt daar pas aan als de bal er al overheen is.

‘Hup, Holland, hup!’, zingt het naar Italië meegereisde publiek, maar het gezang verstomt als er wéér een bal buiten het veld belandt na een pass over de breedte van Kist. Haan, die daar toch echt niet bij kan, heft zijn handen omhoog. Nee, hij raakte hem inderdaad niet. Maar de Grieken mogen wel degelijk gooien.

Terzanidis komt in aanvaring met Stevens. Kermend rolt hij over de grond; voor de Nederlander reden om zich boos tot de scheidsrechter te wenden. Die blijft van mening dat het een overtreding was, maar heeft ook wel in de gaten dat de speler van Panathinaikos zich aanstelt. Met een wapperend handje maakt hij dat kenbaar.

De vrije trap van Iosifidis is goed, net als de reactie van Doesburg, die attent wegstompt; zijn tweede balcontact nog maar. Een prima pass van Krol op Hovenkamp wordt teruggelegd op Willy van de Kerkhof, die Kist probeert te vinden op de plaats waar je broer René zou verwachten. Anthimos Kapsis schiet de bal weg, maar doet dat zo wild dat zijn rechtervoet zo ongeveer in de blonde krullen van de Alkmaarse spits belandt. De scheidsrechter deelt de verontwaardiging van het publiek: gevaarlijk spel.

Haan neemt de vrije trap met buitenkant rechts, een meter of twaalf van het doel, op de rand van het strafschoopgebied, dat op dit moment het hele Griekse elftal bevat en daarnaast slechts drie man in een oranje shirt. Het wegwerken door Terzanidis slaagt in beperkte mate: de bal komt voor de voeten van Kist, die hem vanaf achttien meter in één keer op de wreef neemt en stuiiterend langs het doel jaagt. Het scheelt ruim een meter, niet veel voor iemand die de tijd niet had om aan te nemen. Het zijn de momenten waarop je je afvraagt of Nederland het goed aanpakt. Het is duidelijk dat Kees Kist wat verder van het doel blijft, zoals dat in de afgelopen dagen ook geïoefend is met de man die de voorkeur kreeg boven Nanninga. Dick zit op de bank; je zou hem graag voorin zien als Krol even later een strakke pass geeft. Hij zoekt met een verre trap Willy van de Kerkhof, maar vindt een Grieks hoofd.

Een overtreding op Krol maakt dat Pierre van den Akker voor de tweede keer het veld in moet om zijn verzorgende taak uit te voeren. De shade blijkt mee te vallen. Hovenkamp neemt de vrije trap vanaf veertig meter en bezorgt de bal in één haal in het doelgebied, waar Kist het kopduel verliest. Een gevaarlijk ogende tegenaanval komt niet langs Van de Korput. De gebroeders Van de Kerkhof zijn nadrukkelijk aanwezig, maar niet vaak met iets wat positieve gevolgen heeft. Willy schiet vanaf dertig meter en krijgt als beloning een joelend publiek en een doeltrap tegen.

Na ruim een half uur spelen wordt duidelijk dat het Nederlands elftal onrustig wordt. Vreijssen is wat vaker op links te vinden, René van de Kerkhof op rechts. Haan probeert een voorzet, waar Willy niet bij kan.

De meest positieve gedachte in deze fase van de wedstrijd is dat de Grieken ook niet voor veel gevaar zorgen. Een enkele aanval wordt gesmoord; Doesburg heeft het niet druk.

René van de Kerkhof wordt gestuit door een overtreding nadat hij spurtend voor de bal bijna de achterlijn gehaald heeft. De vrije trap gaat over Stevens heen; Vreijzen probeert te koppen, maar wordt afgefloten, omdat hij op de keeper ingelopen zou zijn. Het omgekeerde is eerder waar; de debutant gebaart dan ook dat hij het niet begrijpt.

Griekenland probeert het nu eens over de rechterflank. Ook die aanval eindigt als zovele: met een prima ingreep van Michel van de Korput.

Eindelijk gaat René van de Kerkhof wat acties ondernemen zoals we die graag van hem zien. Hij passeert z'n man en zet voor, helaas ver voorbij de tweede paal. Kist staat op de goede plek en kan er juist daarom niet bij. Kouis overschat het gevaar en veroorzaakt onnodig een corner, die snel wordt genomen door Hovenkamp. Haan zet voor, maar het lukt weer niet. Een slap schot van Willy van de Kerkhof – nauwelijks harder dan een doorsnee terugspeelbal – heeft ook geen succes.

Dat Nederland het achterin goed doet, blijkt na een volgende Griekse aanval, die eerst met het hoofd de kop wordt ingedrukt en daarna dankzij een prima buitenspelval onschadelijk wordt gemaakt. Nadat René van de Kerkhof met bal en al onder de zoden geschoven is, neemt Hovenkamp de vrije trap. En weer is het de muur die niet ver genoeg weg wil. En wéér is het Kist die, terwijl zijn collega een aanloop neemt, een paar passen achteruit doet alsof hij zelf ook gereed staat voor een afketsende of teruggelegde bal. Opvallend is hoe ongedekt de Grieken hem laten.

De vrije trap die Martien Vreijzen in de veertigste minuut neemt, is wellicht zijn beste actie tot dan toe: keurig op het hoofd van René, die ruim over kopt. Een prima onderscheppende actie van Ben Wijnstegers op rechts maakt dat Arie Haan in balbezit komt. Haan passt op Kist, ook al staat die dan verder van de doellijn af. De bal stuitert wat vervelend weg en uit een moeilijke draai schiet de vrijstaande spits

van ruim twintig meter hard op doel. Het schot stuitert en is keurig binnen beide palen. Het enige probleem is dat Konstantinou goed staat. Ook de Grieken proberen het eens van afstand, maar het schot is veel te zacht en van te ver. Doesburg pakt eenvoudig op.

Als Willy van de Kerkhof geschept wordt op twintig meter van het doel, is de opwinding merkbaar bij schutters als Arie Haan en bij spelers die een muur willen vormen. Een viertal Grieken staat niet ver genoeg, Thomas Mavros blijft zelfs nog een paar meter dichterbij staan, de aanwijzingen van scheidsrechter Prokop pontificaal negerend. De Oost-Duitser reageert op de enige manier die mogelijk is: het trekken van een gele kaart. Mavros staat beledigd met de handen in de zij terwijl de arbiter zijn rugnummer noteert.

Ondertussen hebben de Nederlanders de tijd om een plan te bedenken, dat bijna goed uitpakt. Haan neemt de vrije trap strak op Krol, die de bal klem onder zijn voet stillegt. Kist komt aanstormen en knalt met een dubbele stuit een halve meter langs het doel. Een aanstormende verdediger heeft 'm nog net aangeraakt.

De laatste minuut van de eerste helft is ingegaan als René van de Kerkhof de hoekschop op links neemt. Hij zoekt het hoofd van Haan, maar die is zo lang niet. Wijnstekers geeft een nieuwe voorzet: op Ruud Krol, ook geen typische doelpuntenmaker.

Duidelijk is dat de scheidsrechter niet gediend is van onsportief gedrag. Kreeg Mavros net al geel, nu wordt een ingooi waar opzettelijk lang de tijd voor wordt genomen aan Nederland gegeven.

Het rustsignaal klinkt, na 45 minuten en 38 seconden spelen. Wat eerst nog volgt, is echter geen rust, maar ruzie. Tussen Arie Haan en Spyros Livathinos, zo te zien om een wat te wilde beweging van de Griek. Haan is laaiend, de arbitrage probeert te blussen en een handvol Grieken staat te stoken. Zwartkruis snelt naar zijn licht ontvlambare middenvelder toe. Het vuur dooft. Alle potentiële vechtersbazen begeven zich naar de kleedkamers, om bij een kop hete thee de verhitte hoofden wat te laten afkoelen.

De spelers betreden een kwartier later het veld weer, met uitzondering van Martien Vreijzen, die gewisseld is voor Dick Nanninga. De Limburger heeft in recente oefenwedstrijden niet vaak gespeeld. Volgens Zwartkruis omdat hij wist wat hij aan Nanninga had en wanneer hij hem kon gebruiken. Nu dus, om de 1-0 te forceren.

René van de Kerkhof neemt de positie van Vreijzen op rechts over. Al na een minuut spelen in de tweede helft wordt het hoofd van de lange midvoor van Roda JC gezocht met een verre vrije trap van Arie Haan; hij schiet van zeker dertig meter. Konstantinou stompt met twee vuisten. De bal komt bij Willy van de Kerkhof, die met een volley uithaalt van net buiten het strafschoopgebied. Hij schiet slecht – buitenkant rechts – waardoor de beoogde knal met een kromme boog een paar meter van het doel afzwaait.

In de tweede minuut van de nog verse helft volgt een aanval van de Grieken die nog minder kansrijk afloopt. Rechtsachter Kyrastas schiet van veel te ver en bovendien niet hard genoeg; Doesburg heeft er nauwelijks werk aan. De opbouw van Nederland wordt daarna door Willy van de Kerkhof al rond de middenlijn om zeep geholpen door een slechte breedtepass op Stevens, die niet aankomt. De tegenaanval eindigt in buitenspel van Mavros.

Oranje probeert druk te zetten en maakt het veld lang dankzij de beide naar voren trekkende spitsen, die de aan hen toegewijde verdedigers meenemen. Veel passes zijn echter slordig of slecht.

Als een aanval van Kist strandt en er gefloten wordt, doet de wat lachwekkende situatie zich voor dat de spits zich foeterend tot de arbiter wendt... totdat hij doorkrijgt dat de vrije trap in zijn voordeel is. Schouderkloppend loopt hij aan Prokop voorbij.

Minstens zo hilarisch is de vrije trap zelf, die genomen wordt door Willy van de Kerkhof terwijl een handvol Grieken nog niet op afstand staat en Haan nog bezig is zich gereed te maken. De bedoelingen van Van de Kerkhof zijn totaal niet duidelijk. Hij rost de bal tegen Christos Ardizoglou, amper een meter voor hem. De bedoelingen van Haan, die de vrije trap opnieuw neemt, zijn des te duidelijker: een keurig geplaatst schot landt net onder de lat, maar Konstantinou, met

zijn 1 meter 72 bepaald geen reus, werkt de poging met één hand over het doel.

De hoekschop van het linkerbeen van Hovenkamp is al even zuiver als de vrije trap van Haan. Nanninga wordt echter meer gehinderd door een inlopende ploeggenoot dan door Griekse verdedigers. Ook vanaf de andere flank komen er hoge voorzetten in zijn richting.

Terwijl Huub Stevens buiten het veld verzorgd wordt – een wat zorgelijke situatie voor een ploeg die beide wissels al gebruikt heeft – rukt verdediger Ben Wijnstekers op langs de rechterflank. Willy van de Kerkhof laat zich zakken om achterin versterking te bieden. Krol gebaart Van de Korput om achterin te blijven. Omdat linksachter Iosifidis de bal finaal mist en daarbij onderuitgaat, heeft Wijnstekers veel ruimte. Kist loopt vrij, enkele meters achter zijn collega. De voorzet op Nanninga is te laag voor een goede kopstoot. Hij neemt aan met de borst en poogt een omhaal. Dick is meer een koper, blijkt maar weer eens uit het schot, dat ver overgaat.

Nanninga is er niet aan gewend om samen te spelen in één elftal met de topscorer uit de eredivisie. De blonde aanvaller uit de kop van Noord-Holland loopt zich zo vrij als je van een spits mag verwachten, maar in de grijze massa onder de donkere krullen van de spits uit de punt van Limburg is er niet veel aandacht voor afspelen. Dick is gewend om zelf het doel te zoeken. Kist en Nanninga tegelijkertijd in Oranje: het is nog maar één keer eerder gebeurd, tegen Spanje in januari, een ontmoeting waar niemand graag aan terugdenkt. In de oefeninterland tegen Frankrijk viel de ene aanvaller voor de andere in. In geen van beide wedstrijden hadden ze gescoord. Geen enkele Nederlander trouwens.

Kees neemt zijn collega die misser niet kwalijk. Hij loopt een paar passen terug en klapt twee keer in z'n handen. Dat zal niet cynisch bedoeld zijn. De beide Nederlandse spitsen zijn veelvuldig voorin te vinden, al laten ze zich ook zakken. Zo wordt Nanninga op dertig meter van het doel in zijn rug gesprongen door Anthimos Kapsis. De vrije trap wordt door Haan het strafschopgebied in gejaagd, ruim over het hoofd van De Lange heen. Het is het soort aanval dat je in de

slotseconden van een wedstrijd verwacht; het gebeurt echter in de dertiende minuut van de tweede helft.

De doeltrap die erop volgt, resulteert in een serieuze kans voor de Grieken. Een lange trap op links wordt door Wijnstekers onderschept en via een knappe kopduik over de zijlijn gespeeld. Livathinos gooit in, Iosifidis geeft een royale ros naar voren. Hovenkamp kopt weg voordat Ardizoglou gevaarlijk kan worden, maar legt de bal daarmee wel voor de voeten van Christos Terzanidis. De routinier haalt uit met rechts. Krol loopt uitstekend in en blokt het schot van zijn Griekse opponent. Het gevaar is echter bepaald nog niet geweken. Ioannis Kyrastas komt in balbezit en heeft alle ruimte voor een geplaatste voorzet op het hoofd van Giorgos Kostikos, die Mavros weet aan te spelen. Die probeert in één keer met links in te knallen, maar raakt nét niet goed. De bal stuit hoog op, een meter of zes van het doel. Van de Korput wurmt zich tussen de Griekse aanvaller en de Rotterdamse doelman. Mavros doet een verwoede poging om nog een keer te schieten. Dat leidt tot een kortstondige ruzie met de verdediger van Feyenoord en de keeper van Sparta. De eerste duwt, de tweede schreeuwt; Prokop sust het opstootje. Dit had een voorsprong voor Griekenland kunnen zijn.

Nederland zoekt opnieuw de aanval, maar krijgt gaandeweg ook sterkere tegenstoten van de Grieken. Hugo Hovenkamp ligt met een blessure aan het hoofd langs de lijn. Pierre van den Akker kuiert het hele veld rond alsof er geen haast bij is, terwijl dokter Kessel nerveus heen en weer dreunt. Ondertussen zoekt Ruud Krol maar weer eens het hoofd van Nanninga, van ver. Even buiten de middencirkel neemt de aanvoerder de bal aan. Een lange trap, zoals destijds in de laatste minuut van de reguliere speeltijd in die finale. Maar nu is daar niet Rensenbrink bij de tweede paal en heeft de pass niet dezelfde scherpte. Kapsis onderschept, Kyrastas ruimt op. En zo wordt de kopsterke spits van Nederland opnieuw niet bereikt. Kist is ook al een tijdje niet meer in balbezit gezien.

Het spel gaat als een flipperkast heen en weer. Het is niet een partij tussen ploegen die op een puntending uit zijn.

In de tegenaanval van de Grieken wordt Christos Ardizoglou gestuut door Willy van de Kerkhof. Dat gebeurt niet helemaal volgens de regels. De Helmonder vangt zijn tegenstander met de rug op, hetgeen hem op een gele kaart komt te staan. Terwijl Ardizoglou zich opricht, komt ook Hovenkamp weer het veld in. Beide spelers nemen meteen weer deel aan het spel, de Griek met een slordige aanval.

Ook het Nederlandse voetbal kan aanzienlijk verzorgder. De offensieve spelers rukken op; Kist gaat met de bal aan de voet de middenlijn over en heeft op tien meter afstand de goed vrijlopende Nanninga naast zich. Waar een een-tweetje zeer voor de hand zou liggen, probeert Kees Kist de dribbel. Hij wordt opgevangen door Kapsis, op een manier die nauwelijks onderdoet voor die waarvoor Van de Kerkhof even eerder geel kreeg. Prokop fluit schel; Krol gebaart verontwaardigd en probeert de scheidsrechter al zwaaiend duidelijk te maken dat hier een zwaardere straf past dan boos gaan lopen doen. Willy sjokt zelf langs de scheidsrechter terwijl zijn captain naar hem wijst. Even ziet het ernaar uit dat *de Stofzuiger* zelf ook de discussie zoekt, maar hij loopt zwijgend door.

Het optreden van Oranje wordt steeds onrustiger. Men wil graag, maar het lukt niet. De vrije trap wordt uitgevoerd in de vorm van weer een lange haal van Krol op Nanninga, een metertje voor de penaltystip. Kapsis wint het kopduel makkelijk. De Grieken werken weg en na de ingooi van René van de Kerkhof via Arie Haan is het nu Kist die een poging doet om zijn lange collega te bereiken. Buiten het oog van arbitrage en camera's is ondertussen Willy van de Kerkhof na een nekslag van Terzanidis gestrekt tegen de grond gegaan in het strafschopgebied. Dick Nanninga is nu wel de sterkste in de lucht tussen een kwartet withemden. De bal gaat ruim een meter naast het doel; Konstantinou duikt, kennelijk in de veronderstelling dat Livathinos het kopduel won. Hij meent een hoekschop te voorkomen. Kyrastas neemt aan, Konstantinou komt naar hem toe voor een terugspeelballetje, maar de aanstormende Nanninga wringt zich tussen hen beide.

Dan vindt er een gebeurtenis plaats die bepalend zal blijken voor de wedstrijd. Kyrastas ziet de Nederlandse spits tijdig aankomen,

draait weg van het doel en terwijl Nanninga vlak voor de Griekse doelman langs scheert, zet die net z'n linkerbeen naar voren. Een beweging die geen enkel doel dient en eigenlijk ook geen kwaad kan, maar wel voldoende is om de op volle snelheid dravende aanvaller te raken. Nanninga valt, Konstantinou ook; laatstgenoemde van schrik of in een verwoede poging de schijn van het kwaad te vermijden.

Prokop fluit snel en resoluut: *Elfmeter!*

Langzaam, verontwaardigd of toch schuld bewust, sjokt Konstantinou naar zijn doel. In plaats dat de Griekse keeper in alle rust een doeltrap kan nemen, moet hij plaats nemen op de doellijn, met als streven een strafschop te stoppen. De scheidsrechter ziet erop toe dat een zevental mannen in witte shirts en zwarte broeken het strafschopgebied verlaat. Kees Kist, die in de oefenwedstrijden een keer een strafschop heeft gemist, maar regelmatig wel doel wist te treffen, meldt zich voor zijn taak. Loei hard en loepzuiver schiet hij rechts langs de doelman, die wel de goede hoek kiest, maar volstrekt kansloos is op dit schot. De bal belandt in de binnenkant van het zijnet, zo dicht gaat hij de hoek in. Schoot Johan Neeskens in '74 altijd hard en Rob Rensenbrink in '78 vooral zuiver, Kees Kist doet het beide. Hij legt werkelijk alles wat hij in zich heeft in die knal, zozeer dat hij met zijn standbeen van de grond gaat en met een pirouette neerkomt. De geslaagde schutter dribbelt terug en neemt zonder veel juichen de felicitaties in ontvangst. Als een echte spits, die weet dat hij gewoon gedaan heeft wat iedereen van hem mocht verwachten.

De Grieken trappen af en proberen meteen naar voren te gaan, maar slechts een zestal seconden na de hervatting ontfutselt een jagende Willy van de Kerkhof de bal aan de struikelende Christos Ardizoglou. Ook de Grieken storen daarna meteen fel, zij het minder reglementair: Ntinou Kouis schoffelt Arie Haan onderuit. De ploeg die achterstaat wekt de indruk tekortgedaan te zijn. Wat geïrriteerd drementelen de spelers op het middenveld.

Ruud Krol is de rust zelve. Hij legt de bal nog een half metertje opzij, doet enkele passen achteruit en gebaart beurtelings met geheven linker- en rechterarm wat zijn plannen zijn. Dat blijkt een lange bal

op Nanninga, die een meter of twee buiten de zestien staat en door-
kopt... maar op wie? Firos trapt moeiteloos weg, zij het wel over de
zijlijn. Hovenkamp gooit in op Kist, die zich makkelijk laat aftroeven
door Terzanidis, de nestor bij de Grieken.

Het spel is van beide kanten niet fraai. Een poging van Kist om Van
de Kerkhof weg te sturen op links wordt verijdeld door Ioannis Kyra-
stas. Een metertje meer en Willy zou vrij voor de keeper verschenen
zijn. Hij is actief: de Brabander wordt even later op rechts gelanceerd
door Haan. Een prima pass, maar waar Van de Kerkhof zou moeten
kappen om een behoorlijk vrijstaande spits aan te spelen, rost hij over
het doel. Of het een slechte voorzet is of een doelpoging, wordt niet
echt duidelijk.

‘Hup, Holland, hup! Laat de leeuw niet in z’n hempie staan!’ scan-
deren de Oranjesupporters. Ze doen dat vaker, maar telkens verstomt
het gezang al spoedig.

We spelen 68 minuten. Bij een vrije trap voor Griekenland wordt
Christos Ardizoglou vervangen door Nikos Anastopoulos. De spelher-
vatting is zeer verdienstelijk: een lange bal in de richting van het
strafschopgebied wordt doorgekopt door Mavros, maar de Neder-
landse defensie staat weer goed. Even later is dat andermaal nodig,
als Nanninga een vrije trap veroorzaakt. Nu maakt Ruud Krol er een
hoekschop van; onnodig, omdat Doesburg de bal had kunnen pakken.
Zoals voorin de spitsen elkaar niet altijd weten te vinden, voelen de
Nederlandse aanvoerder en zijn doelman elkaar ook niet feilloos aan.
Doesburg en Krol stonden – als je Ajax – Sparta niet meetelt – alleen
in die ene vriendschappelijke wedstrijd tegen Argentinië samen in het
veld. Gewend zijn ze zeker niet aan elkaar.

Anastopoulos neemt de corner, hoog voor het doel. Doesburg komt
uitstekend uitlopen en stompt met zijn rechtervuist weg. De rebound
wordt gestuit door Willy van de Kerkhof; de derde voorzet van de
Grieken belandt achter de doellijn. Zo stuitert het spel wat heen en
weer. René van de Kerkhof passeert een man – maar geen tweede –
op de rechterflank. Broer Willy rukt even later op over links, geeft een
voorzet – maar in de handen van de Griekse keeper.

De Nederlandse verdedigers onderscheppen beurtelings een aanval; Krol blijft als libero steeds vaker achterin hangen. Het is niet zo dat Nederland niet aanvalt, maar het doet dat vaak niet goed. Ook linksback Hovenkamp geeft heus wel een paar voorzetten. Rechtsbuiten René van de Kerkhof passeert meer dan eens op snelheid z'n man, maar ook hij komt niet tot een voorzet op Kist of Nanninga.

Kouis passeert Haan en doet wat die in Argentinië deed: hij schiet van een dertigtal meters. De bal scheert vlak achter het standbeen van Krol heen. Hard, maar wel een meter naast.

Hugo Hovenkamp laat zich vaker aanvallend zien. De beide Nederlandse spitsen begeven zich merkwaardig genoeg nogal eens rondom de middenlijn. En zo hobbelt het spel voort, van Nederlandse zijde gekenmerkt door veelvuldig slordig balverlies, goede defensieve ingrepen en Brabants gedraaf.

Na 32 minuten spelen in de tweede helft heeft Arie Haan een overtreding nodig om Anastopoulos te stoppen. Mavros meldt zich voor de vrije trap, terwijl zijn ploeg voor de tweede keer wisselt. Maik Galakos, aanvaller van Olympiakos Piraeus, komt in het veld in plaats van de geblesseerde Giorgos Kostikos. Het schot van Mavros gaat te ver naast om als doelpoging aangemerkt te worden, al kun je het ook moeilijk een voorzet noemen.

Wat zeker als een doelpoging kan worden gezien, is de actie van Anastopoulos in de tachtigste minuut. Op het moment dat Hovenkamp langs de linkerzijlijn kansrijk oprukt en Kist een meter of zeven buiten het strafschoptgebied behoorlijk vrijstaat, verwachtingsvol kijkend in de richting van de in balbezit zijnde Haan, ontfutselt de Griekse invaller behendig en correct de bal. Scheidsrechter Prokop heft beide handen in de lucht om aan te geven dat er geen sprake is van een overtreding. Het lijkt wel of hij iedereen in het veld, op de tribune en thuis voor de televisie wil attenderen op het feit dat hier iets belangwekkends staat te gebeuren. Willy van de Kerkhof wordt gepasseerd in de stijl die de PSV'er van zijn broer zou moeten kennen: gewoon die bal erlangs jagen en zelf erachteraan rennen. Ruud Krol spurt mee, wordt eenvoudig uitgekapt en stort ter aarde.

Van de Kerkhof is razendsnel teruggekomen en weet met een gewaagde actie de bal voor de voeten van Anastopoulos vandaan te tikken, gevaarlijk in de richting van het eigen doel. Michel van de Korput is sneller dan Thomas Mavros, zodat de bal beheerst in de handen van Pim Doesburg geschoten kan worden. Dit zag er link uit.

Het is al eerder gezegd: het is niet zo dat beide landen niets proberen, maar het loopt gewoon niet lekker. Onnodige onrust is er; Doesburg speelt meteen naar voren, alsof het Nederland is dat achterstaat. De bedoeling is Van de Kerkhof, die langs de rechterflank opkomt. René heeft heel even nodig om de hoge stuiter goed aan te nemen, om eveneens een lange bal te geven in de richting van het strafschopgebied, waar Nanninga positie kiest. De spits wint het kopduel van Giorgos Firos. In plaats van door te koppen op doel, legt hij uitstekend terug op Kist, die een meter binnen het strafschopgebied staat en vol uithaalt, vlak voor de aanstormende Kyrastas, in dezelfde hoek waar hij eerder de strafschop schoot. Een puike reactie van Konstantinou maakt dat het schot naast het doel belandt. Exact zeventien seconden geleden raapte de Nederlandse doelman een bal op dankzij dat subtiële tikje van Willy. Nu kan Nanninga terugleggen dankzij precies die juiste pass van René. Beide Nederlandse aanvallers grijpen naar hun hoofd. Kist applaudisseert voor z'n ploegmaats.

Het had 1–1 kunnen zijn, of 2–0. Nederland mag een corner nemen, op links, en dus met Hugo Hovenkamp. Het leidt tot een mislukte knik van Dick, gevolgd door een totaal falende kopbal van René van de Kerkhof. Lange halen naar beide kanten, onverzorgd en daardoor telkens opgevangen door een tegenstander. Krol gaat onreglementair onderuit na bekneld geraakt te zijn tussen twee Grieken. Terwijl Kyrastas collegiaal naar de welstand van zijn tegenstander informeert, gaat het er tussen Livathinos en Stevens minder vriendelijk aan toe. In staccato fluitend komt Prokop tussenbeide. Iosifidis duwt Stevens verontwaardigd weg, maar Kouis sluit gearmd vrede met Nanninga.

Ruud Krol krijgt verzorging en maakt geen haast, ondanks gejoel en gefluit van het Griekse publiek. De aanvoerder neemt de vrije trap

zelf en Wijnstekers rukt op naar voren. Inderdaad: een verdediger die de aanval zoekt. Die 2-0 is toch echt wel de bedoeling. Willy van de Kerkhof loopt buitenspel; de klok tikt verder. Nog een minuut of acht.

Griekenland zet druk, maar het lukt de Nederlandse defensie telkens weer om schade te voorkomen. Een lange, zinloze zet van aanvoerder Kapsis stuitert rustig in de handen van Doesburg. Diens uittrap in de richting van de spitsen wordt gekeerd. Terzanidis stuurt Anastopoulos weg, die weer eens gevaarlijk dreigt te worden met zijn snelheid en techniek. Helaas voor hem kan Hovenkamp ertussen komen. Zodra hij ziet dat hij er niet meer bij kan, laat de Griek zich vallen binnen het strafschopegebied. Prokop trekt zich terecht niets aan van het verontwaardigde publiek.

Nederland kiest nu eens voor een rustigere aanval. De uiteindelijke diepe bal van Wijnstekers komt niet aan bij de Nederlandse voorhoede. Bij het uitverdedigen van de Grieken is René van de Kerkhof alert en kruipt hij even in de huid van z'n tweelingbroer. *Stofzuiger de Tweede*. Er is veel ruimte; hij passeert Kapsis en wordt daarna gevloerd. Prokop bestraft dat met een vrije trap en een verontwaardigd gezicht, maar houdt de gele kaart op zak. Kapsis loopt zich wat te verontschuldigen bij de Nederlandse aanvaller, die liever de kans had gehad om door te lopen en Kist vrij voor de keeper te zetten.

De Grieken bouwen een driemansmuur. Arie Haan neemt een aanloop van een meter of zes. Een aanloop die wandelend afgelegd wordt en niet eindigt in een verwoestend schot, maar een verrassend en subtiel steekballetje over de muur. Verrassend vooral doordat Haan eerst even bukt alsof hij de bal wil oprapen en dan toch opeens schiet. Kist en Konstantinou stormen op elkaar af, met de bal tussenin. De eerste doet dat volgens de scheidsrechter met een te hoog been.

Het spel flippert weer wat heen en weer en die enkele keer dat een Oranjeverdediger terugspeelt op Doesburg om wat rust te creëren, resulteert dat in een joelend stadion. Dat is wat overdreven. Je kunt Nederland veel verwijten, maar niet dat het veel aan tijdrekken doet: als René van de Kerkhof even later de bal over de achterlijn werkt, gooit

hij die keurig naar de Griekse doelman. Onsportief is Oranje op dit punt zeker niet.

We hebben nog vier minuten; het Hollandse publiek heeft inmiddels vertrouwen in de goede afloop. 'Hij heeft gewonnen, gewonnen, de Zilvervloot!' Griekenland gooit de bezwete handdoek echter nog niet in de ring. De bal belandt over de doellijn. Wijnstekers beweert hem niet geraakt te hebben. De grensrechter wijst op zijn eigen been de precieze plek aan. Hoekschop; het Hollandse lied ebt weg. Galakos neemt zijn aanloop, zeer rustig voor iemand die achterstaat. Hij kijkt. Beter één keer goed trappen dan haasten. Een fotograaf met rugnummer 21 brengt zijn camera met telelens in stelling. De grensrechter maakt enkele passen achteruit en stelt zich langs de achterlijn op. Kijkers krijgen de kriebels. Zit er hier iets aan te komen? Non-verbaal suggereren grensrechter en fotograaf van wel. Eén treffer en de kansen op een finaleplek zouden schromelijk slinken.

De Nederlandse verdedigers dekken hun tegenstanders, de eerste paal is bezet door een man in oranje. Anthimos Kapsis blijkt goed voor zijn man te blijven en knikt knap in de richting van het doel. Doesburg zwaait heftig en raakt de bal met zijn vuist, net voldoende om hem op de lat te laten stuiteren. Dit had de gelijkmaker kunnen zijn, een paar minuten voor het einde. Een handbreedte is hier het verschil tussen niets aan de hand en peperduur puntverlies.

Nederland countert, René van de Kerkhof passeert twee tegenspelers, van wie de laatste Anthimos Kapsis heet. Ook nu weer speelt die de man en niet de bal. René attendeert de scheidsrechter erop dat dit nu al de tweede keer is. Haan neemt de tijd en wijst de scheidsrechter omstandig op elke Griek die naar zijn mening niet ver genoeg uit zijn buurt blijft.

De officiële speeltijd zit erop. Straks. Een minuut nog plus wat extra tijd. Weer haalt Haan iets uit de trukendoos, alsof erop getraind is. Nu komt hij aanlopen en trapt hij voor de bal langs. Kist geeft een poeier, de bal passeert het doel, venijnig stuitend, een meter aan de verkeerde kant langs de paal. Het had 3-0 kunnen zijn. Of 1-2.

Op de tribune echoot andermaal *De Zilvervloot*. Toch nog een Griekse aanval. Hovenkamp weet Anastopoulos zodanig af te scherpen dat die niet anders kan dan de bal over de achterlijn werken. Hij laat zich maar weer eens vallen, nu buiten de zestienmeter; wat maakt het uit als er toch geen overtreding was.

Doesburg stuitert een keer, legt neer voor een doeltrap en neemt een lange aanloop van één seconde per pas. Prokop gebaart dat hij moet opschieten. We zijn al anderhalf uur aan het voetballen. Stevens verspeelt de bal, maar voordat Griekenland aan een slotaanval kan beginnen, doet de scheidsrechter datgene waarnaar van Hollandse zijde gesnakt wordt. Hij fluit af.

Nederland verslikt zich in mentaliteit der Grieken

ORANJE MAZZELT

Moeizame ontsnapping tegen Grieken

**Optimisme rond
Oranje weerlegd**

HARTELIJK

DANK PROKOP!

Strafschop moet winst brengen in harde wedstrijd tegen Griekenland

Oranje met hakken over sloot

Aangeslagen Zwartkruis: 'We hebben ons verkeken op de Grieken'

**Doesburg sleept Oranje er
doorheen**

17. *Dat ene kansje*

‘Ze zijn niet in staat om opdrachten uit te voeren. We hebben het met de spelers doorgesproken. Ze waren het ermee eens. Maar ze kunnen het niet. Het doet er niet toe of je op Schuster moet spelen of op Briegel. Je moet je opdracht uitvoeren, maar niet vijf meter van die mannen vandaan gaan staan. Dan nemen ze de bal aan, hebben de tijd om te kijken, en dan ben je weg. Het mankeerde aan alles. Er zijn te veel concessies gedaan aan eigen kwaliteit: we zijn in het midden gaan afstoppen, wat kracht kost, maar ook verhindert dat je eroverheen kunt gaan. Trouwens, dat durfden ze niet eens.’

Zelden hadden we hem zo gehoord, onze bondscoach. Hij was die zaterdagavond pas laat naar beneden gekomen, naar de lounge van het hotel, waar de spelers van Oranje zich bevonden. Zwartkruis had tijd nodig gehad om het verlies tegen West-Duitsland te verwerken. Hij vroeg om begrip en wilde niet meteen zijn analyses geven. Maar toen hij dan toch sprak, waren zijn woorden hard.

Doorgaans was Jan Zwartkruis iemand die het voor zijn ploeg opnam, maar nu klonk hij kritischer dan ooit. ‘Mijn grootste deceptie is dat er niemand was die durfde bluffen. Wijnstekers was te laat, de eerste die op de bluftoer ging. Ik ben erg bang dat de mannen zeer gedemoraliseerd zullen zijn, hoewel die twee doelpunten nog wat goed kunnen maken. Ik zie de rest van het toernooi met angst tegemoet.’ Maar die ‘rest van het toernooi’, wat hield die eigenlijk nog in?

Er zijn maar weinig Nederlandse boeken die terugblikken op het EK van 1980. Dat van Raf Willems, waarin alle EK's vanaf 1960 tot 2008 worden beschreven, bevat een hoofdstuk van twintig pagina's. Tweeënhalve keer zo dik is in datzelfde boek de terugblik op het toernooi van 1988. Hans van Breukelen en Jan Wouters komen twintig jaar later uitvoerig aan het woord. De middenvelder is stellig: Nederland was de

eerste keer tegen Rusland sterker en verloor toen; in de finale was dat precies omgekeerd. Twee keer de *slechtste* die wint: *Bundestrainer* Franz Beckenbauer was het daar destijds niet mee eens. Ook verliezend coach Valerij Lobanovskij, die veel kritiek had op de eigen ploeg, sprak van een terechte winnaar.

Uit dit toernooi herinneren velen zich dat ene moment, op die zaterdag in Gelsenkirchen, in een veelbesproken duel: de kopbal van Kieft. Hij stond niet in de basis tijdens die belangrijke wedstrijd tegen Ierland. En zelfs toen hij aan zijn warming up bezig was, wist hij nog niet of hij wel zou invallen. Michels haalde Erwin Koeman naar de kant. Een middenvelder eraf: dat kon best in een Oranje dat met twee spitsen speelde. Maar het speelde ook met vuur, toen het elf minuten voor tijd nóg een middenvelder wisselde voor nog een spits. Arnold Mühren, 37 jaar oud, ging naar de kant en John Bosman kwam erin. Met Gullit en Van Basten erbij vier spitsen dus.

Alles of niets. Het werd alles.

Zou de wedstrijd in 1988 anders gelopen zijn als Kieft niet was ingevallen? Jazeker: hij zou dat doelpunt niet hebben gemaakt. Hoe het verder gegaan zou zijn, weet niemand. Zou de wedstrijd tegen West-Duitsland een ander verloop gekend hebben als er andere spelers op het veld hadden gestaan? Ja, maar we zullen nooit weten hoe.

In de biografie van Jan Zwartkruis wordt er erg weinig gezegd over het EK van 1980. Nog niet eens een hele bladzijde – minder nog dan over het mini-WK van een half jaar later. Vrijwel het hele boek gaat over het wereldkampioenschap in Argentinië.

Dat er maar één of eigenlijk zelfs maar driekwart pagina aan de eindronde van '80 wordt besteed, is opmerkelijk. 'Na het WK van 1978 stopten verschillende spelers bij het Nederlands elftal', begint Zwartkruis, nadat hij uitvoerig over dat toernooi geschreven heeft. 'Ik moest nieuwe spelers inpassen. Maar we kwalificeerden ons toch voor het EK van 1980 in Italië.' Met de woorden 'maar' en 'toch' verraadt de inmiddels op leeftijd gekomen oud-bondscoach – hij is 83 jaar als Michel Bongers en René Bremer de biografie afronden – dat hij niet zo'n hoge pet op heeft van wat hij toen onder zijn hoede had. Hij

memoreert dat de kwalificatie bereikt werd dankzij een legendarische overwinning op Oost-Duitsland in Leipzig en zoomt dan verrassend in op één speler. 'Vlak voor het toernooi hield Guus Brox, de manager van Feyenoord, een warm pleidooi om Bennie Wijnstekers in het basiselftal op te stellen. Vervolgens verloren we op het toernooi kansloos met 2–3 van West-Duitsland. Bennie had drie keer zijn mannetje, Klaus Allofs, laten lopen. Duitsland kwam op een 0–3 voorsprong, wedstrijd gespeeld. Zo goed was Wijnstekers dus!'

Bijzonder, hoe hier een speler die zeker niet slecht presteerde zo naar voren en omlaag wordt gehaald. Zwartkruis is overigens wel zo sportief om zelf de schuld op zich te nemen. 'Ik heb dat toen verkeerd ingeschat. Heb me door Brox laten beïnvloeden. Achteraf had ik dat nooit moeten laten gebeuren. Maar ik weiger dat als een excuus op te voeren, want als bondscoach was ik verantwoordelijk. Kijk, Bennie was een uitstekende voetballer, maar nog zo groen als gras. En dat gold voor een groot deel van het elftal.'

Zo groen als gras? Wijnstekers speelde inderdaad nog maar zijn zesde interland en Van de Korput had er vijf op zijn naam staan. Daarna kwam Stevens met twaalf; Huub draaide al tien jaar mee in de eredivisie en had bij PSV toch ook het nodige meegemaakt. De op drie na groenste was Hovenkamp: twintig interlands. Drie jaar speelde hij al voor Oranje. Hij zou in 1980 dertig worden. Piet Schrijvers had 34 caps en de andere vijf spelers hadden er net zoveel of veel meer.

Dat Zwartkruis achtereenvolgens Brox, Wijnstekers en zichzelf de schuld geeft, is nog te volgen. Maar waarom vertelt hij niet wie er dan wél op die rechtsbackpositie had moeten staan? Willy Scheepers? Hans Erkelens? Henk van Rijnsoever? Cees Tempelaar? Ad Krijnen? Wim Meutstege was kort voor het EK aan z'n knie geopereerd.

De bondscoach liet een ander geluid horen dan jaren later in zijn biografie. Bennie werd destijds zelfs als een positief voorbeeld gesteld. 'Ik begrijp dat niet', zei Zwartkruis toen tegen de journalisten. 'Ook maar het kleinste beetje durf ontbrak bij Oranje op het middenveld. De enige die nog wat gezonde bluf in zijn body had, was Wijnstekers. Nota bene een van de jongste spelers van het Nederlandse elftal.'

Wat is dat toch met jong en groen? Inderdaad: alleen Michel van de Korput was bij Oranje jonger, maar over tweeënhalve maand zou Ben 25 worden. Dat is de leeftijd die Krol en Haan hadden tijdens het WK van 1974. Cruijff en Jansen waren toen 27; in het Nederlands elftal van 1980 was naast die twee Feyenoorders alleen Huub Stevens jonger dan 27. Tien van de dertien die speelminuten maakten waren ouder. Van de Kerkhof, Rijsbergen, Rep en Neeskens waren 22 tijdens het toernooi van '74, net als Poortvliet en Brandts dat in '78 waren. Piet Wildschut was toen 20. Niemand vroeg of je een broekie als Johan Neeskens een strafschoep moest laten nemen. Rijsbergen stond in 1974 gewoon tegen de Braziliaan Jairzinho, terwijl hij een halve interland ervaring had voordat het toernooi begon. Ernie Brandts had iets minder dan één derde van een vriendschappelijke wedstrijd voor het Nederlands elftal gespeeld toen hij in 1978 aan zijn toernooi begon. Jong en groen hoeft dus niet altijd fout te gaan. West-Duitsland had een ploeg die gemiddeld bijna vier jaar jonger was. Ook de Grieken hadden een jonger elftal trouwens.

Het *Nieuwsblad van het Noorden* vond dat Zwartkruis Ernie Brandts had moeten inzetten voor 'de ook dit keer weer erg opvallend falende Hugo Hovenkamp.' Brandts werd die maandagavond wegens familieomstandigheden naar huis geroepen. *Het Vrije Volk* had daar bedenkingen bij. 'De officiële reden luidt ziekte van zijn vader, maar gefluisterd wordt dat de verdediger te teleurgesteld was om door te gaan.'

Dezelfde krant had voor de ontmoeting met Griekenland al gemeld dat er meer aan de hand was. 'Brandts was vaste keus tot de wedstrijd tegen Polen in Amsterdam, toen hij in de chaotische eerste helft ruzie kreeg met Ruud Krol en een flinke opduvel van de aanvoerder moest incasseren', blikte *Het Vrije Volk* terug. Luuk Balkestein werd daarna opgesteld, voor zijn enige interland ooit.

De gepasseerde verdediger liet zelf ook blijken dat het allemaal niet lekker zat. 'In *Voetbal International* heb ik een uitspraak van Zwartkruis gelezen dat Poortvliet, Wildschut en ik na het WK in Argentinië te veel kapsones hadden gekregen. Dat verwijt heb ik nooit begrepen.

Ik geef toe dat ik na het WK een enorme terugslag heb gehad. Maar dat had niets met kapsones te maken.'

De verdediger vertelde hoe Kees Rijvers van de jonge WK-gangers vroeg om bij PSV een voorbeeld te zijn voor de rest, die zou moeten profiteren van de ervaringen die zij in Argentinië hadden opgedaan. Dat was niet gelukt, maar zijn conditie was prima. 'Bij de duurlopen zat ik twee keer bij de eerste twee. Maar ja, wat helpt dat allemaal als de coach het niet wil zien? In een teamsport ben je als speler overgeleverd aan de trainer.'

Voorafgaand aan het toernooi hoopte Brandts nog dat hij een kans zou krijgen. Zwartkruis zei na de oefenwedstrijd in Graz dat niemand zeker was van zijn plaats. Toen Huub Stevens en Michel van de Korput werden opgesteld, rekende Ernie nergens meer op. 'Ik kan merken dat ik er niet meer bij hoor. Er wordt veel minder met je gesproken dan als je in de basis staat.' Toch zei hij toen dat een normale zaak te vinden. 'Ik blijf me positief opstellen en wacht op mijn kans.'

Ben Wijnstekers had in *Het Vrije Volk* een eigen rubriekje. De geboren Rotterdammer zorgde dat het thuispubliek het EK kon volgen aan de hand van commentaar van een Feyenoorder. Zijn woorden wekten niet de indruk dat de verloren wedstrijd tegen West-Duitsland net zo goed andersom had kunnen uitpakken. Van pech was geen sprake.

'We zijn gewoon geklopt door een kwalitatief betere ploeg', zei hij tegen verslaggever Dick van den Polder. 'In de rust had ik nog alle vertrouwen, maar toen het 3-0 werd, was ik bang voor een grote nederlaag. Met 3-2 is het uiteindelijk nog meegevallen.' Hij vond zijn eigen bijdrage in het verlies minder groot dan Zwartkruis zich jaren later zou herinneren. 'Dat mijn directe tegenstander Klaus Allofs alle Duitse doelpunten heeft gescoord, doet natuurlijk pijn. Maar ik geloof niet dat ik mezelf een verwijt hoeft te maken. Bij het eerste doelpunt sprong de bal van de paal toevallig voor zijn voeten en die andere twee waren het gevolg van balverlies op het middenveld. Ik dacht dat het Arie Haan overkwam, maar dat doet er verder niet toe.'

Wat Wijnstekers dacht, klopte. Maar het was natuurlijk ook een briljante actie van Schuster, die op het goede moment zijn voet tussen

Arie en de bal kreeg. Tien meter op Duitse helft; precies tien seconden later kon Allofs binnenknallen. Ben kwam een tel tekort toen hij probeerde in te grijpen.

‘Ik had de hoop dat Wijnstekers ertussen zou kunnen komen,’ zei Kees Jansma toen de herhaling liep, ‘want die zag het gevaar.’ Bijna een compliment, maar de eerlijkheid gebiedt te zeggen dat deze verdediger wel wat laat zijn tegenstander opzocht.

Haan doet jaren later geen moeite om zijn fout te verbloemen. Nadat hij in zijn biografie *Genoeg Gelachen* aan de wedstrijd tegen Griekenland slechts één enkele zin besteedt, staat hij uitvoerig stil bij dat cruciale duel en zijn eigen rol op dat ene moment. ‘Aan een van die doelpunten was ik medeschuldig’, bekent hij. ‘Ik verspeelde op een gegeven moment op het middenveld de bal aan Bernd Schuster, destijds het grootste talent van West-Duitsland. Hij was pas negentien jaar.’

We onderbreken even het citaat: negentien jaar, mijnheer Zwartkruis. Hoe groen was Wijnstekers ook alweer? En hoe ervaren de man die hier de fout in ging? Toegegeven, Bernd Schuster (Augsburg, 22 december 1959) was al een half jaar geen negentien meer, maar toch echt wel een jonge speler. ‘Hij dribbelde het strafschopgebied binnen, paste op Allofs, die het karwei afmaakte’, schrijft Haan en dat klopt wél. ‘Ik was de kwade genius, hoewel we nog tot 3–2 terugkwamen. Maar die fout had ik nou net niet mogen maken.’

Haan gaat er nog even over door. ‘De kritiek barstte los boven mijn hoofd. Ik had daar geen problemen mee gehad als ik aanwijsbaar slecht had gespeeld. Wat mij overkwam tegen Schuster had mij als gelouterde international ook niet mogen gebeuren, maar ik stond op de middenlijn toen Schuster in balbezit kwam. Ik beweer altijd dat doelpunten pas vallen als er meerdere fouten worden gemaakt. Het is vaak een kettingreactie. Die fout kostte mij mijn basisplaats.’

Waar ging het eigenlijk mis bij de eerste treffer? Dat Dietz zoveel ruimte had om op te komen, kwam doordat Wijnstekers enkele seconden daarvoor zijn handen nog vol had aan Briegel. Daardoor kon Dietz de gulden middenweg aanhouden tussen hem en Kist. Hij keek,

keek nog eens, wachtte en wachtte. Toen hij de pass op Schuster gaf, stond die wel erg vrij. Stevens zette zijn tackle in aan de kant waar zijn tegenspeler de bal had, maar toen hij miste, kreeg de Duitse nummer 6 met een simpele draai het vizier volledig vrij. Op het moment dat hij schoot, stond Allofs nog een meter achter hem. In het bijzonder Michel van de Korput, die verder prima speelde, had met hem mee moeten sprinten. Schrijvers viel weinig aan te rekenen, maar van de veldspelers hadden er een stuk of vier toch wel beter mogen reageren.

Terug naar Wijnstekers en zijn analyse in *Het Vrije Volk*. ‘Dat de Duitsers met drie spitsen speelden, hadden we niet verwacht’, zei hij. ‘Vrijdagavond laat hoorden we de Duitse opstelling, maar die vertrouwden we niet. We hebben daarom rekening gehouden met twee formaties. In de persoonlijke gesprekken heeft Zwartkruis erop gehamerd dat we niet te veel aan de tegenstander moesten denken en dat we moesten uitgaan van onze eigen mogelijkheden.’ Ook Wijnstekers liet merken dat het op het middenveld mis was gegaan. ‘De overtreding van Matthäus tegen mij schijnt buiten het strafschoopgebied te zijn geweest,’ zei de verdediger ook nog, ‘maar gezien de aard van de overtreding vond ik de beslissing van de Fransman volkomen juist.’

Ben werd inderdaad gehaakt, iets meer dan een meter buiten de zestien. Maar omdat het op volle snelheid ging en ook dader Matthäus doorgleed tot in het strafschoopgebied, leek het erbinnen. De ZDF-commentator constateerde dat pas in de herhaling, Kees Jansma van de NOS nog wat later: pas toen de herhaling voor de tweede keer liep.

‘Eigenlijk hadden we al een strafschoop verdiend bij de overtreding van Stielike tegen René van de Kerkhof’, probeerde Wijnstekers nog. ‘Maar dat is napraten. Daar koop je niks voor.’

Ook veel Nederlandse sportjournalisten gaven de schuld aan de middenvelders. Arie Haan werd daarbij met name genoemd, niet alleen vanwege die ene fout. ‘Pas toen halverwege de tweede helft Frans Thijssen in de ploeg kwam voor de volledig falende Kees Kist, kreeg Oranje iets meer greep op het middenveld’, schreef de *Leeuwarder Courant*.

De Waarheid was ook niet lovend. ‘Als antwoord op het superieure West-Duitse voetbal had Nederland niets beters te formuleren dan grof geweld. Hovenkamp takelde Müller nogal toe, Stevens zag geel na een gemene trap tegen Horst Hrubesch, Haan had het voortdurend aan de stok met Dietz en Rummenigge werd doorlopend geconfronteerd met een schoppende Van de Korput.’ Willy van de Kerkhof had nog een andere analyse. ‘Het wegvallen van Hovenkamp was voor ons een geweldige klap. Daardoor moest het team anders worden geformeerd om Rummenigge af te schermen.’

De speler van AZ '67 kon bevestigen dat er inderdaad sprake was geweest van een geweldige klap. In letterlijke zin dan. ‘Ik kreeg een fikse kopstoot van die Schuster’, zei hij na de wedstrijd. ‘Zeker een minuut ben ik knock-out geweest. Toen Pierre van den Akker bij me kwam, kon ik me even niets herinneren. De wedstrijd? Ach, laten we er niet al te veel woorden aan vuil maken. Kansloos waren we.’

‘Er was afgesproken dat we vanuit de zone zouden spelen’, zei Zwartkruis, die in de pers nogal wat kritiek kreeg op zijn tactische keuzes. ‘Niets van terecht gekomen. De Duitsers hebben gewoon het initiatief tot zich kunnen trekken. Dat probeerden wij pas in de tweede helft. Die overtreding tegen René van de Kerkhof, die met een strafschoop gehonoreerd had moeten worden, kun je niet als excuus aanvoeren.’

Dat neerleggen van René zat sommige mensen nogal dwars. Wat gebeurde er eigenlijk?

Vooraf in de herhaling van achter het doel kon je zien dat het buiten het strafschoopgebied was. Wat er precies gebeurde, is minder duidelijk, maar het was erbuiten. De vallende beweging van de man in oranje begint al als hij nog een meter te gaan heeft tot de krijtlijn. Hij krijgt een duw in de rug van Stielike. Het contact houdt even aan en daardoor oogt het erbinnen. De plek waar de indirecte vrije trap gegeven werd, is een hoogst merkwaardige: zo ongeveer waar René uiteindelijk landde, een meter of vier, vijf binnen de zestien. De armbewegingen van de Duitsers spreken boekdelen.

Nogal wat analisten zochten de schuld bij de trainer. De keuze voor zonedekking zou balvaardige spelers als Rummenigge, Hrubesch, Müller en Allofs te veel ruimte hebben gegeven. ‘Dit Nederlands elftal ontbeert nu eenmaal de individuele toppers op wereldniveau’, verzuchtte Cees van Cuilenborg in *Voetbal International*. Volgens hem had het beter gekund. ‘Deze groep is in staat als collectief een wapen te hanteren dat nog steeds uniek is in het wereldvoetbal: pressie, het opsluiten van de tegenstander op de eigen helft. Dat vraagt een optimale geestelijke bereidheid en zuurstof. Dat laatste had Oranje voldoende getankt in Oostenrijk, dat eerste bleek op het beslissende moment onvoldoende aanwezig.’

Van Cuilenborg stelde dat de tegenstander rijp was geweest om keihard te worden aangepakt. Dat gebeurde niet, althans niet met toegestane middelen. ‘Het Nederlands elftal liet Duitsland in de buurt van Piet Schrijvers komen. En dat is de grootste fout die je kunt maken tegen een elftal waarin rechtsachter Manfred Kaltz en kamikazespits Horst Hrubesch als het ware draadloos met elkaar verbonden zijn.’ Van Cuilenborg constateerde dat Bernd Schuster ‘een beslissende wedstrijd op het middenveld speelde’. Hij wreef er nog even in dat Zwartkruis eerder zo zijn twijfels had gehad over de spits die hij wisselde. ‘Kist had in Italië willen gloriëren, maar ik vrees dat hij te zeer met die gedachte is bezig geweest.’ Veel kritiek had de schrijver in *VI* op Haan. ‘Hij zou de drijvende kracht op het middenveld moeten zijn, maar Arie kwam negentig minuten lang niet los van de atleet Briegel. Bovendien maakte hij belangrijke persoonlijke fouten. Een mislukte breedtepass van hem resulteerde linea recta in een gele kaart voor Huub Stevens, die de zaak moest corrigeren.’

De West-Duitse bondscoach had voor de wedstrijd stevig in zijn opstelling gewijzigd. Tegen de Tsjechen had hij Uli Stielike op het middenveld laten spelen en Bernd Cullmann als libero. Hij waagde de gok om Stielike in de verdediging te zetten en Cullmann op de bank. Dat zou het risico met zich meebrengen dat het middenveld te zwak werd, maar het pakte nogal anders uit. ‘Omdat we toch al een man als Bonhof op het middenveld moesten missen, was het weghalen van Stielike

erg riskant', zei Hansi Müller na de wedstrijd. 'Na een minuut of tien bleek echter dat Nederland veel respect voor ons toonde. We zijn daarop iets gretiger gaan spelen om op die manier de zaak in ons voordeel te forceren.' Het was dus, leek de Duitse voetballer te zeggen, voor Nederland niet nodig geweest om zich zo te laten wegspeelen.

Ruud Krol was niet mild over de eigen ploeg. 'We hebben duidelijk te hoog gegrepen. Deze nederlaag spreekt boekdelen over de huidige kracht en kwaliteit van het Nederlandse voetbal.' Gevraagd werd of Oranje geen complex had van de Oosterburen. 'Misschien wel,' antwoordde de aanvoerder, 'maar zeker is dat de Duitsers krachtiger hebben gespeeld dan wij. Na ons oefenduel tegen Udine was iedereen erg optimistisch. Men is toen te snel voorbijgegaan aan het feit dat je een spelconcept niet binnen anderhalve week kunt instuderen en ook nog vlekkeloos uitvoeren. Een club als Ajax in de zeventiger jaren is daar jarenlang mee bezig geweest.'

Volgens de *Leidse Courant* lag het in eerste instantie aan de oudere generatie dat het misgegaan was. 'Vooraf mannen als Krol, Kist en Haan schoten ernstig tekort en het was juist dit facet dat de Nederlandse ploeg als geheel naar de afgrond deed glijden', schreef de krant. 'Ruud Krol heeft in de afgelopen jaren op internationaal niveau een zekere faam opgebouwd, die voornamelijk stoelde op zijn optreden in clubontmoetingen. Op grond daarvan mocht hij terecht als leider worden gezien. Op het WK in Argentinië werd zijn prestatieniveau nadelig beïnvloed door een blessure. Nu, in Italië, is Krol wéér niet de grote leider gebleken die velen in hem zagen.'

De biografieën van Hrubesch en Derwall wekken de indruk dat Horst een voorname rol speelde. Al vroeg in de wedstrijd lukte het hem twee keer nét niet om te scoren. Een kopbal over het doel in de zesde minuut, een schot met links dat gestopt werd.

Het beeld dat de Duitse auteurs schetsen, is aardig consistent. De overtreding die een strafschoep opleverde was echt wel buiten de zessen. Het doelpunt van Willy van de Kerkhof was fraai. Het spel van de Hollanders was in de eerste helft hard, in de tweede helft nóg harder. Het slot was ondanks de eindstand nauwelijks spannend te

noemen: Oranje schoot lange hoge ballen de zestien in, *aber von dort flogen die Bälle ebenso lang und noch höher zurück.*²²

Klaus Allofs vertelt in een interview met Tim Jürgens van het tijdschrift *11FREUNDE* dat hij trots is op de titel, de grootste prijs van zijn loopbaan. Hij staat erbij stil dat ze in 1980 een heel jonge ploeg hadden. Ze waren nog maar twee of drie dagen bij elkaar toen de eerste partij gespeeld moest worden.

Allofs beklagt zich erover dat Rolf Kramer van de ZDF zijn naam geen enkele keer genoemd zou hebben. Hij overdrijft, maar het is inderdaad opvallend dat de Duitse verslaggever bij het eerste doelpunt de naam van Schuster wél nadrukkelijk vermeldt, maar die van degene die binnenschiet niet. Ook bij de tweede treffer krijgt de doelpuntenmaker nauwelijks eer. Pas bij de herhaling, als die helemaal afgelopen is. *‘Und dann mit dem linken Fuß... Allofs’.*

Bij de derde treffer wordt de speler met het laatste zetje volledig verzwegen. *‘Briegel! Sjeiars...’* De uitspraak van de achternaam van Pietje kunnen we Kramer niet kwalijk nemen. Maar zijn doeltreffende landgenoot komt er inderdaad bekaaid af. *‘Schuster... was macht er? Schuster! Und!!!’* Negen volle seconden zwijgen volgen. Je hoort alleen het publiek, je ziet het juichen. De zwarte rugnummers op de witte shirts zijn zelfs op de verstofte videobeelden goed te onderscheiden. Ook die van de nummer 11. Toch wordt zelfs in de herhaling de drager van dat shirt niet geprezen. De naam van Schuster klinkt nogmaals. *‘Und dann kommt der Mann der all die Tore macht.’*

Opvallend is dat Andreas Schier in zijn boek over Hrubesch naast de doelpuntenmakers Rep en Van de Kerkhof geen enkele Nederlander bij naam noemt. Dat doet Lothar Matthäus in zijn biografie *Ganz oder gar nicht* wel. Hij noemt alleen de verkeerde. *‘Irgendwann, ich glaube, es war die 79. Minute, verlor Uli Stielike den Ball auf Höhe der Mittellinie. Johnny Rep lief alleine auf unser Tor zu, doch schnell wie ich war, holte ich ihn zwei Meter vor dem 16-Meter-Raum ein.’*

²² maar vandaar vlogen de ballen net zo lang en nog hoger terug.

*Ich entschied mich ganz bewusst für eine Notbremse, die damals noch nicht mit Rot bestraft wurde.’*²³

Het was niet Rep die hij neerlegde, al beweren *Die Chronik des deutschen Fußballs* en *Die größten Deutschen der EM-Geschichte* dat ook. Televisiebeelden laten duidelijk zien dat het Wijnstekers was. De Nederlandse nummer 2 wordt gehaakt door de Duitse nummer 18. Een duidelijke overtreding, ruim buiten het strafschoopgebied.

Dat van die 79e minuut klopt wel. Maar dat Stielike balverlies leed bij de middenlijn? Nee hoor. Schrijvers schoot uit met een hoge boog. Matthäus zelf verloor het kopduel van Rep. Daarna kon Wijnstekers oppikken, vlak voor diezelfde Matthäus. Bennie ging de één-twee aan met Haan en dat lukte op het nippertje. Dat is het moment waar Stielike in beeld kwam, pakweg 35 meter van het doel – zeker niet rond de middenlijn. Hij leed geen verlies: hij had de bal niet eens. Wat je vanaf de hoofdcamera niet kon zien, is dat er twee Duitse verdedigers in aantocht waren. Helemaal doorgebroken was Wijnstekers dus niet; een rode kaart zou ook met de huidige regels nog maar de vraag zijn.

Het gemopper van Allofs op de commentator die zijn naam nauwelijks noemt, is best te begrijpen, maar ook goed te relativiseren. Als je ploeg drie doelpunten maakt en jij was telkens de laatste die daaraan een bijdrage leverde, dan ben je nog niet de man van de wedstrijd. De verleiding is soms groot om dat te denken. *‘Klaus Allofs knockt Niederlande fast alleine aus’*²⁴ luidt de kop boven het verslagje van deze wedstrijd in *Die Chronik des deutschen Fußballs* van Holger Joel. *Fast alleine...* dat is nogal wat. De terugblik begint – zoals alle stukjes in dit fraai vormgegeven boek – met één vetgedrukte zin: *‘Mit drei Treffern avanciert Klaus Allofs im vorentscheidenden Gruppenspiel gegen die Niederlande zum Matchwinner’*²⁵. Daarna pas komen er

²³ Op een gegeven moment, ik geloof dat het de 79e minuut was, verloor Uli Stielike de bal ter hoogte van de middenlijn. Johnny Rep liep alleen op ons doel af, maar snel als ik was, haalde ik hem twee meter voor het zestienmetergebied in. Ik koos heel bewust voor een noodrem, die destijds nog niet met rood bestraft werd.

²⁴ Klaus Allofs klopt Nederland bijna alleen

²⁵ Met drie treffers groeit Klaus Allofs in de voorlopig beslissende wedstrijd tegen Nederland uit tot matchwinnaar.

ook anderen in beeld. Schuster wordt genoemd als drijvende kracht. Zijn schot op de paal is de eigenlijke opening.

In *Voetbalkampioenen van Europa* heeft Zeger van Herwaarden de titel van het hoofdstuk over 1980 aan Schuster gewijd, evenals bijna de hele eerste twee pagina's. Zijn spel 'was zo lichtvoetig dat toeschouwers bij zijn oogstrelende acties bijna begonnen te twijfelen aan de wetten van de zwaartekracht. Zijn lichtblonde halflange haren en blauwe ogen deden de rest. *De Blonde Engel* was zijn bijnaam.'

Zo poëtisch als de zangerige woorden van Zeger zijn de beelden in *Chronik des deutschen Fußballs*. Op een schitterende foto staat Klaus Allofs met zijn nummer 11 helemaal in het midden van de scène. Hij loopt juichend weg met één gebalde vuist, net boven zijn hoofd, dat enigszins achterover neigt. Het snorretje, de natte donkere haren, maar vooral ook de gesloten ogen roepen een merkwaardig beeld op. Vlak achter hem rent Rummenigge in zijn richting. Je ziet de bovenste helft van zijn gezicht, de blonde haren. Met opgeheven handen applaudisseert de aanvaller voor zijn collega. Verder is er op de hele foto nauwelijks iemand te bekennen die aandacht heeft voor de doelpuntenmaker. Hovenkamp met nummer 4 heeft de handen in de zij gezet. De blonde Bernd Schuster met nummer 5 steekt ze juichend omhoog, maar lijkt zijn blik haast opzettelijk af te wenden van de man die zo juist gescoord heeft. Ben Wijnstekers staat op de rand van het strafschopgebied. Ook zijn gezicht is zijwaarts gericht, niet naar zijn directe tegenspeler. Kijken Hovenkamp en hij elkaar soms aan?

Opvallend zijn de houding en het armgebaar van Ruud Krol, in de richting van Wijnstekers. In de verte staat Kees Kist. Het lijkt erop dat zijn ogen wel naar de doelpuntenmaker staren. Nog net niet buiten beeld zit Huub Stevens op de grond. Zijn nummer 15 is duidelijk leesbaar. De rug is gekeerd naar de plaats waar het kwaad geschiedde.

Het is bijzonder om te zien wat één beeld kan oproepen. Op dit moment – dat niet langer duurt dan de sluitertijd van de camera – vanaf deze ene positie bezien viert de speler van Fortuna Düsseldorf dit feestje voor zichzelf, bewonderd door Rummenigge. De

televisiebeelden laten zien dat Karl-Heinz één of hooguit twee keer in zijn handen klapt. De aanvaller van Bayern München was scherp komen inlopen, maar de bal stuiterde vanaf de paal nu eenmaal precies voor de voeten van de man in het midden. Allofs viert het doelpunt heus niet in z'n eentje. Even is er die gebalde vuist, het sprongetje in de lucht. Meteen daarna zijn er de geopende armen om de felicitaties van Kaltz in ontvangst te nemen.

Lothar Matthäus klaagt in *Ganz oder gar nicht* over het feit dat hem dat eerste tegendoelpunt zo zou zijn aangerekend. Hij beweert dat Derwall in de wedstrijd die na deze kwam alle reserves liet spelen behalve hem. Die bewering heeft maar weinig met de realiteit te maken. *Der Bundestrainer* zou inderdaad drie belangrijke spelers sparen in de laatste wedstrijd tegen Griekenland, die toch niets meer uitmaakte. Aanvoerder Dietz, doelpuntenmaker Allofs en uitblinker Schuster: die drie wilde hij veiligstellen voor de finale. De andere acht werden gewoon weer opgesteld: Schumacher, Kaltz, Stielike, Briegel, Müller, Karl-Heinz Förster, Rummenigge en Hrubesch. Voor de drie mannen die aan de kant bleven kwamen er twee spelers terug die in de eerste wedstrijd in de basis stonden: Bernhard Cullmann en Bernd Förster. Er was maar één reserve die 'opeens' in de basis stond: Caspar Memering speelde zijn derde en tevens laatste wedstrijd voor *die Mannschaft*. Votova en Del'Haye maakten een invalbeurt. Naast Allofs zouden nog zes reserves niet hoeven opdraven die dag. Niet alleen hij: twee derde van de niet-basisspelers was niet in beeld.

In de biografie van Harald Schumacher staat vrij weinig te lezen over het EK van 1980. De hoofdpersoon schrijft dat het een hoogtepunt was, maar niet veel meer. '*Mit der schönsten Mannschaft die ich mir vorstellen konnte, durfte ich kämpfen und siegen*'²⁶, zegt de doelman en hij noemt de namen van jonge talenten: Bernd Schuster, Hansi Müller, Karl-Heinz Rummenigge. Schumacher memoreert dat hij vanaf toen de eerste keus was voor de rol van doelverdediger. Over dit

²⁶ Met het mooiste elftal dat ik me kon voorstellen, mocht ik vechten en overwinnen.

Europees kampioenschap vertelt hij vooral over de vinger die hij brak tijdens een training. Harold regelde een handschoen met een ingebouwde gipsmanchet en zorgde ervoor dat Jupp Derwall het niet te weten kwam...

Terwijl Rome voor Oranje vrijwel zeker uit zicht verdwenen was, toonde een club uit diezelfde stad belangstelling voor de Nederlandse aanvoerder. 'Roma wil mij inderdaad graag hebben en ikzelf heb ook wel interesse, maar ik geloof niet dat het ooit tot een contract zal komen', zei Krol tegen de pers.

Dick Nanninga vertelde tegen diezelfde journalisten wat Nederland fout had gedaan. 'We hebben te angstig gespeeld. De bedoeling was dat wij de Duitsers onder druk zouden zetten. Maar wat gebeurt: wij worden onder druk gezet. Hansi Müller heeft na de wedstrijd tegen Ernie gezegd dat de Duitsers al na tien minuten in de gaten hadden dat wij bang waren. Maar eerlijk is eerlijk, wie de wedstrijd heeft gevolgd, heeft gezien dat ze verdiend hebben gewonnen. Ik heb in de tweede helft nog geprobeerd zelf te scoren, maar elke keer als ik de lucht inging, kreeg ik een por in de rug, zodat ik uit balans raakte.'

Kees Kist kon terugkijken op zeventig minuten waarin hij zelf meespeelde. Dat gedeelte werd met 3-0 verloren, terwijl de laatste twintig minuten met 2-0 gewonnen werden. Puur op die cijfers, had hij geen recht van spreken. Flauw, om zo het rekensommetje te maken? Misschien. Maar juist de gewisselde en falende spits had het over 'ze'. Er klonk iets van verwijt aan de anderen in door. 'Ze bleven veel te rustig voetballen. Dat kan ik ook; als ik dat had gedaan, was ik niet afgegaan. Maar ik moest achter de voorhoede spelen en gaten induiken die Rep of Van de Kerkhof trokken.' In de ogen van Kist was Nederland gewoon weggespeeld door de Duitsers. 'We hebben nu eenmaal geen vat op het spel van die mensen, vroeger niet en nu niet. Ik ben erg teleurgesteld, weet niet waarom ik gewisseld ben. Ik dacht aanvankelijk dat Haan voor Thijssen van het veld moest.'

De vervangen voorhoedespeler kon de trainer toch al niet zo goed volgen. Dat vertelde hij na afloop onverbloemd tegen de pers. 'Ik heb van Zwartkruis weinig begrepen. In zijn tactische bespreking zei hij

dat ik me af en toe moest laten terugvallen. Dan zouden René van de Kerkhof en Johnny Rep elkaar voor mij moeten kruisen. Een beetje de speelwijze van de Duitsers imiteren. Maar als we daar nooit in de oefenwedstrijden op hebben gespeeld, zie ik het nut van dergelijke vondsten niet in.'

Hoe goed was Kist eigenlijk? Het indrukwekkende aantal doelpunten in zijn gehele carrière creëert het beeld van een geweldige spits. Maar als hij dat was, waarom werd hij dan bij de verkiezing voor de Gouden Schoen in 1980 slechts gedeeld 22e? Hij had evenveel punten als Louis van Gaal van Sparta, Cees Schapendonk van MVV en Martin Koopman van Go Ahead Eagles. Evenveel ook als Martien Vreijzen.

Nu was die lijst die in augustus zou worden opgesteld toch wel een merkwaardige. Niet zozeer omdat Jan van Beveren bovenaan stond, maar vooral omdat er vier keepers in de top vijf stonden. Luuk Balkestein – geen keeper – stond op 2. Hans van Breukelen was derde, Pim Doesburg vierde en Piet Schrijvers vijfde.

Kist dacht dus dat Thijssen erin zou komen voor Haan, die net als hij kritiek had op de trainer. Arie wist waar het misgegaan was. 'Als je speelt met vier spitsen tegen Duitsers die daar gewoon om vragen, dan teken je bij voorbaat je eigen doodvonnis', stelde hij. Maar Haan kennende, had hij nog steeds goede moed. Hij keek gewoon vooruit. 'Gelukkig verblijven we voor het duel tegen de Tsjechen in een andere omgeving. We hebben in ieder geval weer iets geleerd. Als je moet erkennen dat je verloren hebt van een betere tegenstander, is de nederlaag iets gemakkelijker te verwerken. We zijn nu allemaal in een downstemming en niet te genieten. Morgen ziet het er echter allemaal weer anders uit en er is dan nog maar één doel: de Tsjechen kloppen met een team dat op enkele plaatsen veranderd moet worden.' Namen noemde Arie niet, maar hij gaf wel aan waar het tactisch misgegaan was. 'Ik geloof dat er een paar elementaire zaken over het hoofd zijn gezien', vervolgde de spraakzame middenvelder, met een zinnetje dat opeens niet in de wij-vorm was. 'Doordat Kist zich vrij vaak liet terugzakken, liepen we in feite met vier middenvelders te spelen. Vier

middenvelders die bovendien allemaal erg offensief bezig wilden zijn. Op de momenten dat Kist werkelijk in de spits stond, kwamen de Duitsers er met z'n vieren tegelijk uit, waardoor wij een man tekortkwamen en zij openingen op links en rechts konden maken.'

Haan wist in 1978 ook al waardoor we de finale verloren. Ernie Brandts was na de gelijkmaker van Nanninga door Ruud Krol teruggestuurd naar de verdediging, terwijl hij het voorin de Argentijnen knap lastig had lopen maken. Destijds vond hij dus dat die verdediger niet zo defensief had moeten worden; nu vond hij de middenvelders te offensief en die ene aanvaller te verdedigend.

Ernie Brandts had op de bank gezeten en zag de oorzaak minder in de tactiek en meer in het team. 'De Duitsers zijn beter op elkaar ingespeeld', analyseerde hij. 'Misschien dat we in de laatste groepswedstrijd nog iets recht kunnen zetten. Mogelijk dat ik er dan wel bij ben. Nadat ik eerst vanaf de tribune heb mogen kijken, zat ik tegen West-Duitsland al op de bank. Het EK komt dus dichterbij.'

Nog geen dag later vertrok Ernie naar Nederland, wegens de al eerder genoemde familieomstandigheden.

Zelf spelen nu de anderen gefaald hadden. Daarop verheugde zich nog een verdediger die in de finale van '78 meedeed. Jan Poortvliet besloot tot een open sollicitatie. 'Ik vind dat de anderen tegen de Tsjechen nu maar eens een kans moeten krijgen. Dit middenveld heeft het in een echt belangrijke wedstrijd niet kunnen maken, zodat ik het een terechte zaak zou vinden wanneer Zwartkruis zijn toevlucht gaat nemen tot de bankzitters om de wedstrijd voor de derde plaats volgende week zaterdag in Napels veilig te stellen.'

Een gezonde en begrijpelijke ambitie, die niet kon worden opgetekend uit de mond van Martien Vreijssen, die tegen Griekenland in de basis begon, gewisseld werd, en de wedstrijd tegen West-Duitsland vanaf de tribune zag, samen met Hans van Breukelen en Romeo Zondervan. 'Voor mij is dit kampioenschap al afgelopen', verzuchtte hij. 'Als ik na een halve wedstrijd – waarin bovendien een heel team faalde – word veroordeeld, dan ben ik toch wel benieuwd wie nu als

zondebok aangewezen zal worden.' Zijn vraag heeft hierboven al verschillende antwoorden gekregen: de trainer, de jonkies, de veteranen, de tactiek, het niet uitvoeren daarvan, het angstige spel, het middenveld, het te weinig ingespeeld zijn, het team als geheel.

En de scheidsrechter dan? Die krijgt toch altijd de schuld? In ieder geval wel in het *Nieuwsblad van het Noorden*, dat in de rubriek *Spelregelnities* uitvoerig inging op de arbitrage. 'Franse scheidsrechter fataal in de fout', luidde de kop. Hij had nogal wat verkeerd gedaan, die Robert Wurtz. Geen geel voor René van de Kerkhof na een vieze charge. Geen geel voor Schumacher, die tot twee keer toe zijn handen niet thuishield tegenover provocerende Nederlanders. Wurtz liet – volgens de schrijver van het stukje – beide helften een halve of zelfs een hele minuut te kort spelen.

Dat er tot twee keer toe een totaal verkeerde beslissing genomen zou zijn kan waar wezen of niet, maar het voordeel zou voor beide ploegen even groot zijn geweest. Arie Haan werd volgens de analyse door Schuster op het moment dat tot de 2–0 leidde van de bal weggetrokken. Samen met die onterechte penalty zou je kunnen zeggen dat het 3–2 werd in plaats van 2–1. Niet echt doorslaggevend dus.

Friedrich Seipelt, voorzitter van de UEFA, liet eveneens felle kritiek horen. In de eerste helft had Wurcz naar zijn mening te veel fouten gemaakt. En ook hij stelde vast dat Nederland eerst een strafschop had moeten krijgen en er pas later eentje kreeg die niet terecht was.

Helemaal gelopen was de race nog niet in groep 1. Als West-Duitsland zou verliezen van Griekenland – wat niet waarschijnlijk was – zou de winnaar van de andere wedstrijd eerste worden in de groep. Bij een eventuele nederlaag zou de koploper nog steeds de finale halen als de andere twee gelijkspeelden. Alleen Griekenland kon met nul punten uit twee wedstrijden geen kampioen meer worden. Logisch gezien was West-Duitsland gewoon de beste: het had van Tsjecho-Slowakije én van Nederland gewonnen, terwijl Griekenland van die twee landen verloren had. Eigenlijk ben je er dan. Maar theoretisch kon het nog.

Wat de strijd om de tweede plaats in de poule betreft: het verschil met Tsjecho-Slowakije was erg klein. Een doelsaldo van 3–2 tegenover 3–3 bij evenveel punten. Dat de concurrent met 3–1 van Griekenland gewonnen had, zou nu de doorslag kunnen gaan geven.

We zijn er door de jaren heen aan gewend geraakt: tellen in punten en in doelsaldo's. Toch is dat oude principe van *doelgemiddeldes* helemaal zo gek nog niet. Opgeteld blijft het natuurlijk hetzelfde: 3–2 is beter dan 3–3. Maar als je naar de afzonderlijke wedstrijden kijkt, wordt het perspectief anders. Nederland won met 1–0 van Griekenland; Tsjecho-Slowakije deed dat zoals gezegd met 3–1. Uitgaande van *doelgemiddeldes* was het Hollandse resultaat beter, namelijk 100% van de treffers. Oranje verloor met 2–3 van West-Duitsland, tegenover de 0–1 van de Tsjechen. Ook hier geldt: 40% van de doelpunten is in *doelgemiddelde* veel beter dan die 0% van de concurrent. Je zou dus kunnen beweren dat Nederland tegen beide tegenstanders beter had gepresteerd. Toch was het doelsaldo slechter...

In groep 2 was het rondom de eerste plaats veel spannender. Daar ging het op kop inmiddels nek aan nek. Waren de openingswedstrijden voor alle ploegen in een gelijkspel geëindigd, de beide duels daarna hadden in nipte overwinningen van België (tegen Spanje) en Italië (tegen Engeland) geresulteerd. En hoewel 2–1 en 1–1 bepaald geen overtuigende uitslagen zijn, maakte dit dat België bovenaan in de groep was komen staan. Italië had evenveel punten en een doelsaldo van dezelfde magere plus één, maar bij al die gelijkheid wezen de reglementen de Belgen aan als koploper: als de doelsaldo's hetzelfde zijn, telt het grootste aantal doelpunten vóór. En omdat de laatste wedstrijd nog tegen Italië was, betekende dit dat de ploeg van Guy Thys aan een gelijkspel voldoende zou kunnen hebben. Weliswaar tegen het thuisland, dat tot de favorieten werd gerekend, maar toch. Bij een gelijkspel tussen die twee zou de winnaar van Engeland – Spanje ook nog als eerste kunnen eindigen als die met meer dan twee doelpunten verschil zou winnen.

België had drie doelpunten en dat was net zo weinig als de andere landen samen. Engeland, Italië en Spanje hadden allemaal één keer gescoord in twee wedstrijden. Waren de Belgen nu een verrassing? Of waren ze gewoon al een tijdje goed? Nou ja, de kwalificatiereeks was begonnen met vier remises. Maar de laatste vier wedstrijden werden gewonnen en daarmee hielden ze Portugal en Oostenrijk achter zich. Kun je dat goed noemen? Feit was dat ze sinds november 1978 – in Rotterdam – van niemand meer verloren hadden.

Op het EK was België de wedstrijd tegen Spanje goed aanvallend begonnen. Opmerkelijk genoeg was vooral Wilfried Van Moer, die eigenlijk helemaal niet had willen spelen in de Italiaanse warmte, daar de drijvende kracht achter. Jan Ceulemans was dreigend geweest, maar het eerste doelpunt werd gemaakt door rechtsback Eric Gerets. De Spanjaarden zouden nog terugkomen op 1–1, maar uiteindelijk won België door een doelpunt van Julien Cools. Het had best 3–1 of 4–1 kunnen worden.

‘In de slotfase van de strijd hebben we het af laten weten’, zei Ceulemans na afloop. ‘Of dat vitaal is, zien we de komende dagen wel. We staan er in elk geval beter voor dan de Nederlanders. Leuk, tegen Holland om de derde en vierde plaats. Ach nee, daar moeten we in oktober al tegen. Laten we maar spelen op de finale’.

Guy Thys was voorzichtig. ‘Ik heb geen moment gedacht dat we een kans op de finale zouden hebben’, zei hij. ‘Nu die mogelijkheid er is, moeten we dit buitenkansje meepikken.’

Over meepikken gesproken: de Belgische spelers waren aan het klagen geslagen over de lage premies die ze zouden opstrijken. Nu er dan eindelijk eens prijzen te verdienen leken, wilden ze daar geld voor terugzien. De bond wilde daar wel over onderhandelen, maar dan wel na de wedstrijd tegen Italië. Voor zover er geld was, want kaartjes werden er niet veel verkocht. Slechts 11.000 bezoekers telde het Olympisch Stadion, waar er toch echt 79.000 in kunnen. UEFA-voorzitter Artemio Franchi had een gemiddelde opkomst van 50.000 voorspeld.

Platenmaatschappij CNR, sponsor van het Nederlands elftal, had al een single opgenomen met de titel *Wat is het beste voetballand?* Het was ingezongen door alle spelers van het Nederlands elftal, samen met de Marc Winter Band, en geproduceerd door Ad Kraamer, die ook *Nederland, die heeft de bal* op zijn naam had staan. Duizenden platen met dit nummer konden nu zo goed als zeker vernietigd worden. ‘Dat is het risico van het vak’, zei CNR-directeur Ruud Wijnants. ‘Hetzelfde geldt voor onze langspeelplaat *Kampioentje* van Andre van Duin, waarop André met het Nederlands elftal *We gaan naar Rome* zingt. Tot nu toe vlogen er twintigduizend weg, maar we hebben er nog vierduizend in voorraad en die raak je natuurlijk nu ook niet meer kwijt...’

Bondscoach Jan Zwartkruis kon er wel mee zitten. Niet met die grammofoonplatenhandel, maar met de kritiek die verschillende spelers hadden. ‘Het is een grote schande’, zei hij. ‘Voor de wedstrijd heb ik iedereen bij me geroepen. Iedereen was het toen eens met de tactiek. Toen heb ik niemand gehoord. Ons laatste restje krediet dat wij internationaal nog genoten is hier opgesoupeerd. Italië moeten wij maar beschouwen als een mislukt tussenstation voor het wereldkampioenschap in 1982 in Spanje’. De boze bondscoach stelde dat het roer drastisch om moest. Hij pleitte opnieuw voor een soort nationaal B-elftal om jongere spelers te laten rijpen. ‘De overstap van de club rechtstreeks naar het Nederlands elftal mislukt herhaaldelijk, omdat de overgang te groot blijkt. Dat heeft dit toernooi mij wat sommige spelers betreft weer eens pijnlijk duidelijk gemaakt.’

Er was nog een wedstrijd te gaan en vooral de spelers aan wie getwijfeld werd, wilden daar toch wel wat laten zien. ‘Speel ik vandaag niet tegen de Tsjechen, dan pak ik mijn koffer’, zei Johnny Rep. De consequenties van dat dreigement waren te overzien. Een speler die je niet opstelt, daar mis je zoveel niet aan. Dick Nanninga, die Kees Kist voor had moeten laten gaan, vond ook dat diens falen gevolgen moest hebben. ‘Zou het niet tijd worden dat ik eindelijk eens een kans krijg gedurende negentig minuten?’, vroeg hij zich hardop af.

En de doelman dan, die arme Piet Schrijvers? Drie keer had hij de bal uit het net moeten vissen. Velen vonden dat hij nogal onzeker had opgetreden. Bijzonder was de manier waarop hij de ene na de andere voorzet of doelpoging met zijn vuisten uit het doelgebied roste. ‘Het kwam door de zon’, lichtte Piet toe. Waar Schumacher voor een pet koos, ging hij stomp in plaats van vangen. Maar Schrijvers zei meer: ‘Er was niemand die riep. Ik wil daarmee niet zeggen dat de organisatie achter niet deugde. Het punt was dat iedereen te veel met zichzelf bezig was om zich ook nog met anderen te bemoeien.’ Terwijl dat toch echt wel klinkt als een gebrek aan organisatie.

Ondertussen deed er over die alsmaar stompende Schrijvers een grap de ronde, die wellicht niet helemaal op waarheid berustte, maar in ieder geval wel de kranten haalde. De doelman zou bij de dopingcontrole na afloop van de teleurstellende wedstrijd voor de nodige consternatie hebben gezorgd. Toen hem het eerste flesje werd aange-reikt door de controlerende arts, zou hij dat glazen voorwerp een stomp hebben gegeven zodat het kletterend in scherven op de grond viel. Wegstompen in plaats van pakken dus. Zijn verklaring daarvoor was merkwaardig. ‘Ik was nog zo met die wedstrijd bezig dat ik er niet aan heb gedacht dat flesje gewoon op te vangen.’

Groep 1	#	W	G	V	D	T	±	Σ
West-Duitsland	2	2	0	0	4	2	+2	4
Tsjecho-Slowakije	2	1	0	1	3	2	+1	2
Nederland	2	1	0	1	3	3	0	2
Griekenland	2	0	0	2	1	4	-3	0

Groep 2	#	W	G	V	D	T	±	Σ
België	2	1	1	0	3	2	+1	3
Italië	2	1	1	0	1	0	+1	3
Engeland	2	0	1	1	1	2	-1	1
Spanje	2	0	1	1	1	2	-1	1

Over de auteur

De schrijver van dit boek was acht jaar oud toen Nederland die finale van 1978 niet won. Hij dacht destijds dat dat heel erg was, maar is later gaan inzien dat voetbal eigenlijk maar een spelletje is.

Niet alleen meende hij toen, op die zondagavond aan het einde van de jaren zeventig, dat het verliezen erg was: hij zag bovendien tijdens de finale de bui al hangen. Toen tot z'n schrik de onvolprezen Wim Jansen, de beste speler van de beste club van Nederland, gewisseld werd... dat kon nooit goed aflopen!

Het toernooi van 1980 herinnert de schrijver zich niet of nauwelijks. Maar via het spitten in oude kranten – vooral met behulp van de zoekmachine *Delpher* – kon hij veel reconstrueren. De drie wedstrijden van Oranje op het EK zelf werden integraal bekeken, sommige passages zelfs beeldje voor beeldje, keer op keer. Ook de beslissende partij tegen de DDR en de finale van onze burens werden integraal bestudeerd. Verder gaf *YouTube* nuttige indrukken en bleek een stapel edities van *Voetbal International* soms wat toe te voegen.

De auteur is eerder schrijver dan voetballer. Hij heeft meer met taal dan met een bal, bedreef de sport – behalve dan op een onschuldig schoolvoetbaltoernooi – nooit in teamverband, maar is wel negen jaar schrijvend actief geweest als redacteur voor het *Protestants Kerkblad Delft*. In december 2015 zag een eerdere pennenvrucht het levenslicht: *Zoekt & Gijzelt*.

Gerard Tuk was toen dit boek gereedkwam een man van 48 jaar. Voor die tijd studeerde hij Technische Natuurkunde aan de TU Delft en was hij dertien jaar werkzaam als programmeur en dertien jaar als hbo-docent Informatica.

Bibliografie

- Ardiles, Osvaldo: *Ossie's Dream – My Autobiography*
Corgi (2010) – ISBN 0552159182
- Bock, Wim De: *Jan Boskamp – Geen gezeik*
VI Boeken (2013) – ISBN 9789067970273
- Bremer, Bongers: *Jan Zwartkruis – Kapitein van Oranje*
Belluci (2008) – ISBN 9079594016
- Breukelen, Hans van: *Het Engeltje van Hans van Breukelen*
PR Sponsor Sport Publiciteit (1989) – ISBN 9789072544032
- Buyse, Frank: *De Leeuw – Eric Gerets*
D.C.M Pers (1990) – ISBN 9789094013509
- Derksen, Guido: *De Gebroeders – Willy en René van de Kerkhof*
Veen (2004) – ISBN 9789020400076
- Derwall, Jupp: *Fußball ist kein einfaches Spiel*
Berlin Sportverlag (2002) – ISBN 9783328009566
- De Vriese, Geert & Frank Van Laeken: *De Grote Duivels – het volledige verhaal achter het EK 1980* Houtekiet (2016) – ISBN 9789089244567
- Doevendans, Ruud: *Tussen twee finales – Oranje 1978-1988, affaires en antivoetbal* Just Publishers (2017) – ISBN 9789089754929
- Draxler, Alfred: *Die größten Deutschen der EM-Geschichte*
Hoffmann und Campe (2015) – ISBN 9783455503876
- Duren, Iwan van & Marcel Rözer: *Voetbal in een vuile oorlog – WK Argentinië 1978* De Buitenspelers (2008) – ISBN 9789071359101
- Gemmill, Archie: *Both Sides of the Border – My Autobiography*
Hodder & Stoughton Ltd (2005) – ISBN 0340895702
- Graaf, Bram de: *Voetbalvrouwen – De Glorietijd van het Nederlandse Voetbal 1970–1978* Ambo (2008) – ISBN 9026320866
- Greven, Koen & Erik Oudshoorn: *Een Elftal Bondscoaches*
Tirion Uitgevers (2006) – ISBN 9789043908504

- Hempel, Wolf & Horst Friedemann: *Europameisterschaft – Europa-cup 1980* Sportverlag Berlin (1981) – ASIN: B001YP5YS8
- Hermans, Willy: *Ondertussen – wonderlijke WK-verhalen 1930-2014* Hermans Uitgeverij (2014) – ISBN 9789492108012
- Herwaarden, Zeger van: *Voetbalkampioenen van Europa – De EK-Historie van 1960-2008* Arbeiderspers (2008) – ISBN 9789029565905
- Heuvel, Mark van den: *Johnny Rep – Buitenbeentje* Voetbal Inside (2016) – ISBN 9789048834013
- Hinko, Raimund: *Fußballer des Jahres 1980 – Karl-Heinz Rummenigge* Copress (1987) – ISBN 9783767901322
- Huberty, Ernst & Willy Wange: *Fußball Weltmeisterschaft 1978* Lingen Verlag Köln (1978) – B00AZA33HM
- Joel, Holger, Schütt, & Ernst Christian: *Chronik des deutschen Fußballs* Chronik Verlag (2008) – ISBN 9783577164214
- Kaaij, Meindert van der: *Een vuile oorlog, WK 78 – de nabeschuiving* Kwadraat Uitgevers Groep B.V. (1998) – ISBN 9064812972
- Kok, Auke: *1974 – Wij waren de besten* Thomas Rap (2004) – ISBN 9789060054888
- Kok, Auke: *1988 – Wij hielden van Oranje* Thomas Rap (2008) – ISBN 9789060057230
- Matthäus, Lothar & Martin Härter: *Ganz oder gar nicht* LÜBbe (2012) – ISBN 9783785724675
- McColl, Graham: *How a Nation Lost the World Cup* Headline Book Publishing (2006) – ISBN 0755314096
- Mee, Tonny van der: *Simon Tahamata e.a. Molukse voetbalhelden in dienst van Oranje* Kick Uitgevers (2012) – ISBN 9789491555022
- Mulder, Jan: *De eeuwige reserve* Villa (1982) – ISBN 9789026920257
- Nederlof, Bert: *Huub Stevens – Nooit Opgeven* Edicola Sport (2016) – ISBN 9789492500014
- Nederlof, Bert: *Rob Rensenbrink – Het Slangenmens* Edicola Sport (2017) – ISBN 9789492500595
- Neeskens, Johan: *Neeskens* CenterBoek (1990) – ISBN 9789050871112

- Niehe, Tim: *Het waren 18 onvergetelijke minuten...*
 Uitgeverij de Kring (2017) – ISBN 9789462970847
- Rummenigge, Karl-Heinz: *So Wurden Wir Europameister*
 Copress (1980) – ISBN 376790151
- Schier, Andreas: *Horst Hrubesch – die Biografie*
 Gütersloher Verlagshaus (2015) – ISBN 9783579070599
- Schots, Mik: *Rep – Een roerig (voetbal)leven*
 De Arbeiderspers (2010) – ISBN 9789029573740
- Schumacher, Harald: *Anpfiff, Enthüllungen über den deutschen Fußball*
 Droemer Knaur (1998) – ISBN 9783426039298
- Siebelink, Jeroen: *De Lange – Het verhaal van Dick Nanninga*
 Thomas Rap (2016) – ISBN 9789400404939
- Smouter, Karel & Remko den Boef – *Eenmaal Oranje – eeuwige debutanten v/h Ned. elftal* Veen (2012) – ISBN 9789020411867
- Vaessen, Theo: *Arie Haan, Genoeg Gelachen*
 M & P bv (1989) – ISBN 9065903761
- Vaessen, Theo: *Huub Stevens, Ongezouten*
 House Of Knowledge (2008) – ISBN 9085105305
- Vaessen, Theo: *Ruud Geels, Altijd Raak – De biografie van een vergeten topscorer* House of Knowledge (2007) – ISBN 9789085104070
- Veld, Antje: *Prof – De biografie van Kees Rijvers*
 Thomas Rap (2016) – ISBN 9789400404922
- Verkamman, Matty: *De Internationals – de historie van Oranje*
 Weekbladpers / VI (1999) – ISBN 9060056884
- Verkamman, Matty & Jan Derksen: *Het Nederlands Elftal – historie van Oranje 1905-1989* Luitingh-Sijthoff (1996) – ISBN 9789024526055
- Wijnstekers, Marco: *Kees Kist – Doelgericht*
 Sportliteratuur Uitgeverij (2015) – ISBN 9789460210235
- Willems, Raf & H. Janssen: *De geschiedenis van het EK 1960–2008*
 Roularta Books (2008) – ISBN 9086791239
- Wilson, Mike: *Don't Cry for Me Argentina*
 Mainstream Publishing (1998) – ISBN 1851588954
- Wolf, Eberhard & Dennis Schmidt: *1978*
 Süddeutsche Zeitung (2006) – ISBN 3866151642

Onderstaande lijst bevat alle spelers die werden geselecteerd voor het EK 1980. Hun rugnummer, naam, geboorteplaats, club en leeftijd tijdens dat toernooi worden gevolgd door het aantal interlands dat ze speelden tot het EK met achter de streep het aantal interlands dat ze uiteindelijk zouden spelen in hun carrière.

Heini Otto en John Metgod gingen niet naar Italië, maar bleven op oproepbasis in Nederland.

1	Piet Schrijvers	Jutphaas	Ajax	33	32/46
2	Ben Wijnstekers	Rotterdam	Feyenoord	24	4/36
3	Michel van de Korput	Wagenberg	Feyenoord	23	3/23
4	Hugo Hovenkamp	Groningen	AZ '67	29	18/31
5	Ruud Krol	Amsterdam	Vancouver Whitec.	31	71/83
6	Jan Poortvliet	Arnhem	PSV	24	15/19
7	René van de Kerkhof	Helmond	PSV	28	36/47
8	Willy van de Kerkhof	Helmond	PSV	28	36/63
9	Kees Kist	Steenwijk	AZ '67	27	16/21
10	Arie Haan	Finsterwolde	Anderlecht	31	32/35
11	Heini Otto	Amsterdam	FC Twente	25	1/1
12	Johnny Rep	Zaandam	Saint-Étienne	28	35/42
13	Dick Nanninga	Groningen	Roda JC	31	11/15
14	Adrie Koster	Zierikzee	PSV	25	3/3
15	Huub Stevens	Sittard	PSV	26	10/18
16	Pim Doesburg	Rotterdam	Sparta	36	3/8
17	Martien Vreijssen	Breda	NAC	24	0/1
18	Frans Thijssen	Malden	Ipswich Town	28	7/14
19	Romeo Zondervan	Paramaribo	FC Twente	21	0/1
20	Hans van Breukelen	Utrecht	FC Utrecht	23	0/73
21	Ernie Brandts	Didam	PSV	24	17/24
22	John Metgod	Amsterdam	AZ '67	22	7/21

Onderstaande lijst bevat alle spelers die tussen het WK van 1978 en het EK van 1980 uitkwamen voor het Nederlands elftal, maar niet meegingen naar Italië. Hun naam, geboorteplaats en leeftijd worden gevolgd door het aantal interlands dat ze speelden tot het EK met achter de streep het aantal interlands dat ze uiteindelijk zouden spelen in hun carrière.

Willem van Hanegem speelde alleen zijn eigen afscheidswedstrijd.

Piet Wildschut	Leeuwarden	22	9/11
Wim Jansen	Rotterdam	33	65/65
Rob Rensenbrink	Oostzaan	32	46/46
Jan Peters (AZ '67)	Groesbeek	25	20/31
Ruud Geels	Haarlem	31	18/24
Johnny Dusbaba	Den Haag	24	4/4
Adrie van Kraaij	Eindhoven	26	17/17
Johan Neeskens	Heemstede	28	47/49
Tscheu La Ling	Den Haag	24	7/14
Pierre Vermeulen	Kerkrade	25	3/9
Simon Tahamata	Vught	24	6/22
Jan Peters (Feyenoord)	Gorinchem	26	1/1
Willem van Hanegem	Breskens	36	52/52
Michel Valke	Zwijndrecht	20	1/16
Dick Schoenaker	Ede	27	4/13
Luuk Balkestein	Apeldoorn	26	1/1

Wedstrijdindex

13	Argentinië – Nederland	3–1	25-6-'78	Buenos Aires
76	Nederland – IJsland	3–0	20-9-'78	Nijmegen
83	Zwitserland – Nederland	1–3	11-10-'78	Bern
96	Nederland – Xerxes	2–0	14-11-'78	Zeist
97	Nederland – DDR	3–0	15-11-'78	Rotterdam
103	West-Duitsland – Nederland	3–1	20-12-'78	Düsseldorf
108	Italië – Nederland	3–0	24-2-'79	Milaan
115	Nederland – Unitas	4–0	27-3-'79	Zeist
116	Nederland – Zwitserland	3–0	28-3-'79	Eindhoven
119	Polen – Nederland	2–0	2-5-'79	Chorzów
133	Nederland – Argentinië	0–0	22-5-'79	Bern
150	IJsland – Nederland	0–4	5-9-'79	Reykjavik
158	Nederland – België	1–0	26-9-'79	Rotterdam
174	Nederland – Polen	1–1	17-10-'79	Amsterdam
174	Nederland – SDW	3–1	19-11-'79	Zeist
174	DDR – Nederland	2–3	21-11-'79	Leipzig
199	Spanje – Nederland	1–0	23-1-'80	Vigo
205	Frankrijk – Nederland	0–0	26-3-'80	Parijs
219	Nederland – Xerxes	6–2	30-5-'80	Zeist
223	Grazer AK – Nederland	1–5	2-6-'80	Graz
229	Karinthië ³² – Nederland	0–3	5-6-'80	Klagenfurt
237	Udinese – Nederland	0–4	7-6-'80	Udine
261	Nederland – Griekenland	1–0	11-6-'80	Napels
296	Varese – Nederland ³³	1–2	12-6-'80	Castellammare
309	Nederland – West-Duitsland	2–3	14-6-'80	Napels
357	Nederland – Tsjecho-Slowakije	1–1	17-6-'80	Milaan

³² Combinatie van Klagenfurt en Villach

³³ Sommige kranten noemen een uitslag van 0–2.